

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Výzkum hodnot u učitelů pro 1. stupeň ZŠ

The research of primary school teachers

Mgr. Markéta Fialová

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Rok odevzdání: 2016

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Výzkum hodnot u učitelů pro 1. stupeň ZŠ vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 1.6.2016

.....

Mé poděkování patří panu Doc. PhDr. Pavlu Prunnerovi, Csc., který mi pro potřeby výzkumu poskytl standardizované dotazníky, naučil mě techniku jejich vyhodnocení a především mi byl na počátku této práce nápomocen cennými radami a připomínkami

ABSTRAKT

Cílem této práce je jednak naznačení některých teoretických východisek, spojených s pojmem hodnota a hodnotová orientace, a zároveň vlastní výzkumné sledování konkrétní socioprofesionální skupiny. Zkoumaným vzorkem je soubor učitelů 1. stupně ZŠ a soubor studentek Západočeské univerzity v Plzni, FPE, obor učitelství pro 1. stupeň ZŠ.

Vlastní výzkum se uskutečnil v průběhu 1 roku, kdy testování se zúčastnily pouze osoby ženského pohlaví. Celý soubor učitelů byl jednak porovnáván s běžnou populací žen, dále studentky učitelství a již pracující kantorky byly porovnávány mezi sebou.

Při výzkumu bylo použito dotazníkové šetření, všem respondentům byla zadána jednotná testová baterie, standardizovaná na běžnou českou populaci.

Výsledkem výzkumu je popis hodnotové struktury a hodnotových preferencí zkoumané socioprofesionální skupiny. Z výsledků bylo zároveň možné sledovat, čím se hodnotová orientace učitelů 1. stupně ZŠ liší od běžné populace žen a studentek učitelství.

Práce si neklade za cíl podat ucelený pohled na oblast teoretických poznatků problematiky hodnot. Přesto svým zaměřením může přispět k posouzení, nakolik jsou učitelé specifickou socioprofesionální skupinou, jakou vykazují míru odlišnosti od běžné populace a zda jejich hodnotová orientace může mít vliv na výběr učitelského povolání.

KLÍČOVÁ SLOVA

Hodnota, hodnotová orientace, výzkum hodnot, hierarchie hodnot, socializace, postoj, potřeba, zájmy, norma, vznik hodnot, stabilizace hodnot, transformace hodnot

ABSTRACT

The aim of my work is to indicate some of the theoretical possibilities that have connections with values and value orientation and also my personal research of the specific group. The study sample is the group of primary teachers and also the students of pedagogical faculty of West Bohemia University in Pilsen, branch of study – primary teachers.

The research was given in one year when only women were tested. The whole study sample has been compared with the population of women, with the students of pedagogical faculty and finally the teachers were compared among themselves.

The questionnaire was used during the research. The respondents were asked to answer unitary and standard test for current czech population.

The result of the research is description of the value structure and value preferences that were explored within the group. The results have showed the differences in value orientation among primary teachers and the group of current population of students of pedagogical faculty.

The work does not put emphasis to give the coherent point of view on the theoretical knowledge of values. Despite the fact, the work can demonstrate the specific group of teachers, how do they differ from the current population and if their value orientation can influence their choice of teacher job.

KEYWORDS

Value, value orientation, value research, hierarchy value, socialization, attitude, needs, interests, norm, origins value, stabilization of value, transformation of value

Obsah

1	ÚVOD.....	8
2	Teoretická východiska práce	10
2.1	Vymezení základního pojmu hodnota, jejich třídění a druhy.....	10
2.2	Hodnoty v našem životě	16
2.3	Základní procesy vzniku hodnot a jejich funkce	18
2.4	Stabilizace a udržování hodnot.....	22
2.5	Transformace hodnot.....	22
2.6	Pedagogický přístup k problematice hodnot	24
2.7	Psychologický přístup k problematice hodnot.....	30
2.7.1	Hodnoty ve vztahu k potřebám.....	32
2.7.2	Hodnoty ve vztahu k postojům.....	35
2.7.3	Hodnoty ve vztahu k zájmům.....	37
2.8	Norma	39
2.9	Hodnotová orientace, hodnotový systém.....	41
3	PRAKTICKÁ ČÁST	45
3.1	Charakteristika výzkumného souboru, cíl výzkumu hodnot	45
3.2	Popis diagnostických technik použitých při výzkumu	47
3.2.1	Dotazník D-S-F.....	47
3.2.2	Dotazník HODOR	48
3.2.3	Dotazník I-P-H	49
3.3	Popis zkoumaného vzorku a použitých statistických metod	51
3.4	Analýza výsledků dotazníku D-S-F.....	52
3.4.1	Analýza průměrných hodnot učitelů 1. stupně ZŠ ve srovnání s běžnou populací žen	52
3.4.2	Analýza průměrných hodnot mezi skupinou učitelů ZŠ a skupinou studentek FPE	72

3.5	Analýza výsledků dotazníku I-P-H.....	93
3.5.1	Analýza průměrných hodnot učitelů ZŠ ve srovnání s běžnou populací	93
3.5.2	Analýza průměrných hodnot učitelů pro 1. stupeň ZŠ a studentů FPE.....	97
3.6	Analýza výsledků dotazníku HODOR	99
3.6.1	Analýza průměrných hodnot učitelů ZŠ ve srovnání s běžnou populací	99
4	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	106

1 ÚVOD

Schopnost myslet a hodnotit poznané jsou jedny z faktorů, které člověka odlišují od ostatních živých tvorů. Lidé označují poznávané věci a jevy jmény, dokáží vyjadřovat vztahy mezi nimi a na základě toho dospívají i k poznání a vyjadřování zákonitostí přírodních a společenských jevů a tím i k hlubšímu poznávání sebe sama. Člověk se svou poznávací vybaveností je také jediný z živých tvorů schopen další specificky lidské činnosti – hodnocení.

Doba 21. století je velmi proměnlivá, plná neustálých změn, rozvoje nových technologií a její dynamičnost na nás klade vysoké nároky. Navenek máme stále více možností, ať už se jedná o vzdělání, zaměstnanost, cestování, finanční nezávislost, apod., zároveň však stoupá i míra odpovědnosti za naše chování a jednání. Již nestačí vědět, co je dobré a co špatné, ale jde i o skutečné sdílení hodnot, tj. co bychom rádi viděli u ostatních.

Člověk nejprve poznává hodnoty pouze ve spojení s jejich nositeli, tím nabývá dojmu, že hodnoty se realizují již samotným vznikem myšlenky, chování apod. Získává představu, že hodnotou je věc sama o sobě.

Některé věci a jevy považuje pro svůj život za významné, jiné za méně významné či bezvýznamné. Můžeme dokonce říci, že věci samy o sobě jsou většinou svým způsobem bezcenné do té doby, dokud se člověk k jejich hodnotě nevyjádří, pokud nepozná, jakou cenu pro něj mají. Člověk, který onemocní smrtelnou chorobou najednou zjistí, že peníze, za které si mohl koupit dříve cokoli, třeba luxusní dům, pro něj ztratily hodnotu. Závrtnou cenu by však pro něj měl lék, který by ho uzdravil.

Šíře hodnot, s nimiž se ztotožňujeme, vyjadřuje i šíři našeho pohledu na svět, schopnost chápat bohatost a mnohotvárnost života. Člověk ovšem nepotřebuje jen jíst a pohodlně bydlet, dobře se oblékat, k životu potřebuje i pocit bezpečí mezi sobě blízkými lidmi, porozumění druhých lidí, vzájemnou náklonnost, pomoc v obtížných situacích, kdy si neví rady.

K hodnocení, ať už kladnému či zápornému, potřebujeme nutně určit měřítko, tzv. „hodnotící kritéria“. V tomto smyslu můžeme definovat hodnotu jako kritérium toho, jak lidé hodnotí objektivní skutečnosti a své možnosti při jejím přetváření. Toto hodnotící

kritérium může být rozdílně pojato v různých zemích nebo společenských vrstvách. Například dům, který ob stojí v zemích s nižšími hodnotovými nároky na bydlení, nevyhovuje obyvatelům s nároky vyššími.

Tématem rigorózní práce je „Výzkum hodnot u učitelů pro 1. stupeň ZŠ.“ Povolání učitele znamená určité poslání, učitel rozvíjí schopnosti a dovednosti žáků podle jejich možností s ohledem na vývojové potřeby a možnosti dané věkovou odlišností. Rozvíjí všestranně potenciál žáka, zachovává a rozvíjí vhodné prostředí pro výuku a výchovu, respektuje žáka jako svébytnou osobnost, respektuje jeho zdravotní stav, mateřský jazyk a případná další specifika. Učitel také uplatňuje rovný přístup ke všem žákům. Odmítá všechny formy diskriminace nebo chování, které utlačuje druhé.

Z hlediska profesního zaměření můžeme za základní hodnoty učitele považovat například profesionální přístup, odpovědnost, ohleduplnost, toleranci, velkou dávku empatie či mravnost. Problematika morálky a mravního vědomí je úzce spojena s problematikou hodnot. Můžeme říci, že význam, který jedinec přikládá určitým hodnotám, je prostředkem k pochopení jeho mravního jednání.

Hlavním cílem této práce je stanovit podobu hodnotových preferencí dané socioprofesionální skupiny, a to prostřednictvím standardizovaných nástrojů. Přestože charakter a rozsah reprezentativního vzorku skupiny nám neumožňuje zobecnění, můžeme za pomoci sledovaných parametrů popsat specifickou skupinu právě učitelů pro 1. stupeň a zároveň se pokusit odhalit některé důležité skutečnosti. Cílem práce je také snaha o zachycení některých vzájemných souvislostí mezi hodnotovou strukturou učitelů a dalšími vybranými skupinami, ať už se jedná o běžnou populaci žen nebo studentky pedagogiky. Uvedené i následující otázky mě vedly k výběru tématu této rigorózní práce.

- Co ovlivňuje naši hodnotovou orientaci a co ji může změnit?
- Jakou hodnotovou orientaci mají učitelé 1. stupně ZŠ, čím se liší od běžné populace a skupiny studentek učitelství pro 1. stupeň ZŠ?
- Má hodnotová orientace vliv na výběr povolání učitele, nebo se naopak hodnotová orientace mění v důsledku zaměstnání ve školství?

2 Teoretická východiska práce

2.1 Vymezení základního pojmu hodnota, jejich třídění a druhy

Slovo hodnota patří k velmi využívaným výrazům běžné komunikace. V lidské řeči je frekvence jeho použití častá a vyskytuje se v různých oblastech lidské činnosti. Při setkání s hodnotou v technických oborech hovoříme o hodnotách fyzikálních veličin či matematických proměnných, čímž určujeme konkrétní množství, tedy kvantitu. V ekonomických oborech pak hodnotě, kromě významu kvantitativního, přisuzujeme ještě význam kvalitativní. Často se můžeme setkat s hodnotou ve společenských vědách, jako je etika, filozofie, sociologie, psychologie či pedagogika. Vzhledem k mnohovýznamovosti slova hodnota je obtížné vymežit jednotně problematiku hodnot. Rozdíly jsou jak v přístupech jednotlivých vědních disciplín, tak pochopitelně v interdisciplinárních pohledech.

Samotní lidé mají určité představy o tom, co a jak je hodnotné, aniž by znali teoretické úvahy o podstatě hodnot. Tyto představy se však obvykle týkají pouze jednotlivých hodnot, to co považují za eticky správné (nesprávné), výhodné (nevýhodné), krásné (nehezke), žádoucí (nežádoucí). Zároveň každý člověk žije v určitém společenství, mající svůj hodnotový systém, což je možné chápat jako množinu hodnot, které mezi sebou souvisí přesně vymezeným způsobem a vytvářejí jednotný celek, který je typický pro danou společnost v konkrétním historickém období, tj. chápe hodnoty různě. Pro někoho se na vrcholu pyramidy hodnot nacházejí peníze, finanční zabezpečení nebo hromadění majetku, což může pro být vnímáno jako znak úspěšnosti. Pro jiného pak hraje hlavní roli hodnotového žebříčku především rozvoj vlastní osobnosti, smysluplnost práce, aktivní přistupování k životu, užitečnost pro ostatní, jako je rodina, přátelé či spolupracovníci.¹

Systém hodnot jedince pak různým způsobem odráží množinu hodnot dané společnosti. Strukturu hodnot společnosti považuje za různě přitažlivou pro jedince Prunner, kdy uvádí: *"Společenské zřízení, které chce být stabilní, musí usilovat o co*

¹ NYTROVÁ, O., M. PIKÁLKOVÁ. *Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 19. ISBN 978-80-7452-014-3.

největší shodu mezi hodnotovým modelem společnosti a představami o hodnotách existujících ve vědomí lidí žijících v dané společnosti." Ztotožnění se s hodnotovým modelem dané společnosti, pak vede k určité míře konformity jedince.²

Hodnotový systém společnosti má svoji stabilitu, kdy v něm existují i hodnoty, které se výrazně nemění ani v revolučních dobách. Zároveň však existuje řada hodnot, které odumírají či se mění v závislosti na tom, jak se v průběhu historie proměňuje společnost.³

Jak ukazuje rozbor publikací, problematika zkoumání hodnot je velmi rozsáhlá, v dostupné literatuře nenacházíme jednotné vymezení pojmu hodnota, přestože se autoři snaží o vytvoření definic či různých klasifikací hodnot.

Například Farková definuje hodnotu jako: *"zobecnění snahových tendencí člověka a přitažlivost zamýšleného cíle (proč cosi konkrétního chceme, co nás nejvíce zajímá)." Zároveň autorka rozděluje hodnoty na aktuální a dlouhodobější. Poukazuje i na to, že i když v průběhu života dochází ke změnám hodnotové orientace, některé hodnoty zůstávají relativně stabilní.⁴*

Cakirpaloglu přichází s tvrzením, že *"hodnota představuje specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní, trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka."⁵*

Hartl, Hartlová uvádí, že: *„Hodnota (value) je vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb, zájmů.“* Autoři dále podobně jako Farková uvádějí, že hodnoty se vytvářejí a postupně mění v průběhu socializace jedince.⁶

Dorotíková tvrdí, že hodnoty jsou všeobecně platné normy lidského chování. *„Hodnotami nemohou být výlučně individuální hodnoty. Pokud by lidé jednali podle toho,*

² Blíže PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.10-11. ISBN 80-7177-710-2.

³ Tamtéž

⁴ FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 113. ISBN 978-80-86723-64-8.

⁵ Blíže CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 277. ISBN 978-80-244-2295-4.

⁶ HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 192. ISBN 978-80-7367-569-1.

co jen oni sami považují za hodnotné, byla by společnost vystavena nebezpečí nihilismu, zvlůle, egoismu, destrukce. Ani jedinec by neměl možnost opřít své jednání o cosi trvalého, dokonalejšího než je on sám, postrádal by jistotu východisek. Je proto žádoucí, aby společnost v zájmu svého fungování i v zájmu svých členů trvala na „vyšších“ hodnotách, které jsou nezpochybnitelné, a pro tento jejich charakter vyžadovala jejich všeobecné uznání, viděla v nich závazné normy.“

Podle autorky jsou hodnoty dále tím, oč my samotní usilujeme, čímž se zdůrazňuje aktivita subjektu při dosahování hodnot. Z toho může plynout, že pokud o něco neusilujeme, není to pro nás hodnotou.⁷

Pokud zmíníme i starší publikace, tak jinou charakteristiku hodnot uvádí např. Velehradský, který charakterizuje hodnoty takto: „*Hodnoty mohou být chápány jako hlubinná vrstva osobnosti, jako něco, co si člověk běžně neuvědomuje, ale co významně jeho činnost ovlivňuje. Člověk převážně neuvažuje o tom, jaké hodnoty ve svém životě preferuje, uznává, jakých hodnot si váží apod. Když je lidem kladena tato otázka, velmi často si těžko vybavují a formulují to, co vlastně ve svém životě za hodnotu uznávají. Zdá se tedy, že hodnoty leží kdesi v podvědomí člověka.*“⁸

Autor však zároveň uvádí, že vzorec chování konkrétní osobnosti odpovídá určitému vzorci přijatých hodnot, které se utvářejí v procesu společenské práce, to znamená, že jsou odrazem společenského bytí, výsledkem toho, jak působí společenské vědomí na člověka. Zdá se tedy, že hodnoty poskytují možnost vědeckého a objektivního vysvětlení principů a mechanismů činnosti člověka, odhrnují tajemnost lidského podvědomí.⁹

Hodnota je těžko uchopitelným pojmem, žádná její definice není zcela výstižná. Nelze zcela přesně specifikovat, co vlastně hodnoty jsou.

⁷ DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1998, s. 22. ISBN 80-86039-79-X.

⁸ VELEHRADSKÝ, A. a kol. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978, s. 72-73.

⁹ Tamtéž, s. 72-73.

Můžeme zachycovat jejich nabývací obsahy, nebo vnímat situace, ve kterých se mohou vyskytovat, či vidět důsledky, které mohou přinášet společnosti.¹⁰

Stejně jako v dostupné literatuře nenacházíme jednotné vymezení pojmu hodnota, tak i pro **třídění hodnot** existuje mnoho kritérií, podle kterých autoři hodnoty klasifikují.

Nakonečný uvádí, že hodnoty mohou být různě kategorizovány, např. jako hodnoty teoretické, ekonomické, estetické, sociální, náboženské aj. Zároveň však rozlišuje, že hodnoty mohou být vnímány jako součást vědního oboru, tedy jakýsi výčet všeobecných hodnot, ale zároveň každý jedinec má systém hodnot individuálních, který je založen na více či méně preferovaných hodnotách. Každý jedinec má tedy hierarchii hodnot jinou.¹¹

Dobrovolská, Dublinský uvádějí třídění hodnot na dva druhy, a to na „**hodnoty pozitivní**“ a „**hodnoty negativní**.“ Pozitivní jsou ty, které si člověk přeje, vyvolávají v něm kladné emoce a naopak negativní jsou ty, které v člověku vyvolávají emoce nelibé nebo nepříjemné. Dle autorů je možné k uvedenému výčtu ještě někdy přidat „**hodnoty neutrální**“, což jsou ty, které nemají ani kladnou ani zápornou hodnotu.¹²

Některé životní hodnoty mají spíše **hmotný, materiální, praktický ráz** a některé zase **duchovní, mravní a charakterový ráz**. Tyto hodnoty můžeme označit za **hodnoty kulturní**.

Autor Rosenzweig uvádí, že hodnoty mající bezprostřední význam pro uchování našeho života, jako je zdraví, dostatek prostředků k životu, pocit bezpečí v domově, společný život s druhými lidmi, jsou **hodnoty prvotní, primární**. Dále uvádí, že jiné hodnoty jsou sice také důležité, ale jejich získání a užívání závisí na zajištění hodnot prvotních. Tyto hodnoty označuje jako **sekundární, druhotné** a řadí mezi ně např. příjemnou zábavu, cestování, moderní oděv a dopravní prostředek.¹³

¹⁰ PRUDKÝ, L. a kol. *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009, s. 17-18. ISBN 978-80-200-1751-2.

¹¹ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. 2. podstatně rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2013, s. 102. ISBN 978-80-7439-056-2.

¹² DOBROVOLSKÁ, D., J. DUPLINSKÝ. *Hodnotová orientace vysokoškolačka z hlediska současné koncepce hodnot*. Praha: Pedagogická fakulta v Ostravě ve SPN, 1981, s. 43.

¹³ Blíže: ROSENZWEIG, M. *Životní hodnoty: příručka pro učitele občanské nauky : učební pomůcka pro základní školy, zvláštní školy a střední školy*. Praha: Komenium, 1991. ISBN 80-85426-07-2.

Citovaný autor uvádí ještě jinou klasifikaci hodnot, kdy rozlišuje hodnoty na ty, které jsou zaměřeny spíše k osobnímu, individuálnímu životu, k vlastnímu chování a jednání, jako je např. poctivost, čestnost, pravdomluvnost nebo štěstí a ty hodnoty, které mají výrazně společenský ráz a týkají se našeho života mezi druhými lidmi, ve společnosti. To se týká např. takových hodnot, jako je osobní a společenská svoboda, svoboda projevu, svoboda svědomí a vlastního politického názoru. Autor dále uvádí, že zcela objektivním výrazem těchto společenských a občanských hodnot jsou zákony, podle nichž se řídí život celé společnosti i nejdůležitější lidské vztahy.

Autoři Hartl, Hartlová dělí hodnoty následovně:¹⁴

- pozitivní a negativní, tj. co je žádoucí nebo nežádoucí
- absolutní a relativní
- přímé (ty, které bezprostředně uspokojují potřeby, zájmy či přání jedince) a nepřímé (s jejich pomocí lze uspokojit hodnotu přímou)

Cakirpaloglu pak rozlišuje celkem 22 kritérií, podle kterých lze hodnoty uspořádat, kdy pro představu uvádíme následující:¹⁵

1. **Nositel hodnoty** – podle tohoto kritéria můžeme rozdělit hodnoty na individuální, skupinové a univerzální. Na lidskou přirozenost pak mají vliv historické, společensko-kulturní, skupinové a individuální činitele.
2. **Původ hodnoty** – podle toho, z jakého zdroje hodnoty vznikly, je autor rozlišuje na individuální a institucionální. Individuální hodnoty představují ryze subjektivní kategorie. Institucionální hodnoty mají povahu obecných norem a představují zavazující pravidla chování pro všechny členy skupiny.
3. **Pozice v hierarchii** – hodnoty nejčastěji tvoří určitý individuální systém vertikálního, hierarchického uspořádání. Nejvýznamnější jsou pak hodnoty postojové, které naplňují naše bytí.

¹⁴ HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 192. ISBN 978-80-7367-569-1.

¹⁵ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 287-291. ISBN 978-80-2442-295-4.

4. **Podstata hodnoty** – lze hodnoty rozdělit podle nejjobecnější podstaty na očekávané, což znamená normativní standardy chování, a na hodnoty směřující k naplnění existence. Normativní standardy jsou pro jedince určitými normami, které souvisí se začleněním do kolektivu s tím, že člen společnosti dodržuje a plní to, co je třeba.
5. **Oblast směřování hodnot** – můžeme rozdělit na kategorie morální, estetické, náboženské či jiné hodnoty.
6. **Stupeň vědomosti** – podle tohoto kritéria autor určuje hodnotu buď jako vědomou, nebo jako nevědomou. Cacirpaloglu doslovně uvádí: "*Převyšují-li vědomé hodnoty, jsou důkazem cílevědomé aktivity vyspělé, duševně zdravé osobnosti. Výskyt nevědomých hodnot je častý u dětí, nevyvinutých osobností a také u psychopatologických stavů.*"¹⁶
7. **Velikost hodnoty** – Hodnoty se rozlišují podle nějaké míry či dané stupnice.

V dostupné starší literatuře se můžeme setkat s různými **druhy hodnot**, kdy pro ilustraci a porovnání uvádíme následující dělení:¹⁷

- Ekonomické hodnoty
- Biologické hodnoty
- Mravní hodnoty – jsou spojeny s pojmy dobra, krásy, pravdy.
- Náboženské a právní hodnoty – jsou úzce spjaty s mravními hodnotami
- Estetické hodnoty
- Umělecké hodnoty
- Noetické hodnoty – váží se k pojmu pravdy.
- Výkonové hodnoty - sportovní, pracovní, umělecké, vědecké, vojenské...
- Sebehodnocení

¹⁶ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 289. ISBN 978-80-2442-295-4.

¹⁷ VÁRROS, M., *Úvod do axiologie*. Bratislava: Epoque, 1970, s. 240-246.

2.2 Hodnoty v našem životě

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, tak každý jedinec má svůj individuální systém hodnot. Hierarchie našich hodnot je závislá nejen na věku, zda bydlíme u rodičů, chodíme prozatím do školy nebo jsme zaměstnaní, ale také na našich zájmech, postojích, povaze a představách o tom, kam bychom chtěli svůj život ubírat a co v něm preferujeme.

Některé životní hodnoty mají spíše **hmotný, materiální, praktický ráz** a některé zase **duchovní, mravní a charakterový ráz**. Tyto hodnoty můžeme označit za **hodnoty kulturní**.

Některé hodnoty pak mají bezprostřední význam pro uchování našeho života (zdraví, dostatek prostředků k životu, pocit bezpečí v domově, společný život s druhými lidmi), a jiné jsou sice také důležité, ale jejich získání a užívání závisí na zajištění hodnot prvotních. Můžeme je pak rozlišovat na hodnoty přímé a nepřímé.

Dále můžeme rozlišit hodnoty, zaměřené spíše k osobnímu, individuálnímu životu, k vlastnímu chování a jednání (např. poctivost, čestnost, pravdomluvnost, štěstí) a hodnoty, které mají výrazně společenský ráz, které se týkají našeho života mezi druhými lidmi, ve společnosti. Naše životní hodnoty nemůžeme posuzovat odděleně, jsou ve vzájemných vztazích nadřazenosti a podřazenosti podle toho, jaké životní cíle si vytyčujeme.

Pro ilustraci uvádíme několik hodnot, které mohou výrazně ovlivňovat život každého jedince:

Zdraví – je samo o sobě základní životní hodnotou, je předpokladem toho, abychom dosáhli jiných životních hodnot, jako je úspěch v zaměstnání, poznávání cizích zemí a zajímavých myšlenek, založení rodiny. Z výzkumu Prunnera a také vlastního výzkumu vyplývá, že zdraví u testovaných osob vykazuje hodnoty nejvyšší důležitosti.¹⁸

Láska - pro převážnou většinu lidí je univerzální hodnotou, všelidsky platnou, není ničím nahraditelná. Může mít mnoho podob, od lásky mezi mužem a ženou, či matkou a dítětem, přes lásku k vlasti, umění, k Bohu apod. Láska je veskrze kladná emoce, potřebujeme ji, hledáme ji, rozdáváme, opětuje.

¹⁸ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 229. ISBN 80-7177-710-2.

Přátelství - hodnota sama o sobě, trvalý a velmi intenzivní vztah mezi nepříbuznými jedinci.¹⁹

Zdravé životní prostředí – dnes již není samozřejmostí, proto se stává významnou životní a společenskou hodnotou. Celá budoucnost lidstva je spjata s tím, zda se podaří udržet a zlepšit vztah člověka a přírody, od čistoty ovzduší, vodstva počínaje a likvidací zdraví ohrožujících průmyslových zplodin a odpadů konče.

Lidská kultura – zahrnuje všechny lidské výtvoř, hmotné i duchovní. Již vzděláváním ve škole si postupně osvojujeme nástroje k pochopení a užívání kulturních hodnot, především vzděláváním ve čtení a psaní, v matematických úkonech, ale i v cizích jazycích.

Vzdělání – samo o sobě je hodnotou, která má rozhodující význam v našem životě. Jde o prostředek k tomu, abychom rozuměli dění v přírodě, společnosti, abychom našli dobré společenské uplatnění, abychom rozuměli literatuře, hudbě, dějinám. Význam vzdělání stále stoupá, a to v důsledku toho, jak prudce se rozvíjí věda, technika, styk s jinými národy a výměna kulturních hodnot. Dobré vzdělání, snaha neustále se učit, poznávat nové věci, zájem o vědění je nejen záležitostí dobrého uplatnění v životě, ale i předpokladem vlastního růstu, kulturního života a osobního uspokojení.

Práce - v nejširším slova smyslu je předpokladem osvojení všech kulturních hodnot: ve škole, učení doma, četba knih, zájmová činnost, kutilství, vynalézání atd.. Vždy byli ceněni pracovití, činorodí a podnikaví lidé. Hodnoty vytváří taková práce, která má smysl, která přináší užitek ostatním a nám osobní uspokojení. Ta nám dává vědomí důležitosti a významnosti. Všeobecně vzdělaný člověk a dobrý odborník v kterékoli oblasti lidské činnosti se těší úctě druhých lidí a zaujímá důstojné místo mezi nimi. Zde je i pramen našeho uspokojení, radost z dosahovaných výsledků. Lidé, vyhýbající se práci, ochotni žít nepoctivým způsobem, ztrácejí také svou osobní důstojnost.

Občanská svoboda – nejvyšší a nejcennější politická hodnota. Svobodný občan má právo vyjadřovat své názory o uspořádání a řízení společnosti nezávisle na státníkovi, vyjadřovat se veřejně k činnosti státu a společenských institucí, shromažďovat se v politických stranách a občanských iniciativách, volit své delegáty do zastupitelstva a

¹⁹ PRUDKÝ, L. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 75. ISBN 978-80-7380-266-0.

kontrolovat jejich činnost. S tím těsně souvisí svoboda šíření informací, svoboda tisku, právo na stávkou.

Tolerance, solidarita – schopnost uznat odlišnost druhých lidí v názorech, způsobu života a hodnocení. Všichni lidé jsou si blízcí, předpokladem souladu ve společnosti je i soulad mezi lidmi navzájem, kdy každý může počítat s úctou svých spoluobčanů a je připraven jim tuto úctu i prokazovat. V naprostém rozporu s těmito přirozenými společenskými hodnotami je zasévání nenávisti mezi lidmi z nejrůznějších důvodů (politických, náboženských, rasových..). Především rasismus a nacionalismus, nesnášenlivost a nenávist k lidem odlišné barvy pleti, odlišných zvyků a obyčejů, k druhým národům je největším nebezpečím společnosti.

Vědomí vlastní důležitosti - každý člověk potřebuje ke svému uspokojení vědomí vlastní důstojnosti. K tomu se v podstatě vztahují všechny hodnoty, které daný subjekt sám preferuje.

Nepochybně jsou to v dnešní době také základní materiální hodnoty, zbavující nás starostí o zachování vlastní existence i existence svých bližních. K důstojnému životu patří i přiměřené uplatnění v povolání a vykonávání takové práce, která má smysl a přináší užitek druhým. Důstojný život můžeme vést jen tehdy, jsme-li zbaveni strachu před násilím, pronásledováním, před diskriminací z důvodů národnostních, rasových a jiných.

2.3 Základní procesy vzniku hodnot a jejich funkce

Při výzkumu hodnot je důležité se zaměřit nejen na přiblížení toho, co jsou hodnoty, ale také na vlivy, které se podílí při jejich vzniku.

Problematika hodnot velmi úzce souvisí s procesem hodnocení. Hodnotu chápeme jako poměrně stabilní nebo přímo trvalou součást osobnosti, která je významná pro individuální realizaci člověka. *"Hodnocení pak představuje psychický proces, v němž je*

*vztah mezi subjektem a objektem regulován kvalitou a intenzitou stávající hodnoty...
Hodnocení označuje vztah člověka vůči prožívané realitě.*"²⁰

Hodnocení je typicky lidský znak, naše myšlení je zaměřeno na vnímání objektivní skutečnosti, kdy posléze hodnotíme, co je pro nás žádoucí nebo jaká situace významná. Docházíme pak k nějakému úsudku, vytvoříme si hodnotu. Samotný proces hodnocení pramení také z již získaných vědomostí o předmětu hodnocení. Nemůžeme opomenout ani schopnost jedince nahlížet do již hodnot vytvořených.²¹

Hodnocení nemusí probíhat v delším časovém úseku, hodnota může vzniknout i náhle, může být podvědomého i nevědomého původu. Například když se setkáme s neznámou osobou, proti které okamžitě zaujmeme negativní postoj, nebo naopak v nás jedinec na první pohled vyvolá libé pocity. Hodnota tak nevznikne jako něco abstraktního, ale na základě konkrétního emočního zážitku.²²

Kromě hodnocení, jehož prostřednictvím se dobíráme k určitému významu, hodnotě nebo smyslu, můžeme uvést ještě další dimenzi vzniku hodnot. Jedná se o proces, kdy hodnoty vznikají jako konkrétní sociální jev při vývoji subjektu. Jsou součástí socializace jedince, který si utváří hodnoty prostřednictvím sociálního učení.

Prudký ve své knize uvádí, že: "*Sociální učení představuje složitý proces učení, který znamená nejen výběr a ohodnocování, ale také vzájemné doplňování, vylučování, přijímání, odmítání, usazování a kumulování hodnot, významů, postojů a norem.*"²³

Již od novorozeneckého věku vzniká proces tzv. primární socializace, která většinou probíhá v rodinném prostředí získáváním zkušeností v rámci sociálních interakcí. Dalším důležitým mezníkem je pak školní a zájmové prostředí. V průběhu primární socializace si jedinec osvojuje základní kulturní návyky, mluvenou řeč, vyvíjí se myšlení, usměrňuje se chování dítěte v souladu se standardy a morálkou dané společnosti. Na

²⁰ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 277. ISBN 978-80-244-2295-4.

²¹ Tamtéž, s. 278.

²² NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. 2. podstatně rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2013, s. 103. ISBN 978-80-7439-056-2.

²³ PRUDKÝ, L. a kol., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009, s. 39. ISBN 978-80-200-1751-2.

primární socializaci pak navazuje sekundární, kdy jsou další podněty přijímány především prostřednictvím skupin, jejichž členem se jedinec stává, může se jednat o skupinu pracovní, zájmovou, sekundární rodina... Socializace je celoživotní proces, jejímž výsledkem je nalezení sebe sama, své vlastní identity.²⁴

V průběhu socializace se jedinec včleňuje do společnosti. Jedinec se snaží o svoje vlastní sebeprosazení, ukázání své jedinečnosti. Společnost, kultura či instituce pak usiluje o jeho přizpůsobení se zažitým pravidlům a normám. V podstatě jde o nekončící proces, který vede k utváření hodnotového systému a osobnosti jako takové, což můžeme vnímat jako proces interiorizace hodnot. Předpokládá se, že hodnoty se v sociálním prostředí "usazují" právě prostřednictvím socializace, a také že mají tendenci k rezistenci. Pokud tedy některé hodnoty přijmeme za vlastní, měníme je posléze velmi zřídka a obtížně. Záleží však také na fázi vývojového období, ve kterém konkrétní hodnota vznikla. Přijatá hodnota pak určuje naše způsoby chování, znak toho, kdo jsme. Případné resocializaci se daný subjekt povětšinou brání, pokud se nejedná o opravdu zásadní změnu vlivů v jeho životě, snaží se spíše o začlenění nových podmínek do významů, které korespondují s jeho dosavadní hodnotovou strukturou.²⁵

Rozhodující vliv při utváření hodnot mají sociální podmínky. Možnosti a meze našeho individuálního vývoje určuje především primární rodina, tedy naše **rodinná příslušnost**.

Ta se podílí na tvoření obsahu socializace i na budování hodnotového systému. Za mimořádně důležitý je považován vztah mezi rodiči a dětmi, vzájemný respekt mezi příbuznými, přístup rodičů ke vzdělání a dosažení úspěchů svých dětí.

Nezanedbatelný vliv na vývoj člověka a jeho společenského vědomí má také **sociální původ**. Přestože nelze potvrdit tvrzení, že příslušnost k určité sociální vrstvě či třídě automaticky určuje vlastnosti, hodnoty a postoje jedince, v některých kulturách je příslušnost dána tzv. "osudem" a nelze v pravém slova smyslu překročit jeho stín.²⁶

²⁴ NAKONEČNÝ, M., *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, s. 122-123. ISBN 80-200-0993-0.

²⁵ PRUDKÝ, L., *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009, s. 44-52. ISBN 978-80-200-1751-2.

²⁶ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 298 - 301. ISBN 978-80-244-2295-4.

Již v období raného dětství se formuje náš **styl života**, určují jej mnohé faktory, jako jsou materiální možnosti, tradice, zvyky rodiny... Hodnoty tak jsou směrnice, a styl života vhodným chováním, kterým lze hodnotu realizovat.

Významný vliv na utváření hodnotové struktury má také příslušnost jedince k určité sociální skupině (škola, vrstevníci, pracovní skupina...), jeho osobnostní dispozice, kulturní vlivy nebo velké společenské změny.

Hodnoty mají různé možnosti působení a zároveň různorodé funkce. Uvedeme si některé z nich.²⁷

- Hodnoty jako stavební kameny kultury - kulturu si jednotlivé generace předávají mezi sebou, každý jedlivec si pak vybírá sociálním učením její určitou část. Je tedy předávána selektivně. Ztotožnění se s určitými hodnotami dané kultury znamená identifikovat sebe samu v určitém prostředí či uskupení.
- Hodnota jako definiční znak osobnosti - vyjadřuje vztah hodnoty k pojmům jako je motivace, potřeba, osobnost, dispozice, vlohy či temperament...
- Hodnota jako zdroj motivace a chování - hodnoty samotné jsou poměrně stabilního charakteru, proto můžeme předpokládat úzký vztah mezi přijatými hodnotami a normami chování.
- Hodnoty jako vnější či vnitřní identifikátory - každá skupina, etnikum, společenství nebo instituce vyznává určité hodnoty, kdy ty převažující jsou součástí obsahu identity dané skupiny, určují vztah k sobě i k jiným.
- Hodnoty jako zdroje sociální a kulturní soudržnosti
- Hodnoty jako součást vymezení morálky - předpokladem pro utvoření vztahu k etickým hodnotám je především rodinné zázemí, vývoj individuálního morálního vědomí

²⁷ Blíže PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009, s. 42. ISBN 978-80-200-1751-2.

2.4 Stabilizace a udržování hodnot

Na zachování již vytvořených hodnot mají velký význam kulturní a sociální činitelé. Z hlediska kulturních činitelů hovoříme o systému tradičních norem a hodnot. Za sociální faktory pak považujeme triádu činitelů, jako je rodina, vzdělávací systém a zájmová nebo referenční skupina. Hodnoty se nejvíce stabilizují v období obecného vývoje jedince, především jeho socializací. Mezi činitele, které se nejvíce podílejí na odolnosti hodnot vůči změnám, patří:²⁸

- podstata vnímání a vzpomínání (postoje a hodnoty nejen aktivně vnímáme, ale současně si vybavujeme i uložený obsah)
- dodržování obecných hodnot a norem chování prostřednictvím zájmové skupiny
- Normativní podstata hodnoty
- Funkčnost hodnoty - adaptace jedince v nových podmínkách
- Vědomá ochrana vlastních názorů a hodnotové integrity

2.5 Transformace hodnot

Přestože již bylo zmíněno, že hodnoty jsou poměrně stabilního charakteru, mohou se i měnit – transformovat z hlediska intenzity, stupně žádoucnosti, pak jde o tzv. kongruentní změnu, anebo se mění v oblasti hodnotového zaměření, přičemž původní hodnota bývá transformována do vlastního protikladu, kdy tento proces je označován pojmem nonkongruentní změna hodnoty.

²⁸ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 307 - 309. ISBN 978-80-244-2295-4.

Cakirpaloglu řadí mezi hlavní faktory transformace hodnot a hodnotového systému následující činitele:²⁹

1. **Skupinová příslušnost** - národnostní, politickou nebo náboženskou, dále příslušnost k pracovnímu kolektivu nebo příslušnost k primárním skupinám.
 - a. skupina může změnit kognitivní obsah hodnoty, kdy informace, které odpovídají zájmům skupiny se stávají prioritními, protikladné jsou pak skupinou zamítané, cenzurované
 - b. jednotlivci, kteří jsou skupinou uctívání, a obsah hodnoty má jejich podporu, bude lépe zakotven do hodnotových systému jednotlivců
 - c. skupinové normy a zájmy mohou narušit hodnotovou stabilitu jedince, a to zejména v případě, že je silně motivován stát se členem určité skupiny³⁰
2. **Informovanost** – proces přijetí nových obsahů, stávající systém vědomostí osoby. Ačkoliv nelze popřít motivační účinek informací a poznatků, jejich moc není absolutní, zvláště, když se jedná o tvoření a přeměnu hodnot v situacích, kdy z nových událostí vznikne nesoulad uvnitř kognitivní složky. Kognitivní zmatek může vést až k dezintegraci stávajících hodnot.
3. **Personální činitele** – jestliže se jedná o silný motiv, přičemž stávající hodnota nestačí k uspokojení potřeby, dochází k její korekci nebo nahrazení účinnější hodnotou.

Co se týká způsobu, který vedl ke změně hodnoty lze odlišovat spontánní transformaci hodnoty od záměrné transformace. Spontánní přeměna hodnoty představuje každodenní proces v běžných podmínkách života, záměrná transformace však nastává jako výsledek cíleného působení na stávající hodnotu.

²⁹ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 312 - 314. ISBN 978-80-244-2295-4.

³⁰ Příkladem může být jedinec z narušené nebo nestabilní rodiny, který je nositelem méně stabilních rodinných hodnot, jejichž integritu pak snadno ovlivňují skupina a osoby, kterých si člověk váží. Osobnost delikventa, jehož integrace do problematické referenční skupiny probíhá nahrazením stávajících hodnot normami a hodnotami vrstevnické skupiny

Vznik, vývoj, změna a zánik hodnoty souvisí s životním cyklem osobnosti. Připustíme-li, že socializace představuje celoživotní proces vývoje osobnosti jedince, pak to logicky předpokládá, že i hodnoty po celý život člověka podléhají změnám. Hodnoty se tvoří, existují a mění se v průběhu dětství, puberty, dospělosti a stáří.³¹

2.6 Pedagogický přístup k problematice hodnot

Z pedagogického hlediska jsou u hodnot důležité *1. hodnotové systémy mladých lidí*, *2. vzdělání samo jako společenská hodnota*, tj. významnost, kterou společnost přisuzuje roli vzdělání pro život jedince a pro rozvoj společnosti, *3. hodnoty a postoje* jako součást cílů a obsahů školní edukace vymezovaných ve vzdělávacích programech.³²

Svět hodnot je integrální, neodmyslitelnou součástí našeho sociálního a individuálního života. Je to svět vztahů, který vyžaduje od člověka schopnost hodnoty vnímat a posuzovat jejich rozdílnost a jinakost, ale především volit a určité z nich preferovat.³³

Každé hodnocení je řízeno určitými hodnotícími kritérii, některá jsou racionálně zdůvodnitelná, vyjádřená formou přesně formulovaných norem, nebo naopak neurčitá, závislá na konkrétní situaci. To jak bude hodnocení racionální či naopak emocionální závisí mimo jiné na zkušenosti jedince, na kvalitě jeho znalostí a postojů. Na hodnotitele působí při hodnocení také jeho aktuální psychický stav, jako je únava, frustrace, stres, apod., které mění průběh a kvalitu procesu hodnocení.

Prunner k procesu hodnocení uvádí: „*Každý jedinec, společenská třída i společenská skupina zaujímají k okolnímu světu určitý vztah a hodnotí jevy, se kterými vstupuje do interakce. Hodnocení se tak stává procesem, ve kterém subjekt odráží svůj*

³¹ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 316. ISBN 978-80-244-2295-4.

³² PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2009, s. 92. ISBN 978-80-7367-647-6.

³³ RABUŠIC, L., J. HAMANOVÁ. *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2008. Pedagogika: časopis pro pedagogickou teorii a praxi*, 2011, roč. 60, str. 306.

vztah k okolním jevům. V procesu výchovy je pak velmi důležité, aby si jedinec v průběhu procesu socializace při hodnocení osvojil takové hodnoty, které by mu zaručily a umožnily účast na životě společnosti, do které vrůstá. Jedním z cílů „záměrného“ působení je pak vychovat jedince, jehož systém hodnot nebude výrazněji disonovat se systémem hodnot společnosti, do které se má začlenit“³⁴

V pedagogické teorii i praxi poznáváme, jak dochází u daného jedince v procesu interiorizace³⁵ společenských hodnot ke vzniku vlastní hodnotové struktury.³⁶ V předchozí kapitole bylo zmíněno, že přijetí hodnot probíhá v průběhu socializace jedince mimo jiné prostřednictvím sociálního učení. To probíhá různými způsoby, jednak na základě ztotožnění se, neboli identifikace se s určitou blízkou osobou, kdy nápodoba chování této osoby je zcela přirozeným důsledkem interiorizace (zvnitřnění). Dalším druhem sociálního učení je imitace, tj. napodobování pozitivních vzorů a vyhýbání se nápodobě vzorů negativních.

Na rozdíl od jiných tvorů, kteří regulují své chování především prostřednictvím pudů, vstupuje lidský jedinec do světa s minimální socializací. Péče o něj a jeho ochrana je tedy dlouhodobá. V průběhu vývoje jedince ve společnosti dochází k jeho interakci se sociálním prostředím, neustálé konfrontaci s nejrůznějšími životními událostmi, což se výrazně spolupodílí na tvorbě i změně hodnotové struktury. Hodnotová struktura jedince je tedy ovlivňována nejen spontánně, ale i záměrným působením v procesu výchovy.³⁷

Nejvíce záměrně působí na jedince škola, a to svým profesním zaměřením, obsahem učiva, skladbou učitelského sboru, sociálním složením žáků a řadou dalších aspektů. Společnost má možnost na jedince výchovně působit tak dlouho, dokud navštěvuje školu. Je otázkou, jak této možnosti společnost využije a jak se záměrná stimulace odrazí v hodnotovém systému žáka – jedince. Škola velmi významným způsobem doplňuje funkci rodiny, připravuje jedince na budoucí povolání, kultivuje a

³⁴ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 25. ISBN 80-7177-710-2.

³⁵ interiorizace = zvnitřnění, přijetí zkušenosti do psychiky

³⁶ Blíže KUČEROVÁ, S. *Výchova hodnotami k hodnotám*. Pedagogická orientace, 1991.

³⁷ Blíže: OSECKÁ, L., O. ŘEHULKOVÁ a E. ŘEHULKA. *Typologie hodnot u současných středoškoláků*. Pedagogická orientace č. 11, 1994.

rozvíjí jej. Velmi důležitý je pro vzdělávání vztah rodiny ke škole jako instituci, akceptace podobné hodnotové orientace.

Škola má významný vliv na utváření postojů k druhým lidem, v některých obdobích a oblastech může mít mnohdy větší vliv než působení rodičů. Předává jedinci vědomosti, dovednosti, poznatky, které jsou užitečné pro život. Dítě se v každodenním kontaktu seznamuje s normami skupinového chování a vystupování. Přejímá soustavy hodnot, norem a schvalovaných vzorců jednání.

Škola jednak připravuje jedince na přijetí kulturních norem a hodnot, ale zároveň jej vyzbrojuje schopností, aby byl v pozdějším životě schopen se orientovat ve složitosti světa a dokázal si kriticky vyhodnotit, kdy je třeba aktivně se pokusit o změnu současného stavu.³⁸

V prvních letech pobytu žáka ve škole, je velice významná osoba učitele, která bývá často objektem nápodoby a kopírování a tím působí na utváření hodnot u žáků. V pozdějších obdobích je tento proces velice závislý na tom, jakou je učitel osobností a jakou má schopnost ovlivňovat žáky. Učitel a jeho hodnotový systém tak hlavně v počátečních etapách školní docházky nabývá nesmírné významnosti. Výchovné působení učitele však závisí i na dalších aspektech, jakými jsou obliba vyučovaného předmětu, vývojová etapa žáka, již vnitřně přijatý model hodnot, prestiž učitelského povolání, uznávání vzdělání jako hodnoty, apod.³⁹

Můžeme si položit otázku, zda existuje charakteristika ideálního učitele. A to i z toho důvodu, že učitel představuje jakýsi vzor a sehrává tedy v procesu socializace žáka velmi významnou roli. Pokud bychom se v popisu tzv. "dokonalého učitele" drželi v rovině hypoteticko teoretické, tak můžeme zmínit následující požadavky na ideálního učitele dle autorky Dorotíkové:⁴⁰

³⁸ HAVLÍK, R., J. KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, s. 137-139. ISBN 978-80-262-0042-0.

³⁹ Blíže: HELUS, Z. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 259 s.

⁴⁰ DOROTÍKOVÁ, S. *Profesní etika učitelství*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003, s. 65-71. ISBN 80-7290-102-8.

- děti i mládež jsou vnímaví k tomu, zda jsou akceptováni takoví jací jsou, se všemi svými případnými nedostatky, žáci poznají, zda je učitel ve vztahu k nim sám sebou, *tj. ideální učitel by měl mít rád děti a být schopen s nimi relevantně komunikovat*
- přestože nikdo nemůže znát odpověď na všechny dotazy žáků, měl by učitel, pokud nedokáže zodpovědět danou otázku, být schopen poskytnout radu či doporučení, kde požadovaný údaj lze najít, *tj. měl by být dobře informován*
- ve výuce je velmi důležitá schopnost adaptace na rychle se měnící vyučovací situace, být schopen zodpovědět otázku a přejít zpět k probírané výuce, *tj. ideální učitel by měl být flexibilní*
- žáci velmi oceňují pozitivnost, přátelské ladění, radost z učení, schopnost udělat si čas na pohovoření se studenty, *tj. dalším požadavkem na ideálního učitele je být optimistický*
- děti i mládež se učí také prostřednictvím nápodoby, potřebují vzory, které je reálně poučí do života, *tj. učitel by měl být modelem rolového chování*
- ideální učitel by měl být schopen uvádět teoretické poznatky do praktického života
- žáci by měli vědět, co se od nich očekává a učitel by se měl zasadit o to, co slíbil, např. probrat učivo, žáky připravit a pak zkoušet to, co slíbil, *tj. být důsledný a upřímný ve svém jednání*
- aby žáci byli schopni dosáhnout kvalitní komunikace, je třeba být *tzv. jasný a stručný*
- dalšími požadavky na ideálního učitele je být otevřený vůči druhým, trpělivý, vtipný, pozitivně naladěný, dostatečně sebejistý, připravený na svoji profesní dráhu a v neposlední řadě vhodně upravený⁴¹

Popis tzv. ideálního učitele si můžeme rozšířit ještě o základní dovednosti a vlastnosti, které učitel potřebuje k tomu, aby jeho profesní činnost byla efektivní. Efektivní učitelé by měli vykazovat **pozitivní očekávání** k žákům, protože každý žák má potenciál

⁴¹ DOROTÍKOVÁ, S., *Profesní etika učitelství*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003, s. 65-71. ISBN 8072901028.

uspět. Dále schopnost vzbudit a udržet v žácích **nadšení**. Důležitou dovedností jsou také **manažerské a organizační schopnosti**. Mezi nejdůležitější dovednosti učitele pak můžeme zahrnout **plánování a projektování výuky**. Velmi podstatné pro efektivně vzdělávací proces jsou rovněž **mezilidské vztahy mezi učitelem a žáky**.⁴²

Přestože pedagogičtí pracovníci jsou nositeli hodnot, dostupná literatura přesně nevymezuje, které to vlastně jsou.

Za specificky pedagogické hodnoty však v nejširším slova smyslu považuje takové hodnoty, které uznává společnost jako celek, a které mají spíše obecnou platnost. Můžeme je označit jako **obecně společenské**. Užší pojetí hodnot se vztahuje především na práci pedagogických pracovníků, může mezi ně patřit vše, co pomáhá kvalitně na žáka působit a ovlivňuje efektivnost pedagogické práce. Tyto hodnoty můžeme označit jako **obecně pedagogické**. Třetí rovinu představují ty hodnoty, které se váží na zvláštnosti konkrétní specializace učitele, proto bychom je mohli označit jako **specifické pedagogické hodnoty**.⁴³

V dostupné literatuře můžeme narazit na další uspořádání osobních a pedagogických hodnot učitelů. Autorky Vacínová, Langová považují za důležité, aby učitel byl otevřený změnám ve své profesionální činnosti. Chápal školu jako prostor otevřený vnějším vlivům, výsledek spolupráce s rodinou, mimoškolními zájmy i veřejností. Důvěřoval žákům a snažil se respektovat jejich pohled na dění, vnímal jejich potřeby i zájmy. Učitel by měl také svoji pozornost věnovat všem žákům, nejen těm problematickým nebo naopak dosahujícím výborných výsledkům.⁴⁴

Uvedené poznatky můžeme porovnat s autorem Čápem, který připomíná: *"že úspěch a neúspěch výchovného působení závisí do značné míry na učitelích a ostatních výchovných pracovnících."*⁴⁵

Také se zabývá důležitými otázkami typu, jaký by měl učitel být, které vlastnosti osobnosti jsou příznivé a které naopak nepříznivé. Jeho poznatky můžeme porovnat s těmi

⁴² GÖBELOVÁ, T., A. SEBEROVÁ. *Profesiografické otázky učitelství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, s. 21 - 22. ISBN 978-80-7464-197-8.

⁴³ SEKERA, J., *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994, s. 84. ISBN 80-7042-072-3.

⁴⁴ VACÍNOVÁ, M., M. LANGOVÁ. *Vybrané kapitoly z psychologie: učebnice psychologie zejména pro gymnázia a střední školy s pedagogickým zaměřením*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 91-92. ISBN 80-7187-011-0.

⁴⁵ ČÁP, J., *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s.303. SPN 46-00-13/3.

dnešními, kdy se nebudou příliš odlišovat. Ve své publikaci například uvádí, že mezi úkoly a požadavky kladené na učitele patří:⁴⁶

- vychovávat žáky nejen jako celou třídu, ale i s ohledem na jednotlivce, formovat jejich zájmy, postoje
- vytvořit si vztahy s kolektivem, poznávat žáky i jejich vývoj
- osvojit si svůj vědní obor a vzdělávat se v něm soustavně
- dávat žákům pozitivní příklad ve způsobu života, prohlubovat svůj kulturní a politický rozhled, dbát o své tělesné a duševní zdraví

Čáp také rozlišuje osobnosti učitelů na dva typy:⁴⁷

- Logotrop - učitel zaměřený na svůj obor, snažící se vzbudit zájem o obor, který chce žáky hodně naučit
- Paidotrop - učitel zaměřený na svého žáka, vidící problémy hlavně jeho očima, snažící se k žákům přiblížit

Také současná literatura vnímá učitele nebo pedagoga jako někoho, kdo se snaží rozvíjet potenciál každého studenta, tj. individuální přístup k žákům. Učitel by měl vytvářet a podporovat vhodné prostředí k výuce, dále se vzdělávat a rozvíjet své schopnosti. Stejně jako u Čápa a jiných autorů je spatřována důležitost ve spolupráci s rodiči a dalšími kolegy v mimozájemné činnosti. Autorky Nytrová a Pikálková také zdůrazňují, že správný pedagog by neměl zneužívat svého postavení, měl by naopak přistupovat ke svému povolání jako k poslání, být morálně bezúhonný, vzorem svým žákům.⁴⁸

⁴⁶ ČÁP, J., *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s.304. SPN 46-00-13/3.

⁴⁷ Tamtéž, s. 305.

⁴⁸ NYTROVÁ, O., M. PIKÁLKOVÁ. *Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 284. ISBN 978-80-7452-014-3.

2.7 Psychologický přístup k problematice hodnot

Již bylo zmíněno, že není jednoduché přesně vymezit pojem hodnota a tedy i jednotlivé vědní disciplíny jinak přistupují k hodnotám a také je jiným způsobem zkoumají. Rozdíly jsou v přístupech, kritériích i empirických zkušenostech.⁴⁹ Autoři se většinou opírají o teoretické přístupy i vlastní výzkumy, které jsou zaměřeny na hodnotovou problematiku.

Psychologie se zabývá tím, jaké hodnoty lidé mají a proč. Z psychologického hlediska můžeme hodnoty označit jako chtěný cíl. Jsou to naučené struktury, které si osvojujeme od osob, se kterými se setkáváme a společnosti obecně, a které ovlivňují výběr způsobů a cílů jednání.⁵⁰

V tomto spojení se pak hodnoty dostávají do úzké souvislosti s motivační sférou osobnosti. Motivy mohou být primární, tj. vrozené biologické potřeby, které fungují jako instinkty a vyvíjejí se podmiňováním, nebo také sekundární, což jsou naučené způsoby chování. Dále pak rozlišujeme motivaci vnější, která je vyvolána na základě nejrůznějších podnětů z okolí a motivaci vnitřní, která přichází z organismu jedince, jako je hlad, žízeň, momentální rozpoložení.⁵¹ Hodnoty se ve vazbě na tyto sféry stávají jedněmi z nejdůležitějších faktorů, které regulují prožívání a chování člověka. Z chování podmiňují hodnoty převážně tu část uvědomělé činnosti člověka, která je nazývána jednáním.⁵²

V motivační struktuře se tak hodnoty stávají jednou z hlavních hybných sil ve spojení s tím, co je pro jedince subjektivně nejdůležitější. Motivační síly, které jsou ve vzájemné vazbě s tvorbou systému hodnot, se tak významně podílejí na utváření obsahové stránky jeho motivace. Může se jednat i o situace, o kterých je jedinec přesvědčen, že představují něco dobrého či žádoucího a je tedy třeba směřovat k jejich realizaci.

⁴⁹ ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 284. ISBN 978-80-244-2295-4.

⁵⁰ GÖBELOVÁ, T., A. SEBEROVÁ. *Profesiografické otázky učitelství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, s. 57. ISBN 978-80-7464-197-8.

⁵¹ HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 328. ISBN 978-80-7367-569-1.

⁵² PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 28. ISBN 80-7177-710-2.

Při charakteristice pojmu hodnota se setkáváme se dvěma základními přístupy. Pojem hodnota je jednak používán pro označení kvality objektivně existujících předmětů a jevů, které se vyskytují nezávisle na tom, zda pro člověka jsou či nejsou hodnotné. A zároveň je pojem hodnota využíván k označení hodnotnosti, důležitosti pro konkrétního člověka.

Prunner uvádí, že pokud přijímáme pojetí hodnoty jako něco pro někoho hodnotného, můžeme ji chápat v jejích třech významech:⁵³

- hodnota jako kvalita věcí, na něž se orientuje lidské úsilí (zaměřené na uspokojování potřeb člověka)
- hodnota jako kladné ocenění objektu lidských vztahů
- hodnota jako obecné kritérium na jehož základě jsou hodnoceny různé objekty

Toto pojetí umožňuje stanovit důležitost hodnot pro člověka a stává se základem pro posouzení významnosti hodnot pro orientaci člověka v sociálním kontextu, který jej obklopuje. Významnost hodnot v existenci člověka, v materiálním a duchovním prostředí můžeme shrnout následovně:⁵⁴

- Hodnoty naznačují a integrují postoje vůči různým objektům, rozhodují o tom, které objekty budou hodnoceny pozitivně, které negativně.
- Uspořádaný systém hodnot určuje „poznávací síť“ jednotlivce .
- Vytvoření hodnotícího vztahu k některým jevům se u daného jedince stává podmínkou vzniku emocí
- Vznik hodnoty determinuje vznik motivace určitého druhu, jenž daného jedince aktivizuje k určitým reakcím.
- Nejvýše uznávané hodnoty zároveň fungují jako regulace určitých motivací v určitém směru.
- Uznávané hodnoty v podstatě fungují také, při vlastním sebehodnocení, určením tzv. „ideálního já“.

⁵³ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 29 - 30. ISBN 80-7177-710-2.

⁵⁴ Tamtéž, s. 30.

Řada autorů dává hodnoty i do těsných souvislostí se vznikem emocí. Emoce mohou mít hodnotící a signální funkce.⁵⁵ Emocionální základ hodnoty se projevuje ve vztahu daného jedince k objektům, cílům a stavům, které jsou žádoucí.

Žádoucí cíle a stavy jsou pak preferovány před méně žádoucími. Pokud jedinec ztratí hodnoty, které jsou na nejvyšších místech hodnotových struktur, prožívá emočně danou situaci odlišně v porovnání se situací, kdy se jedná o ztrátu hodnoty málo významné. Hodnoty z hlediska emociogenní podstaty chápeme jako něco zcela konkrétního, libý či nelibý citový zážitek.⁵⁶

Působení hodnot v oblasti prožitkové sebou přináší orientaci jedince k určitému druhu chování. Hodnoty tak získávají svůj konativní aspekt, který se projevuje v činnosti člověka. Uplatňuje se při preferenci jednoho druhu činnosti, cílů, objektů, situací před jinými aktivitami.⁵⁷

2.7.1 Hodnoty ve vztahu k potřebám

Tak jako pojem hodnota, tak i pojem potřeba patří k oblastem, o kterých se stále diskutuje a je chápán z mnoha hledisek. Zmiňujeme některé názory, týkající se vztahu potřeba – hodnota.

„Potřeba je vlastnost, vymezená specifickým vztahem jedince k prostředí, závislostí jedince na určitém druhu životních podmínkách, projevuje se vyhledáváním těchto podmínek a prožíváním jednak stavu jejich nedostatku, jednak stavu nasycení, popřípadě střídáním těchto stavů.“ Stejný autor pak hodnoty definuje jako cíle nebo momenty, ke kterým se vztahují potřeby člověka.⁵⁸

⁵⁵ FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 80. ISBN 978-80-86723-64-8.

⁵⁶ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. 2., podstatně rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2013, s. 103. ISBN 978-7439-056-2.

⁵⁷ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 31. ISBN 80-7177-710-2.

⁵⁸ ČÁP, J., J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

Nakonečný charakterizuje potřebu jako projev nějakého nedostatku, tedy jako stav organismu, který je reakcí na nějaký nedostatek. Ke vztahu hodnot a potřeb pak uvádí, že za hodnotné považujeme to, co je pro nás atraktivní, tj. incentiva (motivující vlastnost určitého objektu). Zatímco však incentiva představuje hodnotu, která vzniká ve vztahu k aktuální potřebě, je hodnota trvalejší. Incentivy tedy souvisí s aktuálními potřebami, u hodnot tomu tak není pokaždé.⁵⁹

Podle Vágnerové lze základní potřeby různým způsobem dělit do kategorií, kdy z hlediska jejich vzniku a zaměření autorka rozlišuje následující:⁶⁰

- Základní biologické, které jsou vrozené a lze je za normálních okolností navodit u všech lidí
- Základní psychické, které se rozvíjejí z vrozených dispozic, jsou formovány učením
- Psychosociální, které nejsou vrozené, ale vytvářejí se pod vlivem sociokulturních podmínek společnosti, ve které člověk žije a také z pozice člověka jako sociální bytosti.

Autorka dále ve vztahu potřeba – hodnota zmiňuje: „*Vnější objekty a situace mohou člověka nějakým způsobem přitahovat, to znamená, že pro něj mají pozitivní hodnotu. Jiné jej mohou odpuzovat a z toho vyplývá, že pro něj mají hodnotu negativní. Hodnotou se stává to (objekty, aktivity nebo situace), co může uspokojit subjektivně důležitou potřebu. Subjektivní hodnota jakéhokoli vnějšího podnětu se může měnit v závislosti na okolnostech i vnitřním stavu člověka*“⁶¹

Psychologický slovník autorů Hartl, Hartlová pak definuje potřebu jako nutnost organismu něco získat nebo se něčeho zbavit. Za doplňující pojem k potřebám považují hodnoty, jejichž výběrem mohou být potřeby uspokojovány. Zmiňují, že zatímco systém potřeb se příliš nemění, hodnoty mohou být ve vývoji lidstva proměnlivé.⁶²

⁵⁹ NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, s. 458. ISBN 80-200-0993-0.

⁶⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004, s. 169. ISBN 80-246-0841-3.

⁶¹ Tamtéž, s. 169.

⁶² HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 444. ISBN 978-80-7367-569-1.

V dostupné literatuře můžeme najít různorodé rozlišení potřeb, v zásadě však potřeby můžeme obecně rozdělit do dvou velkých skupin, a to na primární a sekundární. Primární potřeby jsou prvotní, vrozené motivační síly, více svázané s aktuálním stavem organismu. Jedná se o základní potřeby fyziologického charakteru, jako je potrava, voda, nepřítomnost bolesti a potřeby a psychologického charakteru jako je pocit bezpečí, lásky, sebeúcty. Potřeby sekundární jsou pak druhotné, odvozené motivační síly, které vznikají v průběhu socializace a vytvářejí hierarchii potřeb.

Přijetí existence primárních a sekundárních potřeb sebou přináší složitost vztahu hodnoty a potřeby. Primární potřeby, které jsou biologické povahy, vstupují do vztahu s potřebami sekundárními, které jak již bylo řečeno vznikají v procesu socializace. Samotnou genezi hodnot pak u každého jedince výrazně ovlivňují potřeby sekundární, a to svou sociogenní⁶³ povahou. Sekundární potřeby se tak v sociálním prostředí stávají základem pro tvorbu hodnot a hodnotových struktur. Na hodnotovou strukturu samozřejmě působí i potřeby primární, kdy příkladem může být hodnota zdraví, která se u většiny lidí nalézá v nejvyšší rovině hodnotových hierarchií.⁶⁴

Vzájemný vztah mezi pojmem hodnota a pojmem potřeba je složitý a rozsáhlý, ale lze ho shrnout několika následujícími větami takto:

- Pojem hodnota je obecnější, než pojem potřeba. Vše, co je pro člověka potřebou, je zpravidla i hodnotou, ale ne naopak. Co je pro člověka hodnotou, nemusí být zároveň i potřebou.⁶⁵
- Hodnoty se vyjadřují z hlediska závislosti na potřebách. Potřeba je pro vznik hodnoty, její genezi i působnost nutná.
- Hodnoty mají větší časovou působnost, neboť směřují i k budoucí činnosti. Naproti tomu potřeby jsou spojeny s okamžitým stavem organismu.
- Hodnoty a potřeby jsou v těsné závislosti a vzájemně se velmi výrazně ovlivňují.

⁶³ Sociogenní = vznikající v důsledku různých druhů a forem společenského vlivu

⁶⁴ Blíže: PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 229 - 230. ISBN 80-7177-710-2.

⁶⁵ ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997, s. 335. ISBN 80-85765-70-5.

- Hodnoty jsou regulátorem činnosti, člověk je jim schopen podřizovat své potřeby a zájmy.⁶⁶

2.7.2 Hodnoty ve vztahu k postojům

„Postoje jsou definovány jako přetrvávající získané dispozice k určitému hodnocení a z toho vyplývajícímu specifickému způsobu chování v různých situacích, resp. ve vztahu k nějakým objektům. Každý jedinec si v průběhu svého života vytváří pod vlivem společnosti, v níž žije, individuální systém postojů“⁶⁷

Zatímto hodnota je jednotné přesvědčení, postoj reprezentuje přesvědčení různá, zaměřená na určitý subjekt nebo situaci.⁶⁸

Pokud postoj pramení z nějaké hodnoty, která je pro jedince skutečně významná a zároveň je podpořena jeho kulturou, je velmi nesnadné ho nějak ovlivnit nesourodým směrem.⁶⁹

V podstatě můžeme říci, že tím, jak vrůstá jedinec do společnosti, dochází k socializaci jeho osobnosti, a to osvojováním si společenských norem a hodnot. Člověk poznává a hodnotí ostatní lidi, věci, události, názory nebo činy a utváří si k nim postoje. Postoje se jednak vytvářejí sociálním učením, kdy snadno přejímáme postoje převažující v sociální skupině, k níž patříme, ale mohou se vytvořit i na základě vlastní zkušenosti.⁷⁰

Vágnerová uvádí, že postoje jsou tvořeny třemi základními složkami:⁷¹

- Kognitivní složka – souhrn informací a z něho vyplývající názor na situaci či objekt, k němuž jedinec zaujímá nějaký postoj

⁶⁶ HUDEČEK, J. Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti. *Rozpravy Československé akademie věd. Řada společenských věd.* Praha: Academia, 1986, s. 49. ISSN 0069-2298.

⁶⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie.* Praha: Karolinum, 2004, s. 291. ISBN 80-246-0841-3.

⁶⁸ DVOŘÁKOVÁ, J. *Morální usuzování: vliv hodnot, osobnosti a morální identity.* Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 42. ISBN 978-80-210-4751-8.

⁶⁹ ČAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot.* 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 307. ISBN 978-80-244-2295-4.

⁷⁰ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie.* 2. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 259. ISBN 978-80-200-1679-9.

⁷¹ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie.* Praha: Karolinum, 2004, s. 194. ISBN 80-246-0841-3.

- Citová složka - význam situace nebo objektu pro daného jedince, který se projeví emocionálním hodnocením, prožitkem (příjemný či nepříjemný)
- Konativní – jedná se o tendenci jednat určitým způsobem

Všechny tři složky se velmi výrazně uplatňují při procesu hodnocení. Například k odsouzení nemorálního jednání nestačí jej pouze rozpoznat, ale je potřeba k němu zaujmout nějaký postoj (v případě nemorálního jednání negativní) a proti původci činu vystoupit, či jeho jednání odsoudit.

Když jsou všechny uvedené složky v souladu, jde o postoj konzistentní, v opačném případě se jedná o postoj nekonzistentní. Ten je snáze měnitelný.⁷²

Tím jak se postupně utvářejí naše postoje k jednotlivým oblastem a jevům, tak se postupně utváří i náš charakter a hierarchické uspořádání hodnot.

Přestože hodnoty a postoje nejsou shodné pojmy, mají k sobě velmi blízko. Hodnota a postoj jsou různé stránky jednoho subjekto-objektového vztahu, kdy jsou tyto dvě stránky ve vzájemné velmi úzké vazbě.

Rozbor hodnotové problematiky ukazuje, že pojem postoj bývá často používán jako synonymum k pojmu hodnota. Nakonečný uvádí, že při snaze specifikovat pojem postoj, který je uváděn do vztahu k hodnotám, byly činěny pokusy chápat postoje jako tzv. „hodnotící vztahy“, jako dispozice k hodnocení, oceňování předmětů, jejichž podstatným znakem je orientace na hodnoty. Zároveň však připomíná, že hodnoty jsou velmi obecné a postojům v podstatě nadřazené, naproti tomu postoje jsou konkretizující a mohou mít různé objekty.⁷³

Prunner dochází ve shodě s většinou autorů k následujícím závěrům, které se týkají srovnání pojmu hodnota a postoj:⁷⁴

- Hodnota je obecnější, naproti tomu postoj je centrálnějším pojmem.
- Hodnotu můžeme považovat za základní dispozici, která určuje základní charakteristiky postojů. Na rozdíl od postojů, hodnoty ve smyslu důležitého,

⁷² NOVOTNÁ, E. *Základy sociologie*. Praha: Grada, 2008, s. 120. ISBN 978-80-247-2396-9.

⁷³ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. 2., podstatně rozš. vyd. Praha: Vodňár, 2013, s. 325. ISBN 978-7439-056-2

⁷⁴ Blíže PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 36-37. ISBN 80-7177-710-2.

překračují specifiku vztahu k jednotlivým objektům či situacím a orientují se spíše k cílům a způsobům jednání člověka.

- Hodnota je v porovnání s postojem chápána jako řídicí činitel vyššího transsituačního řádu.
- Postoje se orientují přímo na dílčí aspekty a specifické situace a podmiňují způsob reakce vůči nim.
- Hodnoty svojí větší obecností ovlivňují ve větší míře charakter prožívání a chování člověka a promítají se do jeho uvědomělé záměrné činnosti.

2.7.3 Hodnoty ve vztahu k zájmům

Vedle životních potřeb a postojů mají významnou úlohu ve volbě a uspořádání životních hodnot naše zájmy. Ty jsou výrazně spojeny s našimi osobitými vlastnostmi, s naším zaměřením na věci a jevy kolem nás. V zájmech vyjadřujeme náš specifický vztah ke světu, k druhým lidem i k sobě samému. Někteří z nás mají výrazné zájmy technické, jiní zájmy sběratelské, sportovní, ale i zájmy umělecké, všeobecně kulturní.

Zájmy označujeme jako trvalejší kladné vztahy člověka k určité oblasti předmětů nebo činností. Můžeme je dělit na zájmy.⁷⁵

- profesní - např. věda, umění, sociální blaho
- mimoprofesní - cestování, hra, zábavní činnosti...
- oceňovací - kulturní a estetické zájmy

Podle Farkové za základní znaky bývají považovány:⁷⁶

- trvalé zaujetí něčím, co je spojeno s poznáváním
- výběrovost
- vynaložení úsilí, času i peněz
- zběhlost, zručnost a informovanost v předmětné činnosti

⁷⁵ FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008, s. 112. ISBN 978-80-86723-64-8.

⁷⁶ Tamtéž, s. 113.

- aktivní vzrušení v průběhu činnosti

Nakonečný pak za podstatný znak zájmu považuje pozornost, afektivní zaujetí k poznávání něčeho konkrétního. Člověk se zajímá o to, co má pro něj nějakou hodnotu, předmět zájmu je tedy vždy spojen s hodnotou.⁷⁷

Zájem chápeme jako významnou motivační sílu. Z hlediska své struktury jsou zájmy spojovány s potřebami, hodnotami a postoji, a to z toho důvodu, že všem je blízká dimenze aktivace. Vacínová a Langová považují zájmy za hybnou sílu pro obohacení duševního života a získání vědomostí.⁷⁸

Co mají hodnoty a zájmy společného a v čem se liší? Vzájemný vztah mezi hodnotou a zájmem je hodně těsný, oba pojmy k sobě mají velmi blízko. U zájmů se však klade především důraz na prostředek, kterým je možno dosáhnout výsledku a jde zde hlavně o to, jaké má jedinec ze zájmové aktivity uspokojení. Jedinec v podstatě uspokojuje zájem tím, že provádí určitou činnost. U hodnot se zdůrazňuje spíše výsledek, finální podoba cíle, kterého lze dosáhnout na základě motivovaných aktivit.⁷⁹

Na zájmech se podílí všechny tři základní složky duševního dění. Zájem se k něčemu vztahuje, má konkrétní předmět – složka obsahová. Zájem je doprovázen city – složka citová (emocionální). Zájem vytváří tendenci zabývat se předmětem zájmu – složka snahová.

Na základě vztahu hodnota – zájem jsme schopni říci, že vznik hodnoty je více závislý na již vytvořených, daných normách, které si jedinec osvojuje v procesu socializace. Hodnota je pak přijímána jedincem jako norma, má normativní charakter. U zájmu převažuje individuální charakter, který často podléhá a je přímo či nepřímo ovlivňován módou. Zájmy lze zesilovat, zeslabovat, záměrným působením na ně tak ovlivňovat jedince. Druhého můžeme pro nějakou činnost jak nadchnout, tak mu stejně snadno můžeme činnost i znechutit. Zájmy spíše vypovídají o osobnosti a konkrétním způsobu života člověka.

⁷⁷ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. 2., podstatně rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2013, s. 623. ISBN 978-7439-056-2

⁷⁸ VACÍNOVÁ, M., M. LANGOVÁ. *Vybrané kapitoly z psychologie: učebnice psychologie zejména pro gymnázia a střední školy s pedagogickým zaměřením*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 56. ISBN 80-7187-011-0.

⁷⁹ Blíže PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 37. ISBN 80-7177-710-2.

„Hodnotu je možno považovat za stabilnější charakteristiku odrážející působení společenského prostředí. O zájmech lze spíše hovořit jako o indikátorech hodnot jedince. Zájmové dimenze se pak v jeho pojetí hodnot podílejí na zaměřenosti jedince ke konkrétním hodnotám. V případě, že zájem pronikne do celého životního způsobu, pak se ve své podstatě stane, že zájem prostřednictvím hodnot určujícím způsobem pronikne až do hodnotové struktury jedince“.⁸⁰

2.8 Norma

Milton Rokeach ve své práci uvádí, že pokud je něco pro člověka hodnotné, značí to, *„že určitý způsob chování je osobně i sociálně vhodnější než jiný způsob chování. Ve chvíli, kdy je hodnota zvnitřněna, stává se vědomě či nevědomě normou nebo kritériem pro jednání, pro rozvoj a udržování postojů vůči důležitým předmětům a situacím, pro ospravedlnění vlastního i cizího jednání či postojů, pro morální posuzování sebe a druhých a pro srovnávání sebe s druhými.“*⁸¹

*„Normy chování jsou sociálně vymezená pravidla, rozlišující žádoucí, tolerované a zakázané projevy, slouží jako regulační mechanismy“.*⁸²

Hodnoty úzce souvisí s morálními normami, neboť normu můžeme považovat za standardní hodnotu. Psychologové pokládají za užitečné rozdělit morálku na dvě souvztažné stránky:⁸³

- **subjektivní** – vnitřně zastávané osobní zásady chování
- **objektivní** – postoje a chování obecně kladně hodnocené kulturní skupinou, k níž jedinec patří

⁸⁰ Tamtéž, s. 38.

⁸¹ ROKEACH, M. *Beliefs, Attitudes, and Values: A Theory of Organization and Change*. San Francisco: Jossey-Bass, 1968, s. 160.

⁸² VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004, s. 329. ISBN 80-246-0841-3.

⁸³ ČAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 267. ISBN 978-80-244-2295-4.

Obecně je zastáván názor, že morální normy a hodnoty jsou naučené struktury, které si již od dětství osvojujeme primárně od rodičů, později od učitelů, vrstevnických skupin, sdělovacích prostředků či společnosti.

Každá společnost má určitá pravidla a vyžaduje, aby byla jedinci dodržována. Normy jednotlivých sociálních skupin se mohou sice lišit, ale v zásadě její členové respektují základní pravidla společnosti, ve které žijí.⁸⁴

Jedinec, který je schopen řídit se příslušnými normami chování, dokazuje svoji sociální zralost. To jakou měrou se identifikuje s příslušnými hodnotami a normami má také význam pro rozvoj charakteru.

Také autor Prudký ve své práci popisuje, že to co je přijatelné pro naplňování společně uznávaných hodnot, považujeme za normu chování. Hodnoty nejvýznamnější pro společnost jsou chráněny právními normami a zákony.⁸⁵

Základní charakteristikou normy je závaznost, ta mimo jiné vstupuje do dynamiky hodnoty. Hodnoty se pak stávají normami, kritérii nebo směrnicemi lidského jednání. Normy i hodnoty regulují lidské chování, každý z těchto pojmů je nějakým způsobem specifický a jsou mezi nimi rozdíly:⁸⁶

- Normy chápeme jako specifická pravidla, zavazující k již stanovenému jednání na základě žádoucnosti obecné hodnoty. Naproti tomu mají hodnoty obecnější charakter. Např. život jako obecná hodnota zavazuje, aby se lidé navzájem nevráždili, starali se o potomky, o nemohoucí apod.
- Normy jsou vynutitelné a při jejich nedodržování dochází k sankcionování. Hodnoty naopak nepředpokládají přítomnost sankce.
- Hodnoty bývají realizovány prostřednictvím norem. Hodnotami se vyjadřují obsahy existence, normy jsou nositelkami způsobu, jak prakticky realizovat hodnotové

⁸⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004, s. 330. ISBN 80-246-0841-3. Naproti tomu existují skupiny, které uznávají jiné normy chování, které mohou být až v rozporu s obecnými pravidly – např. asociální parta mladistvých, některé náboženské skupiny (sekty), osoby ve VTOS, apod.

⁸⁵ PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech: studijní text pro učitele občanské výchovy*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004, 9. ISBN 80-7204-358-7.

⁸⁶ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 270-271. ISBN 978-80-244-2295-4.

obsahy. Hodnotové obsahy tedy představují cíle, k nimž směřuje individuální a společenský vývoj.

Vztah mezi hodnotou a normou vnímáme společně tak, že ovlivňují a upravují naše chování. Zatímto hodnoty nás motivují zevnitř, normy jsou vodítkem zvenčí.⁸⁷

2.9 Hodnotová orientace, hodnotový systém

Jak již bylo zmíněno, hodnoty zaujímají významné místo v motivační struktuře člověka a také v jeho chování. Existuje zprostředkovaný a složitý vztah mezi společností a jejím vývojem a složkami osobnosti člověka. Společenské podmínky, působící na člověka prostřednictvím jeho sociálního pole, chování jedince a hodnotový systém jsou v dynamické rovnováze.

"Hodnoty a hodnotová orientace představují individuální linie, které usměrňují chování člověka všude tam, kde nerozhodují jeho biologické pudy, zábrany nebo zdánlivě racionální uvažování."⁸⁸

Hodnotová orientace je hierarchicky uspořádaný soubor hodnot takových, které sdílí nějaká skupina v určitém období, a to v určitém reálném pořadí dle důležitosti. Hodnotová orientace se často stává předmětem výzkumu, kdy se objasňují různé hodnotové orientace v rámci stejně nebo odlišně orientovaných skupin či společenstev.⁸⁹

Pojem hodnotové orientace zpravidla nesouvisí s pouze jedinou dominantní hodnotou, ale týká se komplexu hodnot, který obsahuje jednak interiorizované hodnoty, ale také hodnoty, ke kterým subjekt ve svém hodnotovém zaměření teprve směřuje. Hodnotová orientace je často chápána podobně jako problematika hodnot, je také

⁸⁷ HOGENOVÁ, A., N. PELCOVÁ. *Hodnoty ve výchově, umění a sportu: sborník z mezinárodní konference konané na Univerzitě Karlově v Praze Pedagogické fakultě dne 3.5.2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008, s. 15. ISBN 80-7290-272-5.

⁸⁸ VÁŽANSKÝ, M., V. SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995, s. 40. ISBN 80-901737-9-9.

⁸⁹ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2009, s. 92. ISBN 978-80-7367-647-6.

spojována s hodnotovým postojem, který je určitým způsobem hodnotícím vztahem sám o sobě. Můžeme dokonce říci, že postoj je primárně hodnotícím vztahem. Postoj ovlivňuje to, jak je člověk zaměřen.

Hodnoty se prostřednictvím postojů projevují. Jedinec je při poznávání a hodnocení druhých lidí, věcí, událostí, názorů a činů, buď jimi přitahován a rozeznáváme hodnoty kladné nebo je odpuzován a rozeznáváme hodnoty záporné. Hodnotovou orientaci potom můžeme chápat jako určitý výsledek hodnotového postoje, který vyjadřuje cílové zaměření subjektu. V podstatě můžeme říci, že hodnotová orientace je výsledek výběru hodnot, ale zároveň platí, že ne každý výběr je hodnotovou orientací.⁹⁰

Hodnotová orientace je úzce spjata také s dalšími motivačními činiteli, jako je potřeba, zájem, životní plány a cíle, charakterizuje tedy obsah sociální aktivity a zaměřenost jedince. Hodnotová orientace reguluje chování člověka, což se odráží v jeho životním stylu, ovlivňuje ho v jeho hodnotových soudech a v tom, co preferuje. Každý subjekt je individuální (může se od druhého subjektu odlišovat věkem, příslušností k sociální skupině, vzděláním apod.), což se projevuje i v hodnotové orientaci, která se formuje postupně na základě osvojených hodnot a utvořeného hodnotového systému.⁹¹

Vzhledem k tomu, že člověk je společenský, nežije osamoceně, můžeme i hodnotovou orientaci chápat ve dvou rozdílných rovinách, a to jako individuální a skupinovou hodnotovou orientaci. Skupinová hodnotová orientace je obecnější, je považována i za trvalejší než hodnotová orientace individuální. Na druhou stranu se však individuální hodnotová orientace podřizuje ve velké míře té skupinové.

Miňhová, Prunner uvádí, že skupinové hodnoty regulují chování a ovlivňují vědomí členů skupiny, individuální hodnoty představují nejdůležitější zdroj transformace stávajících hodnot skupiny. Hodnotová orientace je pro danou společnost charakteristickou interpretací hlavních hodnot.⁹²

⁹⁰ SEKERA, J., *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994, s. 7. ISBN 80-7042-072-3.

⁹¹ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 39-42. ISBN 80-7177-710-2.

⁹² MIŇHOVÁ, J., P. PRUNNER. *Kapitoly ze sociální psychologie pro právníky*. 2. upr. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2000. ISBN 80-902627-9-1.

Autor J. Koziellecki (Warszawa, 1976) následujícím způsobem dělá populaci podle hodnotové orientace:⁹³

- **Dionýsovské hodnoty** – konzumace, komfort, dobré živobytí. Ze světa berou co nejvíce, touží po luxusu, rádi vlastní věci. V krajním případě vede tato hierarchie hodnot k egoismu a příživnictví. Současníci zaměřeni na spotřebu, konzum.
- **Herkulovské hodnoty** – dominance nad druhými, touha po vládě, slávě, společenském uznání. Chtějí mít vládu a kontrolu nad jinými jedinci, společenskými skupinami, nad prostředím.
- **Apollónské hodnoty** – tvořivost, poznání světa, rozvoj vědy, umění
- **Prométheovské hodnoty** – boj za spravedlnost, proti zlu, bolesti, krutosti. Vysokou hodnotou je skupinová sounáležitost. Lidé s těmito hodnotami se nevyskytují příliš často.
- **Sokratovské hodnoty** – poznání sebe a porozumění sobě samému a zdokonalení vlastní osobnosti jsou nejvyšším dobrem. Stálý rozvoj a sebevýchova, sebezdokonalování, vytváření rozvinuté vlastní osobnosti je pramenem uspokojení.

Ve spojení s hodnotami a hodnotovými orientacemi se objevuje i pojem hodnotový systém. Nejedná se o žádné náhodné seskupení, ale hodnoty jsou v hodnotovém systému navzájem uspořádány a vnitřně strukturovány.

V hodnotovém systému každého jedince jsou jím uznávané hodnoty kontinuálně uspořádány. Ty hodnoty, které jedinec řadí v hodnotovém systému na nejvyšší místa, jsou pro něj nejvíce významné, také nejvýznamněji ovlivňují jeho chování. „*U každého jedince nastává stav, že hodnoty, které dané individuum uznává, se navzájem strukturují, a vytvářejí u člověka určitý systém hodnot.*“⁹⁴

S hodnotovým systémem se setkáváme u každého jedince, přestože si jeho existenci třeba ani neuvědomuje. Hodnotový systém jedince je relativně stálý

⁹³ KOZIELECKI, J. In: SEKERA, J., *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994, s.8. ISBN 80-7042-072-3.

⁹⁴ PRUNNER, P., J. MIŇHOVÁ a A. KUBÍKOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie pro učitele*. V Plzni: Pedagogická fakulta ZČU, 1993, s. 42. ISBN 80-7043-098-2.

strukturovaný systém, který se v průběhu života rozvíjí, a zároveň se v závislosti na získaných zkušenostech může nějakým způsobem měnit.

K tomuto Prunner uvádí, že žádný hodnotový systém není ukončeným útvarem, ve kterém by nemohlo docházet k určitému dynamickému vývoji.⁹⁵

Obdobně se vyjadřuje i Vágnerová, která uvádí, že hodnoty vytvářejí hodnotový systém, který spoluurčuje lidské chování, v průběhu života se rozvíjí a mění, kdy pokud nejde o změnu základních a významných hodnot, ale pouze o ty méně důležité, lze v této oblasti sledovat nejen proměny, které mají větší stabilitu, ale i určitou oscilaci situačního hodnocení.⁹⁶

Přijetím názoru S. Kratochvíla si můžeme hodnotový systém představit jako pyramidu s jedinou hodnotou na vrcholu, což je však méně časté,⁹⁷ většinou se setkáváme s hierarchickým strukturálním uspořádáním, kde vedle sebe stojí více přibližně rovnocenných hodnot.

Dle názoru Prunnera však hierarchické uspořádání hodnot, kde se na určitém stupni objevuje škála přibližně rovnocenných hodnot, zabezpečuje jedinci větší stabilitu, neboť nerealizovaná hodnota může být nahrazena jinou, a díky tomu je jedinec v kritických situacích odolnější.⁹⁸

⁹⁵ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 45. ISBN 80-7177-710-2.

⁹⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

⁹⁷ KRATOCHVÍL, S. In: PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 46. ISBN 80-7177-710-2. Pokud má jedinec na vrcholu pyramidu jednu dominantní hodnotu, tato mu určuje smysl života, jedinec se na tuto hodnotu plně zaměří a vše jí podřizuje, stane se, že ostatní hodnoty pro něj ztrácejí význam. Obtížně řešitelná až bezvýhodná situace pak nastává ve chvíli, kdy jedinec ztratí svoji osobně nejvýznamnější hodnotu, čímž mu zmizí smysl života.

⁹⁸ Tamtéž, s. 46 - 47.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Charakteristika výzkumného souboru, cíl výzkumu hodnot

Pro potřeby výzkumu byla zvolena za výzkumný soubor socioprofesionální skupina učitelek 1. stupně ZŠ. Testovaný soubor se skládal z učitelek prvních stupňů z celkem 10ti základních škol v Plzeňském kraji. Výzkum probíhal po dobu 1 roku. Dalším souborem byly studentky Západočeské univerzity, Fakulty pedagogické, studující obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ.

Při výzkumu bylo mezi učitele 1. stupně ZŠ celkem rozdáno 200 dotazníků, vyplněných dotazníků jsme obdrželi zpět celkem 164. Co se týká pohlaví zkoumaného vzorku, tak se jednalo pouze o ženy. Všichni respondenti byli vysokoškolsky vzdělané osoby s dosaženým titulem Mgr.

Nejmladší účastník byl ve věku 26 let a nejstarší ve věku 55 let. Nejpočetněji byla zastoupena skupina mezi 30 - 45 let.

Dále bylo předáno celkem 100 dotazníků mezi studentky Fakulty pedagogické, vyplněných dotazníků jsme obdrželi zpět 66. Co se týká pohlaví zkoumaného vzorku, tak se jednalo pouze o ženy. Nejmladší účastnice byla ve věku 20 let, nejstarší pak ve věku 23 let.

Všem respondentům byla zadána jednotná testová baterie. Jednalo se celkem o tři diagnostické techniky. Všechny techniky jsou standardizovány na běžnou českou populaci a u všech byly k dispozici i tzv. "normy" vytvořené pro českou populaci.

Testovou baterii tvořily tyto diagnostické techniky:

- I-P-H (dotazník interpersonálních hodnot)
- HODOR (dotazník hodnotové orientace)
- D-S-F (dotazník sociální frustrace)

Jednalo se o kvantitativní výzkum s tím, že výsledky bylo možné porovnat s běžnou populací. Všechny testované osoby byly informovány, do jakého výzkumu jsou zahrnuty a se svojí účastí souhlasily. Testování probíhalo anonymně, požadované socio-

demografické údaje bylo pouze uvedení věku, vzdělání a pohlaví. V rámci zachování co největší validity výzkumu byla snaha o shromáždění maximálního možného počtu respondentů.

Hlavním cílem celé práce bylo postihnout hodnotovou strukturu testovaného souboru. Pomocí standardizovaných nástrojů stanovit podobu hodnotové struktury a hodnotových preferencí vybraných skupin a získané výsledky porovnat s běžnou populací. Vzhledem k počtu respondentů nebylo snahou práce získané poznatky zobecnit na všechny učitele 1. stupně ZŠ či studenty FPE, ale bylo možné pomocí sledovaných parametrů popsat hodnotové preference konkrétních respondentů a charakterizovat je jako danou socioprofesionální skupinu.

Cíle výzkumu:

1. Jaký je rozdíl v hodnotových preferencích a hodnotových orientacích mezi vysokoškolsky vzdělanými učiteli 1. stupně ZŠ a:
 - běžnou populací – skupina žen v dotazníku D-S-F
 - běžnou populací – norma v dotazníku HODOR a I-P-H
2. Jaký je rozdíl v hodnotových preferencích a hodnotových orientacích mezi skupinou učitelů 1. stupně ZŠ a studentkami FPE, obor Učitelství 1. stupně ZŠ. V tomto případě u dotazníku D-S-F a I-P-H.

3.2 Popis diagnostických technik použitých při výzkumu

3.2.1 Dotazník D-S-F⁹⁹

Jedná se o dotazník sociální frustrace,¹⁰⁰ který je jednou z diagnostických technik výzkumu hodnot této práce. V dotazníku je uvedeno 24 základních podmínek a okolností života, ke kterým se má respondent vyjádřit dvojím způsobem:

1. Na škále důležitosti v bodovém hodnocení 0 – 5 ohodnotit každou položku z hlediska „**Důležitosti pro Vás**“, přičemž důležitost má vzestupnou tendenci, tedy 5 značí, že výrok je pro Vás obzvláště důležitý, 4 značně důležitý, 3 průměrně důležitý, 2 podprůměrně důležitý, 1 málo důležitý, 0 zcela nedůležitý.
2. Na škále spokojenosti opět v bodovém hodnocení 0 – 5 ohodnotit každou položku z hlediska „**Spokojenosti s dosahováním dané podmínky či okolnosti života**“, přičemž spokojenost má opět vzestupnou tendenci, kdy číslo 5 značí, že s dosahováním jste plně spokojen, 4 značně spokojen, 3 průměrně spokojen, 2 podprůměrně spokojen, 1 velmi málo spokojen, 0 zcela nespokojen.

Tímto dotazníkem jsme tedy zjišťovali nejen základní hodnotové preference respondentů, ale také míru, do jaké jsou tyto hodnoty uspokojovány. Na základě velikosti rozdílu, mezi důležitostí a spokojeností vyvozujeme míru spokojenosti či míru frustrace v dané podmínce či okolnosti života. Jedná se podmínky a okolnosti života, které se týkají materiálního zabezpečení, životní úrovně, pracovních možností, výběru vhodného partnera, kvality přátelských vztahů atd..

⁹⁹ Blíže PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.79 - 80. ISBN 80-7177-710-2.

¹⁰⁰ Viz příloha č. 1

3.2.2 Dotazník HODOR¹⁰¹

Jedná se o dotazník hodnotové orientace,¹⁰² který je určen k diagnostice osobních hodnot. Úkolem respondenta je označit u 100 dvojic vět vždy tu, kterou považuje pro sebe za správnější, vhodnější způsob života. Nejde tedy o to, jak respondent skutečně žije a jedná, ale o to, jakým způsobem by si v určitých situacích přál žít a jednat. Testovaný si tak může vybrat vždy tu z obou vět, která je bližší jeho představě správného života. Důležité pak je nevynechávat žádnou z dvojic, ač někdy může být těžké se rozhodnout pro některou z možností.

Tato metoda pak zjišťuje míru hodnotové preference v polaritách, které jsou determinovány následujícími pojmovými dvojicemi (každá ze 4 proměnných hodnotového dotazníku je testována 25 dvojicemi vět):

- **aktivita – kontemplace (AK)** – ukazuje, do jaké míry je respondent aktivní, tvůrčí, flexibilní, nebo naopak klidný, odpoutaný od problémů, rozvážený
- **askeze – hédonismus (AH)** – ukazuje, do jaké míry si jedinec odpírá jakékoliv požitky, nebo naopak, do jaké míry je jeho hlavním cílem života radost a slast
- **boj s překážkami – pokojná rezignace (BR)** – jde o tendenci jedince konstruktivně řešit problémy, čelit životním nástrahám, nebo naopak ponechat život náhodě a spíše se vyhýbat veškerým problémům či konfliktům
- **pořádek – flexibilita (PF)** – lze definovat jako tendenci jedince udržovat určitý pořádek, řád, systém ve svém životě a promyšleně jednat až stylizovat svůj způsob života, nebo naopak

¹⁰¹ Bliže PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.79. ISBN 80-7177-710-2.

¹⁰² Viz příloha č. 2

3.2.3 Dotazník I-P-H¹⁰³

Jedná se o dotazník interpersonálních hodnot,¹⁰⁴ který svým zaměřením zjišťuje hierarchie posuzovaného objektu ve struktuře interpersonálních hodnot.

Základní motivační vzory chování tvoří pro určitého jedince systém hodnot, což tento dotazník umožňuje vysledovat. Není cílem postihnout celou hodnotovou strukturu, ale vytýčit ty hodnoty, které svou komplexností určují sociální chování. Použitá metoda umožňuje zachytit hodnotový systém v jeho pyramidě preferenčního systému hodnot, které ovlivňují interakci daného jedince s ostatními lidmi.

*"Dotazník umožňuje poznat, jakou důležitost přisuzuje daný jedinec určitým systémům interpersonálních vztahů ve své interakci s ostatními a zároveň konfrontovat systém hodnot jedince s hodnotami skupinovými."*¹⁰⁵

Česká verze dotazníku, kterou vypracovali pracovníci VÚPs, vychází z hodnotového dotazníku „Survey of Interpersonal Values“ L. V. Gorgona.

Dotazník je sestaven ze třiceti trojic vět, které jsou označeny písmeny a, b, c. Každá z vět představuje určitý názor a postoj, týkající se způsobu života a vztahu k druhým. Respondent má za úkol stanovit v každé trojici nabízených možností pořadí důležitosti.

To znamená, že ten názor, který je pro respondenta osobně nejdůležitější, označí číslicí jedna, méně důležitý názor číslicí dva a nejméně důležitý názor číslicí tři. Velmi důležité je, aby respondent udělil každé trojici vět buď první, druhé nebo třetí místo. Pořadí důležitosti se musí vztahovat k osobě respondenta. Díky koncepci vět není respondent ve většině případů schopen určit, co která nabízená varianta představuje a jakou zastupuje hodnotovou oblast, dotazník tedy nelze ze strany respondenta plánovitě ovlivnit.

¹⁰³ Blíže PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.78 - 79. ISBN 80-7177-710-2.

¹⁰⁴ Viz příloha č. 3

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 78.

Dotazníkem je zjišťována následující struktura a hierarchie interpersonálních hodnot:

- a. **Potřeba nezávislosti (I)** – potřeba samostatnosti, autonomie, mít právo dělat to, co jedinec sám uzná za vhodné, moci žít podle vlastních představ, nebýt vázán společenskými omezeními a konvencemi.
- b. **Benevolence (B)** – shovívavost, ochota pomáhat druhým, soucit s druhými. Práce pro dobro a blaho druhých, tendence být laskavý, ušlechtilý, velkorysý, štědrý, projevoval aktivní účast s nešťastnými.
- c. **Potřeba vést druhé (L)** – potřeba rozhodovat, být autoritou, zaujímat důležité a odpovědné postavení. Usměrnovat činnost druhých, mít moc rozhodovat o činnosti druhých a mít rozhodující slovo v kolektivu.
- d. **Potřeba porozumění (S)** - potřeba podpory od druhých lidí, ohleduplnost, povzbuzení. Jedinec s touto potřebou chce a oceňuje laskavé jednání a shovívavost.
- e. **Konformnost (C)** – konformita = obecná tendence přizpůsobovat své názory a jednání názorům a jednání ostatních členů skupiny či společnosti, dělat jen to, co je obecně uznávané za vhodné a morální. Oceňování korektního chování, jednání ve společensky žádoucím směru. Jedinec s touto vlastností si váží dodržování regulí, zachovávání společenských a mravních norem i zvyklostí, svědomitě si plní své povinnosti.¹⁰⁶
- f. **Touha po uznání (R)** – potřeba být uznáván, obdivován, považován za důležitého, dosahovat úcty, být chválen.

¹⁰⁶ HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

3.3 Popis zkoumaného vzorku a použitých statistických metod

Jak již bylo v této rigorózní práci uvedeno podrobněji výše, zkoumaný vzorek je složen z učitelek 1. stupně ZŠ v Plzni a posluchaček Západočeské univerzity, Fakulty pedagogické, obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, tj. studentů, kteří si učitelství na základních školách zvolili jako svoji budoucí profesi. Jedná se pouze o osoby ženského pohlaví.

Co se týká výsledků jednotlivých dotazníků, tak výsledky souboru učitelů pro 1. stupeň ZŠ u dotazníku D-S-F byly nejprve porovnávány s běžnou populací - skupinou žen. Výsledky skupiny žen z řad běžné populace vycházely z již zpracovaného výzkumu, kde testovanou skupinu tvořilo 581 respondentů ženského pohlaví, různého socioprofesionálního zaměření.¹⁰⁷ Dále byly výsledky dotazníku D-S-F souboru učitelek pro 1. stupeň ZŠ porovnány se skupinou studentek FPE.

Výsledky respondentů z řad učitelů pro 1. stupeň ZŠ byly u dotazníku I-P-H porovnány jednak s normou pro běžnou populaci žen a dále se skupinou studentek FPE.

Výsledky dotazníku HODOR byly porovnány mezi skupinou učitelů pro 1. stupeň ZŠ a normou pro běžnou populaci.

¹⁰⁷ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 124-128. ISBN 80-7177-710-2.

3.4 Analýza výsledků dotazníku D-S-F

V dotazníku tzv. sociální frustrace D-S-F jsou uvedeny některé základní podmínky a okolnosti života. Respondent se má vyjádřit ke 24 oblastem a na bodové škále 0 – 5 se vyjádřit dvojím způsobem, jednak za jak důležitou ji pro sebe sama považuje a dále jak je respondent spokojen s úrovní dosahování zadané podmínky či okolnosti života. Co se týká výsledků dotazníku, tak je důležitého zmínit, že maximální výše průměrného hodnotového sycení mohla dosáhnout úrovně čísla 5.

3.4.1 Analýza průměrných hodnot učitelů 1. stupně ZŠ ve srovnání s běžnou populací žen¹⁰⁸

Hodnoty umístěné na nejvyšších místech hodnotové preference

U hodnot umístěných na nejvyšších místech hodnotové preference jsme zvolili celkem sedm pro respondenty nejdůležitějších oblastí, kdy všechny tyto hodnoty jsou po vypočítaném průměrném hodnotovém sycení vyšší než 4.

Obě skupiny zvolily z hlediska výběru nejdůležitějších oblastí naprosto totožné hodnoty. V některých případech je však rozdílné pořadí hodnot, stejně tak průměrné bodové sycení, které respondenti hodnotám přiřadili, je v některých případech odlišné. Rozdíly mezi oběma skupinami však nejsou nijak zásadní. Skupina učitelů 1. stupně ZŠ (dále jen 1. skupina) na první místo důležitosti klade „**Kvalita soužití mezi partnery**“ s průměrným bodovým sycením 4,78. Rovněž respondenti z běžné populace – skupina žen (dále jen 2. skupina) považují tuto hodnotu za nejdůležitější, a ohodnotili ji v průměru 4,76. Sledovaná oblast je tedy obzvláště důležitá pro obě skupiny, řadí ji na nejpreferovanější místo v žebříčku hodnot, což můžeme přičíst faktu, že ženy jsou obecně velmi citlivé ve vztahu k rodině, vzájemnému porozumění, harmonii, což potvrzují i další položky v tabulce, jako je „**Soulad v rodině**“, „**Výběr vhodného partnera**“ a „**Zabezpečení dětí**“.

¹⁰⁸ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.124 - 125. ISBN 80-7177-710-2.

„**Výběr vhodného partnera**“ je oblastí, která je velmi úzce spojena s předchozí položkou „**Kvalita soužití mezi partnery**“.

Jedná se o hodnotu, která je opět velmi důležitá pro obě skupiny, jak skupina žen z běžné populace, tak i učitelé si uvědomují důležitost volby svého životního partnera. 1. skupina touto položkou obsadila druhé místo s průměrným bodovým sycením 4,74 a 2. skupina místo páté s průměrným sycením 4,59. Jedná se o poměrně zvláštní zjištění, když vezmeme v úvahu skutečnost, že skupina žen z běžné populace klade na první místo „**Kvalitu soužití mezi partnery**“ a přitom „**Výběr vhodného partnera**“ se u nich nachází až o čtyři úrovně níže. Učitelé jsou v tomto směru „vyrovnanější“, rozdíl mezi uvedenými hodnotami je v jejich případě téměř zanedbatelný, u skupiny žen se však jedná o rozdíl téměř dvou desetín.

Položce „**Soulad v rodině**“ přiznává 2. skupina místo druhé s číselným vyjádřením 4,74 v průměru, u 1. skupiny se pak tato položka nachází na místě pátém s průměrem 4,63. Tato hodnotová preference je zaměřena na sledování důležitosti ohledně porozumění v rodině, kdy můžeme vidět, že u obou skupin má vysoké bodové sycení.

Oblasti zdraví řadí obě skupiny na stejná místa v hodnotové preferenci. V případě položky „**Duševní zdraví**“ je míra důležitosti u obou sledovaných skupin číselně stejná, tj. 4,70. U obou skupin se také nachází na stejném třetím místě.

Co se týká oblasti „**Tělesné zdraví**“ je velmi důležitá pro obě sledované skupiny. Obě skupiny této hodnotě přiřadili čtvrté místo, 1. skupina ohodnotila položku číslem 4,67, a skupina druhá pak číslem 4,68.

Položka „**Zabezpečení dětí**“ je v tabulce rovněž u obou skupin na stejném šestém místě, 1. skupina hodnotu vyjádřila číslem 4,59 v průměru, u 2. skupiny je pak průměrné bodové sycení 4,56. Tato položka je opět velmi důležitá pro obě skupiny. Rozdíl v průměrném sycení je spíše zanedbatelný. Obě skupiny zastupují pouze ženy, které díky mateřství pociťují vůči dětem velkou zodpovědnost. Tato hodnota se v dnešní nejisté době dostává na přední příčky důležitosti stále více a zajištění rodiny se tak pro mnohé stává prvořadým životním úkolem.

„**Životní spokojenost**“ je na žebříčku důležitosti opět u obou skupin shodně na sedmém místě, u 1. skupiny s průměrným bodovým sycením 4,56 a u skupiny druhé s průměrným bodovým sycením 4,52.

K uvedeným nejdůležitějším oblastem můžeme u obou skupin říci, že nijak nevybočují z průměru běžné populace. Obecně lidé považují oblast intimního rodinného života a oblast zdraví (tělesné i duševní) za jedny z nejdůležitějších.

Z výsledků je zřejmé, že ženy obecně jsou výrazně orientovány na rodinu, vztahovou a citovou oblast, kdy považují oblasti intimního a rodinného života za jedny z nejdůležitějších hodnot.

Můžeme si položit otázku, jaké položky hodnotí jako nejdůležitější opačné pohlaví, tj. muži. Reprezentativní vzorek mužů ve výzkumu Prunnera vykazuje, že skupina běžné populace - muži obdobně jako námi sledované vzorky žen z řad učitelů a z běžné populace klade na nejvyšší místa důležitosti oblasti intimního a rodinného života a oblasti zdraví.¹⁰⁹ Rozdíly jsou pouze v průměrném bodovém sycení, to však nepatrné a tedy téměř zanedbatelné. Můžeme tak říci, že jak ženy, tak i muži jsou silně orientováni na rodinu.

Za poměrně překvapivé můžeme v dnešní uspěchané době považovat zjištění, že hodnoty materiální povahy, tj. "Základní materiální zabezpečení" (základní prostředky k životu jako bydlení, ošacení, jídlo...) či "Životní úroveň" (dostupnost vyššího životního standartu, uspokojování potřeb a zálib) se nenachází na nejvyšších příčkách preferovaných hodnot.

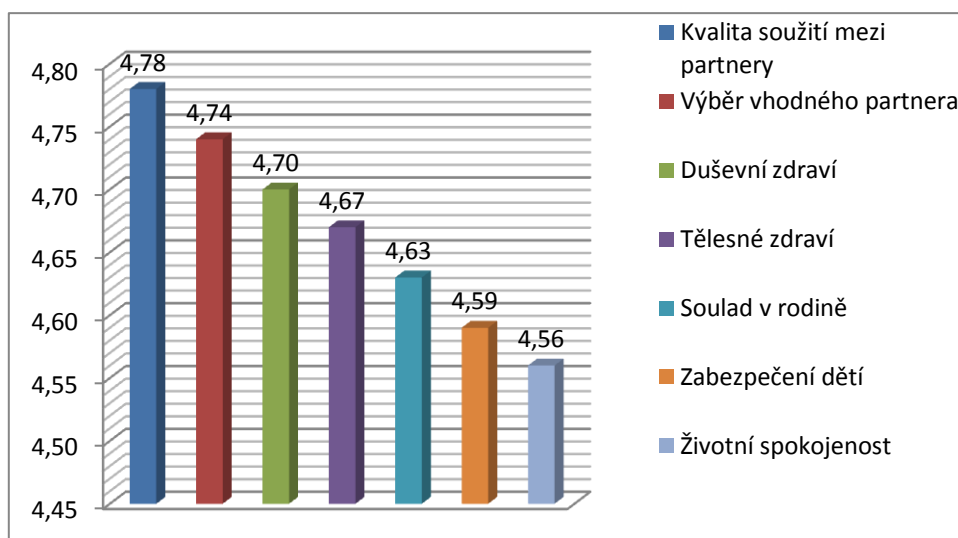
¹⁰⁹ Blíže: Prunner, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: 2002, s.123. Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí u skupiny mužů. „1. Výběr vhodného partnera=4,66“, „2. Kvalita soužití mezi partnery=4,66“, „3. Tělesné zdraví=4,63“, „4. Soulad v rodině=4,61“, „5. Duševní zdraví=4,60“, „6. Zabezpečení dětí=4,51“ a „7. Životní spokojenost=4,45“.

Tabulka 1: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí

Učitelé 1. stupně ZŠ			Běžná populace – skupina žen		
Pořadí	Nejdůležitější oblasti	Ø	Pořadí	Nejdůležitější oblasti	Ø
1.	Kvalita soužití mezi partnery	4,78	1.	Kvalita soužití mezi partnery	4,76
2.	Výběr vhodného partnera	4,74	2.	Soulad v rodině	4,74
3.	Duševní zdraví	4,70	3.	Duševní zdraví	4,70
4.	Tělesné zdraví	4,67	4.	Tělesné zdraví	4,68
5.	Soulad v rodině	4,63	5.	Výběr vhodného partnera	4,59
6.	Zabezpečení dětí	4,59	6.	Zabezpečení dětí	4,56
7.	Životní spokojenost	4,56	7.	Životní spokojenost	4,52

Zdroj¹¹⁰

graf 1: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí u skupiny učitelů 1. stupně ZŠ

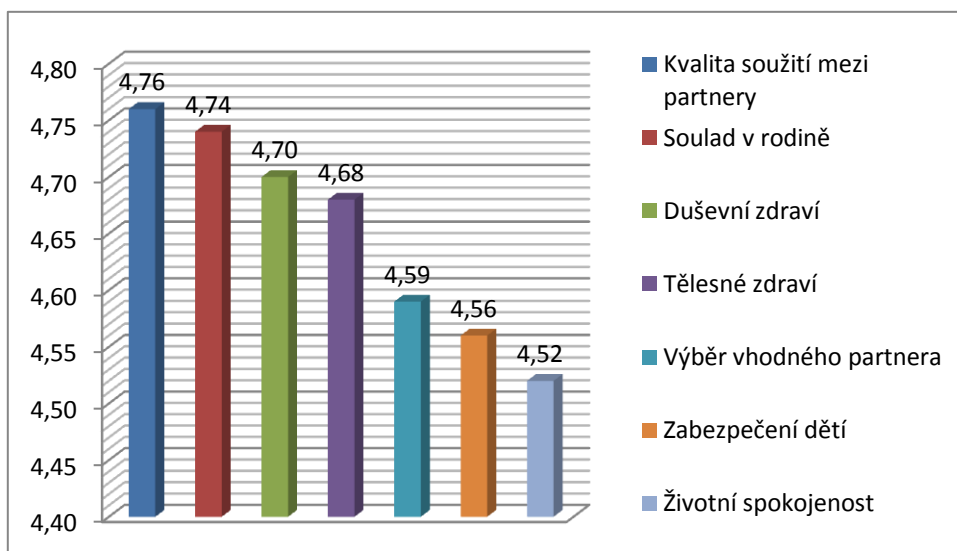
Zdroj¹¹¹

¹¹⁰ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

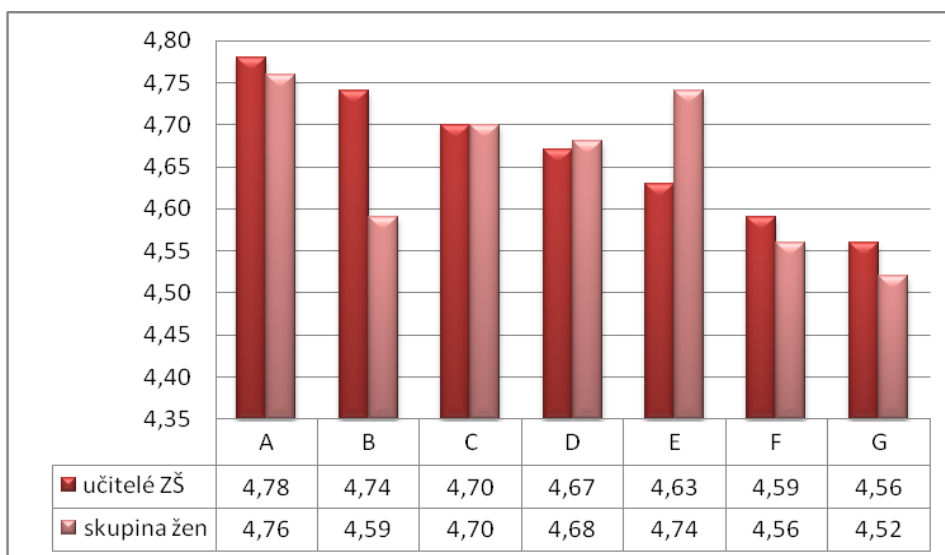
¹¹¹ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 2: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí u běžné populace – skupina žen

Zdroj:¹¹²

graf 3: Porovnání vybraných oblastí mezi skupinou učitelů ZŠ a běžnou populací – skupina žen

Vysvětlivky: A (Kvalita soužití mezi partnery), B (Výběr vhodného partnera), C (Duševní zdraví), D (Tělesné zdraví), E (Soulad v rodině), F (Zabezpečení dětí), G (Životní spokojenost)

Zdroj:¹¹³

¹¹² PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2.

¹¹³ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ), PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

Hodnoty umístěné na nejnižších místech hodnotové preference

U hodnot umístěných na nejnižších místech jsme zvolili pro 1. skupinu celkem pět pro respondenty nejméně důležitých oblastí, u 2. skupiny máme pro porovnání k dispozici celkem tři oblasti nejméně důležitých hodnot.

Co se týká 1. skupiny, tak zde dominuje jako nejméně preferovaná oblast **„Kvalita služeb“**, tedy kvalita restaurací, obchodů, apod., a to s průměrným bodovým sycením 3,22. U 2. skupiny se tato položka nachází na místě druhém s průměrným bodovým sycením 3,36. 2. skupina považuje za nejméně důležitou oblast **„Kvalita sousedských vztahů“**, kterou ohodnotila číslem 3,25. Tato hodnota je u 1. skupiny na místě třetím s průměrným bodovým sycením 3,85. Ani pro jednu skupinu není tato oblast příliš důležitá, můžeme předpokládat, že se respondenti mnohem více orientují na vztahy ve vlastní rodině než vztahy sousedské.

„Mobilnost“ je kategorií, která u 2. skupiny dosáhla třetího místa s průměrným bodovým sycením 3,51, u 1. skupiny se tato hodnota mezi nejméně preferovanými neobjevila. Naproti tomu 1. skupina řadí mezi nejméně preferované hodnoty **„Životní úroveň“** s průměrným bodovým sycením 3,74. Dále na čtvrtém místě **„Perspektivu pracovního růstu“** s průměrným bodovým sycením 3,87, kdy tento výsledek můžeme považovat za poměrně překvapivé zjištění, neboť ze zadání dotazníku je zřejmé, že perspektivou pracovního růstu se mimo jiné myslí možnost dalšího postupu, vzdělávání a prohloubení specializace, což bychom mohli chápat jako jeden ze základních pilířů učitelského povolání, přesto této hodnotě učitelé přikládají malou důležitost. Na druhé straně je možné, že učitelé chápou své povolání spíše jako poslání vzdělávat další generace a možnost jakéhosi pomyslného vyššího pracovního zařazení jim připadá jako druhořadá.

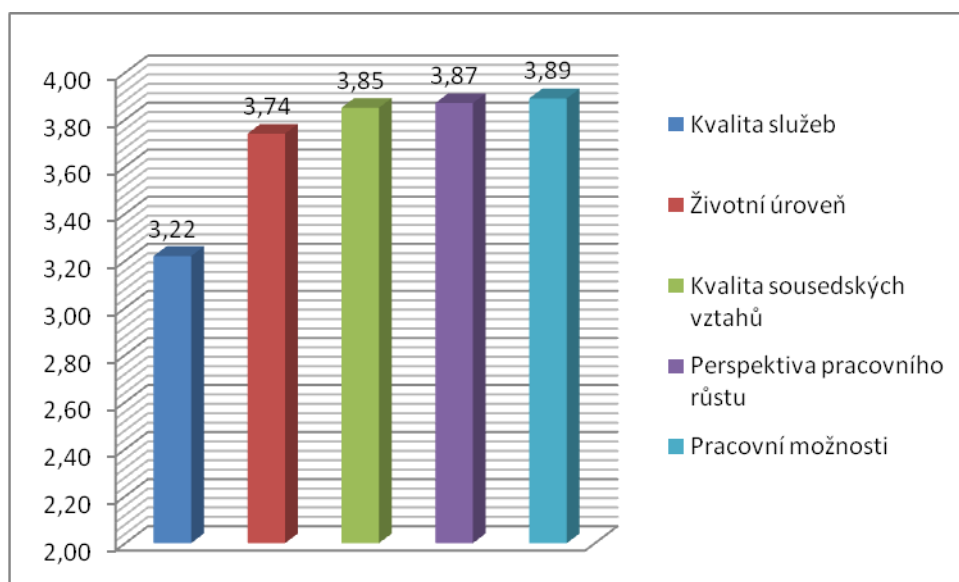
„Pracovní možnosti“ (možnost přiměřené práce v blízkosti místa bydliště) jsou hodnotou, která patří u 1. skupiny mezi nejméně preferované, a to s průměrným bodovým sycením 3,89, může to být z toho důvodu, že základní školy patří do infrastruktury každého i menšího města, tedy učitelé mají možnost práce i v blízkosti místa svého bydliště

Tabulka 2: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí

Učitelé 1. stupně ZŠ			Běžná populace – skupina žen		
Pořadí	Nejméně preferované hodnoty	Ø	Pořadí	Nejméně preferované hodnoty	Ø
1.	Kvalita služeb	3,22	1.	Kvalita sousedských vztahů	3,25
2.	Životní úroveň	3,74	2.	Kvalita služeb	3,36
3.	Kvalita sousedských vztahů	3,85	3.	Mobilnost	3,51
4.	Perspektiva pracovního růstu	3,87			
5.	Pracovní možnosti	3,89			

Zdroj¹¹⁴

graf 4: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí u učitelů ZŠ

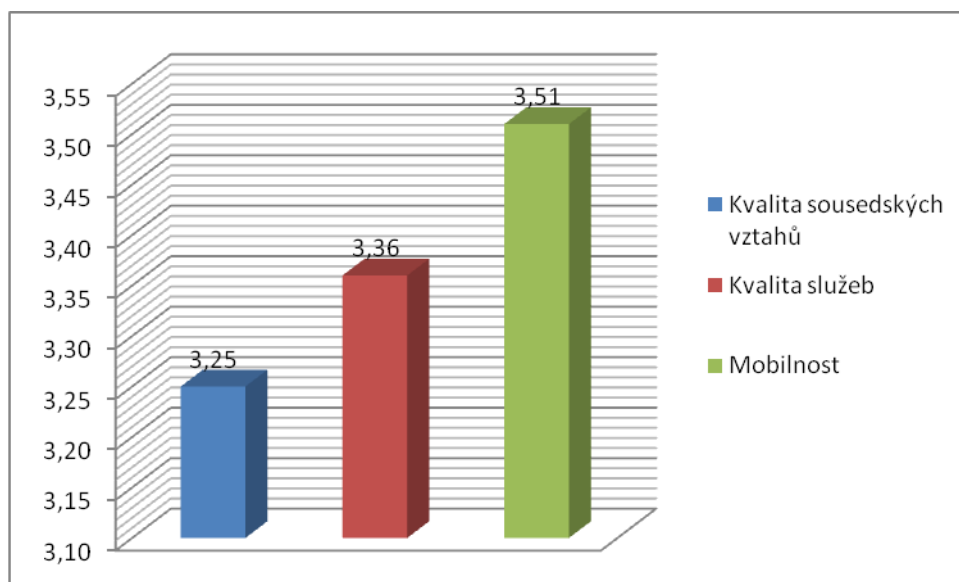
Zdroj¹¹⁵

¹¹⁴ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

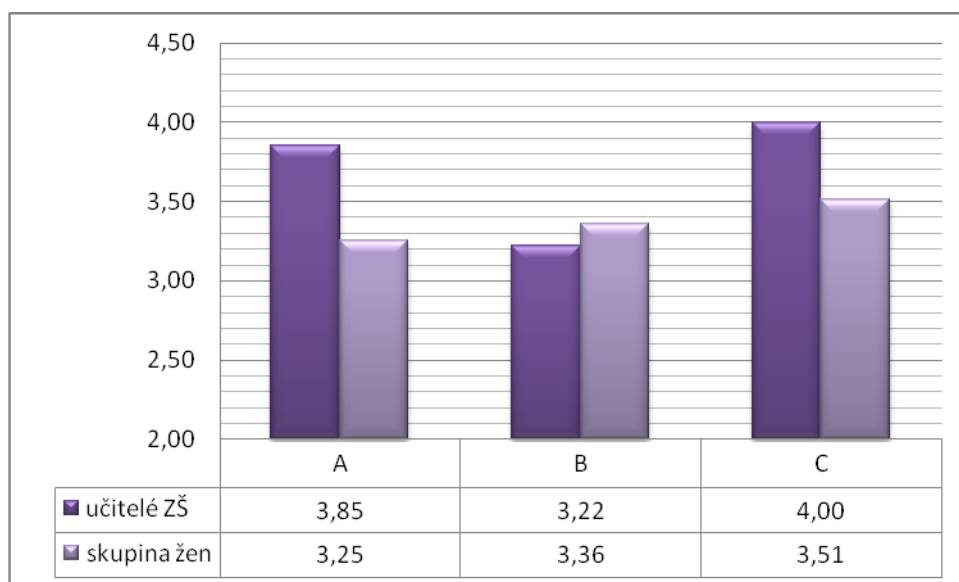
¹¹⁵ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 5: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí u běžné populace – skupina žen

Zdroj¹¹⁶

graf 6: Porovnání vybraných oblastí u učitelů ZŠ a běžnou populací – skupina žen

Vysvětlivky: A (Kvalita sousedských vztahů), B (Kvalita služeb), C (Mobilnost)

Zdroj¹¹⁷

¹¹⁶ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2.

¹¹⁷ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ), PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

Hodnoty vykazující nejvyšší míru subjektivní spokojenosti

Podíváme-li se na tabulku, která obsahuje výčet hodnot, které obě skupiny považují za nejvíce uspokojované, může nás upoutat skutečnost, že všechny hodnoty uváděné 1. skupinou přesahují hodnotu čísla 4. Hodnoty uváděné oběma skupinami jsou ve všech čtyřech případech stejné, liší se akorát jejich pořadí a průměrné bodové sycení.

S položkou „**Soulad v rodině**“ pociťují uspokojení obě dvě skupiny. Respondenti 1. skupiny jí obsadili dokonce první místo s průměrným bodovým sycením 4,15, respondenti 2. skupiny rovněž řadí tuto hodnotu mezi nejvíce uspokojované, neboť jí obsadili místo třetí s průměrným bodovým sycením 3,94. Ze zadání dotazníku vyplývá, že soulad v rodině chápeme především jako porozumění a soulad mezi rodiči a dětmi, z výsledků našeho výzkumu vyplývá, že obě sledované skupiny jsou značně spokojeny s touto hodnotou, což můžeme přičítat i faktu, že výzkumný vzorek tvořily pouze ženy, které až na výjimky jsou citově založeny a orientovány na rodinu a rovněž pouto mezi nimi a jejich dětmi bývá ve většině případů vysoké.

„**Kvalita přátelských vztahů**“ vykazuje u obou skupin poměrně vysoké bodové sycení. První skupina jí dokonce obsadila místo druhé s průměrným bodovým sycením 4,11, učitelé tedy v této oblasti cítí značnou spokojenost. 2. skupina pak řadí tuto hodnotu na místo čtvrté s průměrným bodovým sycením 3,86.

2. skupina je nejvíce spokojená s oblastí „**Duševní zdraví**“, svědčí o tom první místo tabulky s bodovým sycením 4,03 v průměru. 1. skupina sice touto hodnotou obsadila čtvrté místo tabulky, přesto však je bodové sycení o zlomek vyšší než u skupiny druhé. Je tedy zřejmé, že obě skupiny cítí značnou spokojenost s touto oblastí, první skupina je pak ještě o trochu spokojenější s dosahováním hodnot předcházejících.

Autor Prunner ve svém výzkumu došel k závěru, že jím sledovaní respondenti vykazují zvláště vysokou průměrnou hodnotu spokojenosti s duševním zdravím, neboť jako jediná ze sledovaných oblastí překročila hodnotu 4 bodů.¹¹⁸

¹¹⁸ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s. 275. ISBN 80-7177-710-2.

Co se týká respondentů 1. skupiny, tak jejich zaměstnání klade vysoké nároky na psychiku. Testovaná skupina je v každodenním kontaktu s malými dětmi, vzhledem k tomu, že se jedná o učitele 1. stupně ZŠ, především oni určují, jak si žáci oblíbí školu, jak kvalitní bude jejich základ pro následující studium. Dalším tlakem na psychiku učitelů je také fakt, že nejen za vzdělávání, ale také za tělesnou schránku dětí přebírají během vyučování plnou zodpovědnost. V neposlední řadě jsou často konfrontováni s názory ne vždy objektivních názorů rodičů vyučovaných dětí. Učitelé jsou spokojeni se svým duševním zdravím možná proto, že dokážou účinně provádět psychohygienu.

„**Tělesné zdraví**“ je položkou, se kterou jsou značně spokojeny obě skupiny, 2. skupina ji považuje za druhou nejdůležitější s průměrným bodovým sycením 4,01, 1. skupina této položce přiřadila sice místo třetí, ale s výsledkem 4,06, tj. vyšším bodovým sycením než skupina první.

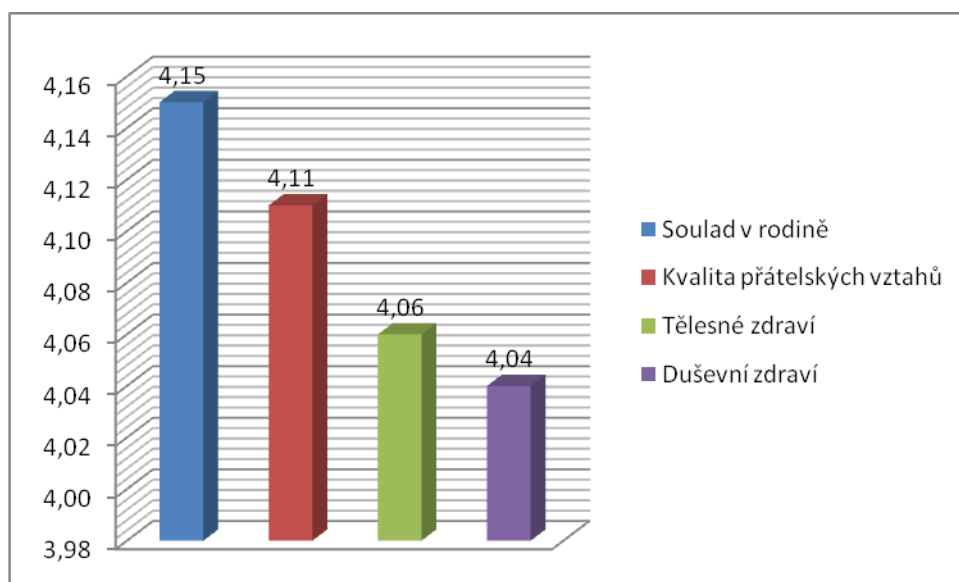
Za překvapivý výsledek můžeme považovat fakt, že ani jedna skupina necítí uspokojení v oblastech „**Kvalita soužití mezi partnery**“ a „**Výběr vhodného partnera**“. Tyto hodnoty spolu velmi úzce souvisí. Z předcházejících výsledků je patrné, že obě skupiny považují tyto hodnoty za pro ně obzvláště důležité, bohužel však patrně nejsou s jejich dosahováním natolik spokojeny, aby je zařadily mezi nejvíce uspokojované oblasti. Vzhledem k tomu, že dotazovány byly ženy, můžeme se domnívat, že ženy mají v partnerských vztazích velmi vysoká očekávání, která však v případě respondentů našeho výzkumného vzorku nejsou dostatečně naplňována.

Tabulka 3: Oblasti s nejvyšší mírou subjektivní spokojenosti

Učitelé 1. stupně ZŠ			Běžná populace – skupina žen		
Pořadí	Nejvíce uspokojované oblasti	Ø	Pořadí	Nejvíce uspokojované oblasti	Ø
1.	Soulad v rodině	4,15	1.	Duševní zdraví	4,03
2.	Kvalita přátelských vztahů	4,11	2.	Tělesné zdraví	4,01
3.	Tělesné zdraví	4,06	3.	Soulad v rodině	3,94
4.	Duševní zdraví	4,04	4.	Kvalita přátelských vztahů	3,86

Zdroj¹¹⁹

graf 7: Oblasti s nejvyšší mírou subjektivní spokojenosti u učitelů ZŠ

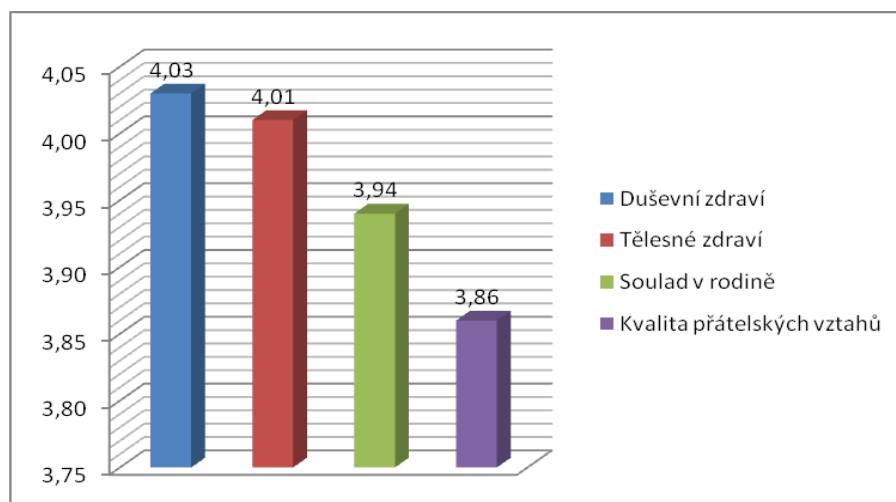
Zdroj¹²⁰

¹¹⁹ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

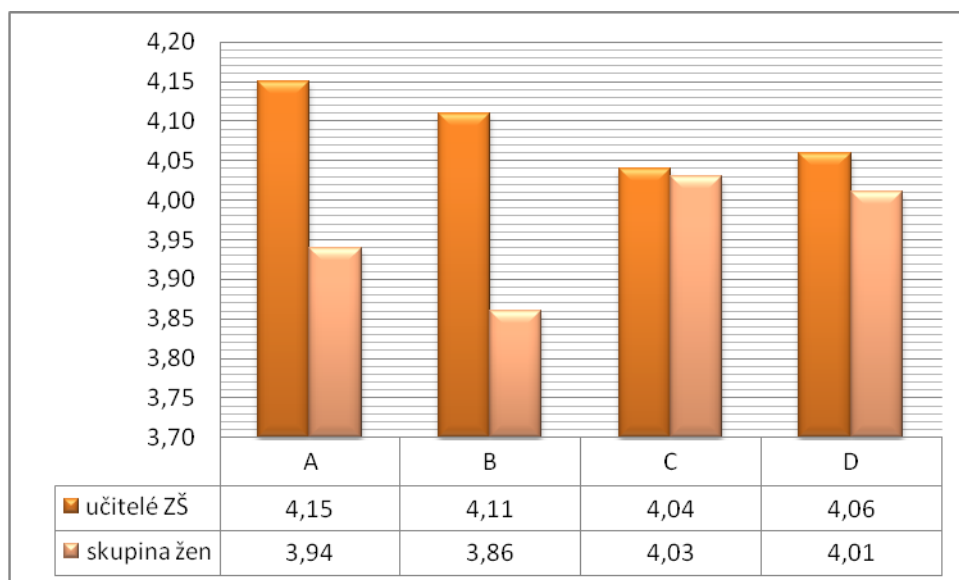
¹²⁰ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 8: Oblasti s nejvyšší mírou subjektivní spokojenosti u běžné populace – skupina žen

Zdroj¹²¹

graf 9: Porovnání vybraných oblastí (nejvyšší míra subjektivní spokojenosti) mezi skupinou učitelů ZŠ a běžnou populací – skupina žen

Vysvětlivky: A (Soulad v rodině), B (Kvalita přátelských vztahů), C (Duševní zdraví),
D (Tělesné zdraví)

Zdroj¹²²

¹²¹ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2.

¹²² Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),
PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.127. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

Hodnoty vykazující nejmenší míru subjektivní spokojenosti

Respondenti obou skupin považují za nejméně uspokojivou oblast „**Kvalita služeb**“, které obě skupiny přisoudily první místo, první skupina ohodnotila položku 3,15 bodu a druhá skupina 2,69. Tento výsledek můžeme považovat za poměrně zajímavý fakt, pokud přihlédneme k tomu, že obě skupiny uvádí „Kvalitu služeb“ jako hodnotu nejméně preferovanou. Jedná se tedy o hodnotu, s jejímž dosahováním nejsou spokojeni, jelikož však tuto hodnotu nepovažují za příliš důležitou, nejsou tím pravděpodobně nijak výrazně frustrováni.

Obě skupiny rovněž nejsou příliš spokojeny s oblastí „**Ohodnocení práce**“ (pracovní ohodnocení odpovídá kvalifikačním nárokům a pracovní námaze). 1. skupina přisoudila hodnotě místo druhé s průměrným bodovým sycením 3,22. Druhá skupina pak místo 4.-5. s průměrným bodovým sycením 3,03. Co se týká první skupiny, tak lze mít za to, že učitelé pociťují nespokojenost s touto oblastí především z důvodu nízkých finančních mezd ve státním školství, kdy průměrná hrubá mzda učitelů je nižší než průměrná hrubá mzda v celé ČR. Ač jsou nároky na profesi pedagoga vysoké, je z výsledků zřejmé, že učitelé pociťují, jak nízký je jejich společenský status a platové ohodnocení neodpovídá kvalifikačním nárokům na jejich profesi a vynaložené pracovní námaze. Rovněž dotazované ženy z druhé skupiny respondentů jsou nespokojené s tím, jak je hodnocena jejich práce. Může to být tím, že dosud převládá trend, že ženy mají častěji než muži pracovní místo, které je nižší než jejich kvalifikace, někdy mohou mít za stejnou práci i menší ohodnocení než muži. Vzhledem k tomu, že ženy vychovávají děti (bývají nemocné, je třeba je v určitou hodinu vyzvednout ze školky, apod.), může se stát, že obtížněji shánějí zaměstnání odpovídající jejich vzdělání.

1. skupina se cítí být nespokojena s oblastí „**Perspektiva pracovního růstu**“ (možnost vyššího pracovního zařazení, dalšího vzdělávání, prohloubení specializace...), umístila ji na místo třetí s průměrným bodovým sycením 3,37, je však zajímavé, že učitelé sice tuto hodnotu řadí za jednu z nejméně důležitých, přesto ji však vnímají jako jednu z nejméně uspokojovaných oblastí. Druhá skupina tuto oblast mezi nejméně uspokojované nezařadila, třetí místo tabulky však obsadila oblastí „**Uspokojení zájmů a koníčku**“ s bodovým sycením 3,01. Respondenti druhé skupiny jsou ženského pohlaví, kdy ženy díky tomu, že se starají o děti a domácnost, chodí do zaměstnání, nemají mnoho volného

času na své koníčky, a proto mohou být s touto oblastí nespokojeni. 1. skupina učitelů tuto oblast mezi nejméně uspokojované nezařadila.

2. skupina se cítí být nespokojena s oblastí „**Mobilnost**“, umístila ji na místo druhé s průměrným bodovým sycením 2,99. Mobilnost skupina žen také považuje za jednu z nejméně důležitých oblastí. Nespokojenost může být dána tím, že v dnešní době bývá v běžné rodině pouze jeden automobil, který využívá především muž. Žena je pak odkázána na hromadnou dopravu, díky níž není dosažitelnost potřeb kultury, služeb a zaměstnání tak snadná. Ale vzhledem ke skutečnosti, že tato oblast není pro druhou skupinu ani příliš důležitá, pravděpodobně jí není ani příliš frustrována. Respondenti 1. skupiny (jedná se pouze o učitele) tuto položku mezi nejméně uspokojované oblasti nezařadili, což může být z toho důvodu, že většina základních škol je dostupná v místě bydliště učitelů, či v blízkém dosahu. „**Úroveň zdravotní a sociální péče**“ klade první skupina na místo čtvrté s hodnotou 3,44, a druhá skupina na místo 4.-5. s průměrným bodovým sycením 3,03.

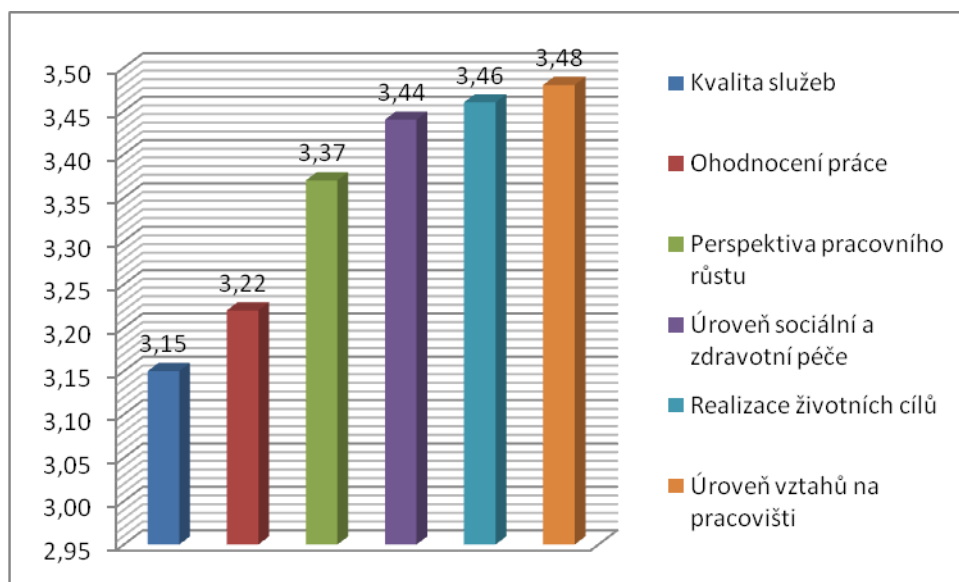
Skupina učitelů pak dále není příliš spokojena s oblastí „**Realizace životních cílů**“ (možnost uskutečňovat své životní cíle a představy o smyslu a nápní života) a „**Úrovní vztahů na pracovišti**“ (vztahy mezi spolupracovníky, vztahy nadřízeného a podřízeného).

Tabulka 4: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti

Učitelé 1. stupně ZŠ			Běžná populace – skupina žen		
Pořadí	Nejméně uspokojované oblasti	Ø	Pořadí	Nejméně uspokojované oblasti	Ø
1.	Kvalita služeb	3,15	1.	Kvalita služeb	2,69
2.	Ohodnocení práce	3,22	2.	Mobilnost	2,99
3.	Perspektiva pracovního růstu	3,37	3.	Uspokojení zájmů a koníčků	3,01
4.	Úroveň sociální a zdravotní péče	3,44	4.-5.	Ohodnocení práce	3,03
5.	Realizace životních cílů	3,46	4.-5.	Úroveň sociální a zdravotní péče	3,03
6.	Úroveň vztahů na pracovišti	3,48			

Zdroj¹²³

graf 10: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti u učitelů ZŠ

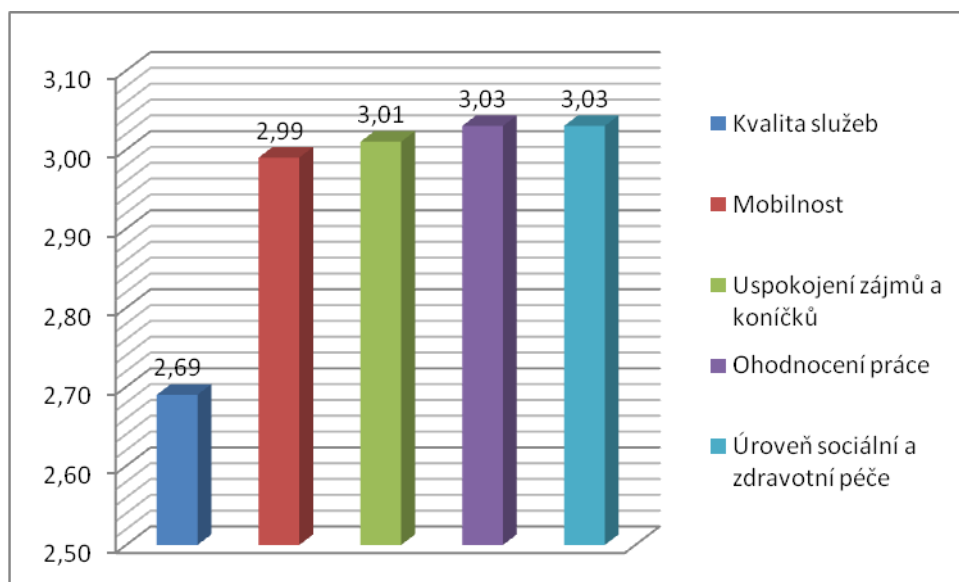
Zdroj¹²⁴

¹²³ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.128. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

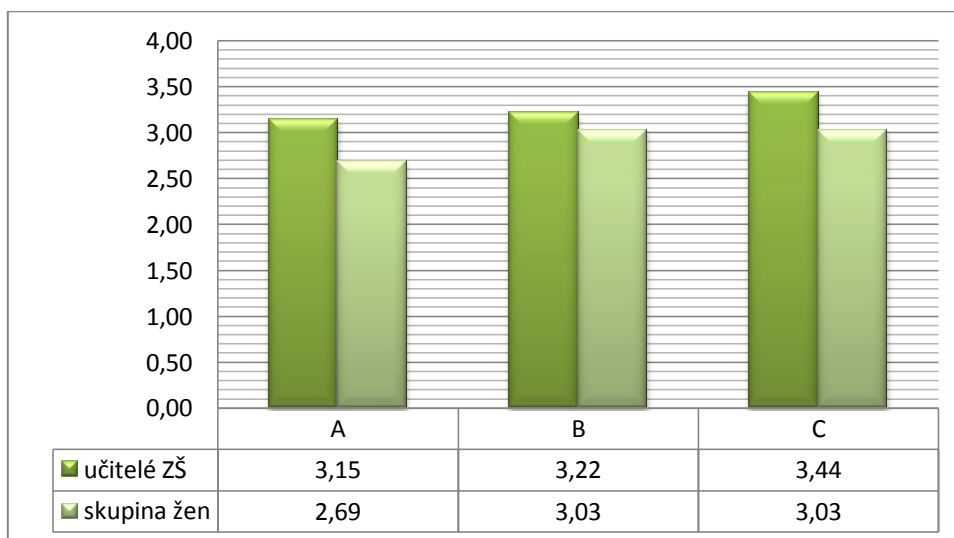
¹²⁴ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 11: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti u běžné populace – skupina žen

Zdroj¹²⁵

graf 12: Porovnání vybraných oblastí (nejnižší míra subjektivní spokojenosti) mezi skupinou učitelů ZŠ a běžnou populací – skupina žen

Vysvětlivky: A (Kvalita služeb), B (Ohodnocení práce), C (Úroveň sociální a zdravotní péče)

Zdroj¹²⁶

¹²⁵ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.128. ISBN 80-7177-710-2.

¹²⁶ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ), PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.128. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

Hodnoty s nejvyšší úrovní sociální frustrace

Hodnoty s nejvyšší úrovní sociální frustrace určíme tím způsobem, že vypočítáme rozdíl mezi průměrným bodovým sycením určité bodové kategorie, která se týká oblasti důležitosti, a průměrným bodovým sycením stejné kategorie, která se týká oblasti spokojenosti s jejím dosahováním. Pokud je výsledkem číslo záporné, znamená to, že jsou respondenti danou kategorií (např. Pracovní možnosti) frustrováni (tzn., že hodnota vykazuje vysokou míru důležitosti, ale nízkou úroveň jejího dosahování.). Čím je tedy výsledné číslo zápornější, tím více jsou respondenti frustrováni. Při určování úrovně frustrace je tedy důležitý rozdíl mezi mírou důležitosti určité hodnoty a mírou spokojenosti s dosahováním této hodnoty.

Pohledem na následující tabulku číslo 5 vidíme, že u obou skupin obsahuje především hodnoty, spadající do oblasti intimních a rodinných vztahů, dále pak do oblasti vztahů pracovních. Co se týká průměrného bodového sycení, tak u první skupiny přesáhlo hranici mínus 1,00 pouze ve dvou oblastech, kdežto u 2. skupiny je bodové ohodnocení kromě jednoho případu vyšší než mínus 1,00. Respondenti ze 2. skupiny tedy pociťují výraznější frustraci než ze skupiny první.

Obě skupiny jsou nejvíce frustrované „**Kvalitou soužití mezi partnery**“, 1. skupina s číselným vyjádřením -1,04, druhá skupina dokonce s průměrným bodovým sycením -1,24. S touto oblastí úzce souvisí položka „**Výběr vhodného partnera**“, kdy můžeme předpokládat, že pokud si vybereme vhodného partnera, mohlo by být soužití mezi partnery poměrně kvalitní a naopak. Skupina učitelů je výběrem vhodného partnera frustrována do takové míry, že této oblasti přisoudila místo páté s průměrným bodovým sycením -0,85, skupina žen sice tuto položku umístila na místo 6.-7 (společně s oblastí „**Optimismus a sebedůvěra**“), ale jejich frustrace je s průměrným bodovým sycením -1,00 vyšší než u první skupiny učitelů. Je otázkou, zda to není způsobeno faktem, že ženy obecně mají vysněné a mnohem romantičtější představy o tom, jak by měl jejich životní partner vypadat a chovat se v jejich vztahu, starat o děti apod., a když poté v reálném vztahu vznikne určitý deficit některé z představ, mohou se cítit nespokojeny, a vzhledem k tomu, že pro ženy patří hodnoty z oblasti rodinného života mezi ty nejdůležitější, jsou vzniklou situací frustrovány.

Jak skupina učitelů, tak i ženy obecně jsou frustrovány představou o budoucích možnostech svých dětí, hodnota „**Zabezpečení dětí**“ je u 1. skupiny na místě sedmém s průměrným bodovým sycením -0,78 a u skupiny druhé na místě čtvrtém s číselným vyjádřením -1,04.

Obě skupiny považují za frustrující oblasti, týkající se pracovních vztahů. Oblast „**Úroveň vztahů na pracovišti**“, je u skupiny učitelů na čtvrtém místě s číselným vyjádřením -0,86, u skupiny žen pak sice na místě osmém, ale s vyšším číselným vyjádřením -0,96. Další položkou, která frustruje obě skupiny je „**Ohodnocení práce**“, kterou 1. skupina umístila na druhé místo s průměrným bodovým sycením -1,00 a skupina druhá na místo páté s průměrným bodovým sycením -1,03. Již jsme zmiňovali, co obnáší učitelská profese a jak je v dnešní době nedocněna. Můžeme se domnívat, že učitelé prožívají jisté zklamání, jak je patrné z výsledků. Frustrace druhé skupiny může pramenit z faktu, že ženy jsou v pracovním procesu mnohdy znevýhodněny oproti mužům, a to jak z hlediska profesního postupu v zaměstnání, tak i z hlediska finančního ohodnocení, z čehož může pramenit jejich frustrace s touto oblastí.

Obě skupiny se cítí být frustrovány oblastí „**Úroveň sociální a zdravotní péče**“, kdy u 1. skupiny je na místě šestém s bodovým sycením -0,81 v průměru a u 2. skupiny na místě druhém s průměrným bodovým sycením -1,21. Tato oblast je u obou skupin zmiňována i v oblastech hodnot vykazujících nejmenší míru subjektivní spokojenosti. Pro obě skupiny je tato oblast velmi podstatná, avšak cítí ji jako nedostatečně uspokojovanou, čímž vzniká frustrace. Skupina žen je pak touto hodnotou mnohem více znepokojena než skupina učitelů.

Třetí místo přiřadila 1. skupina hodnotě „**Realizace životních cílů**“ s průměrným bodovým sycením -0,89, skupina druhá pak položce „**Životní spokojenost**“ s průměrným bodovým sycením -1,05.

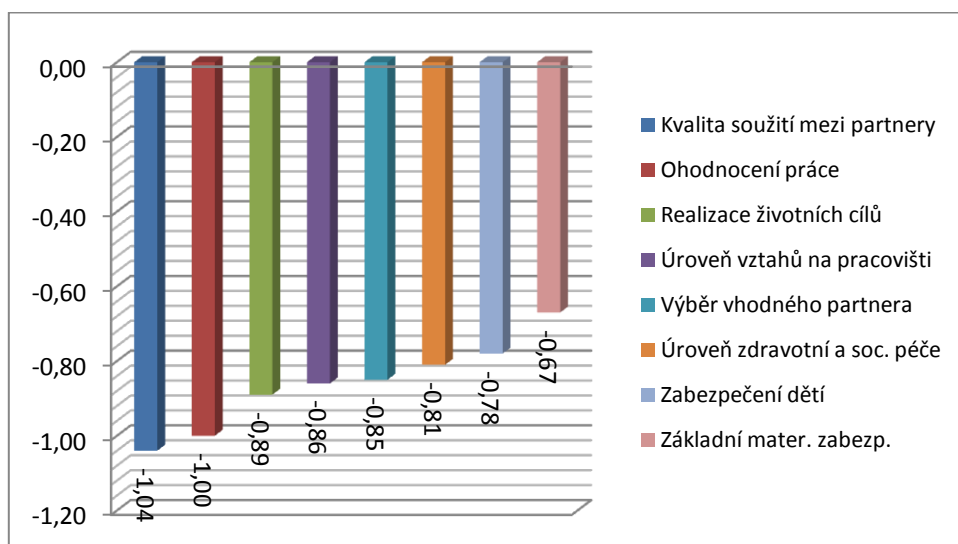
Skupina učitelů se ještě cítí být frustrována položkou „**Základní materiální zabezpečení**“, kterou obsadila místo osmé s průměrným bodovým sycením -0,67, což může úzce souviset s jejich frustrací v oblasti „**Ohodnocení práce**“.

Tabulka 5: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace

Učitelé 1. stupně ZŠ			Běžná populace – skupina žen		
Pořadí	Sociální frustrace	Ø	Pořadí	Sociální frustrace	Ø
1.	Kvalita soužití mezi partnery	-1,04	1.	Kvalita soužití mezi partnery	-1,24
2.	Ohodnocení práce	-1,00	2.	Úroveň sociální a zdrav. péče	-1,21
3.	Realizace životních cílů	-0,89	3.	Životní spokojenost	-1,05
4.	Úroveň vztahů na pracovišti	-0,86	4.	Zabezpečení dětí	-1,04
5.	Výběr vhodného partnera	-0,85	5.	Ohodnocení práce	-1,03
6.	Úroveň zdravotní a soc. péče	-0,81	6.-7.	Výběr vhodného partnera	-1,00
7.	Zabezpečení dětí	-0,78	6.-7.	Optimismus a sebedůvěry	-1,00
8.	Základní mater. zabezp.	-0,67	8.	Úroveň vztahů na pracovišti	-0,96

Zdroj¹²⁷

graf 13: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace u učitelů ZŠ

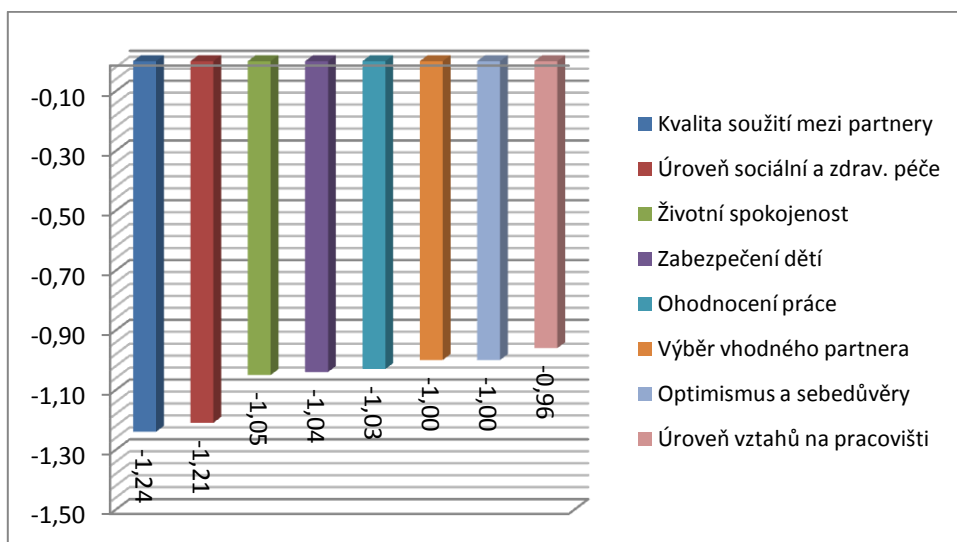
Zdroj¹²⁸

¹²⁷ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.128. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

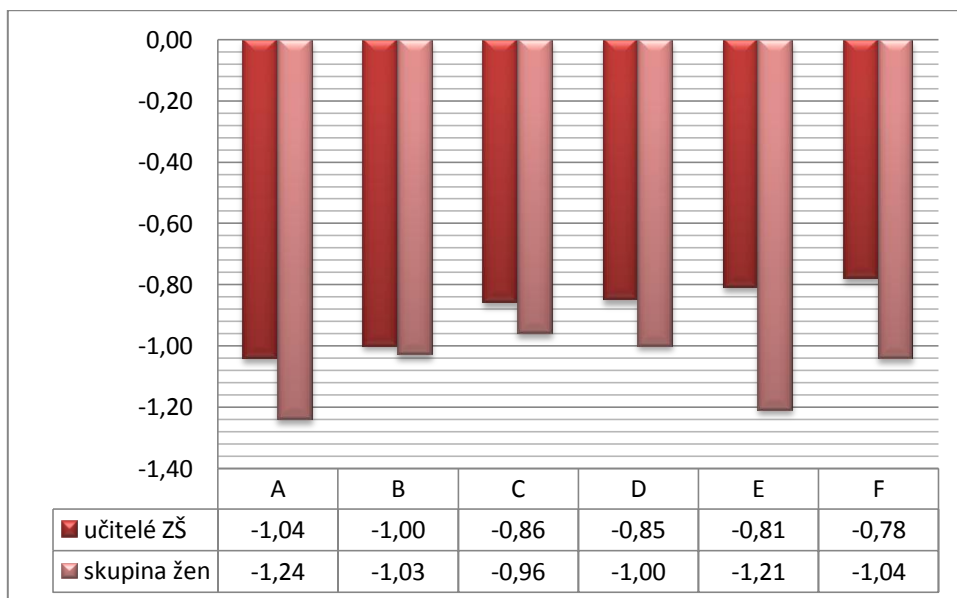
¹²⁸ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 14: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace u běžné populace – skupina žen

Zdroj:¹²⁹

graf 15: Porovnání vybraných oblastí u učitelů ZŠ a běžnou populací – skupina žen

Vysvětlivky: A (Kvalita soužití mezi partnery), B (Ohodnocení práce), C (Úroveň vztahů na pracovišti), D (Výběr vhodného partnera), E (Úroveň zdravotní a sociální péče), F (Zabezpečení dětí)

Zdroj:¹³⁰

¹²⁹ PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.128. ISBN 80-7177-710-2.

¹³⁰ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002, s.128. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace - skupina žen)

3.4.2 Analýza průměrných hodnot mezi skupinou učitelů ZŠ a skupinou studentek FPE

Hodnoty umístěné na nejvyšších místech hodnotové preference

U hodnot umístěných na nejvyšších místech hodnotové preference jsme zvolili celkem sedm pro respondenty nejdůležitějších oblastí, kdy všechny tyto hodnoty jsou po vypočítaném průměrném hodnotovém sycení vyšší než 4.

Pokud se týká hodnot, které jsou respondenty považovány za pro ně osobně nejdůležitější, tak můžeme říci, že hodnotové zaměření obou věkových skupin je velice podobné, a to z hlediska výběru sedmi nejdůležitějších oblastí, umístěných na prvních místech u obou skupin. Rozdíl je pouze v průměrném bodovém sycení a pořadí preferování některých hodnot.

Obecně můžeme říci, že obě skupiny považují za jedny z nejdůležitějších hodnot ty, které se týkají rodinného života, partnerství a souladu v rodině.

Obě skupiny přisoudily nejvyšší místo hodnotové preference položce „**Kvalita soužití mezi partnery**“, tedy vzájemné porozumění, soulad, přiměřený čas věnovaný partnerovi, kterou považují za nejdůležitější. 1. skupina ohodnotila položku průměrným bodovým sycením 4,78, skupina druhá dokonce číselným vyjádřením 4,90.

Hodnotě „**Soulad v rodině**“ přiznávají studenti FPE místo druhé s číselným vyjádřením 4,81, u 2. skupiny se pak tato položka nachází na místě pátém s číselným vyjádřením 4,63. Tato hodnotová preference je zaměřena na sledování důležitosti celkové rodinné atmosféry, kdy můžeme vidět, že u obou skupin má vysoké bodové sycení, a to i přesto, že u 1. skupiny se nachází položka „až“ na 5. místě.

V případě „**Výběru vhodného partnera**“ je situace opačná než u předcházející hodnoty. 1. skupina ji považuje za druhou nejdůležitější s průměrným bodovým sycením 4,74, u druhé skupiny se pak nachází na místě čtvrtém s číselným vyjádřením 4,62. Můžeme se domnívat, že studenti vzhledem ke svému věku a životnímu stylu, zatím výběru vhodného partnera přikládají menší důležitost než skupina učitelů, naopak je pro ně důležitější soulad v rodině, rodinná pohoda a dobré vztahy mezi nimi a rodiči.

Naproti tomu skupina učitelů je již ve věku, kdy stojí před volbou svého partnera, či si jej již zvolila, a proto tuto hodnotu řadí na vyšší místo pomyslného žebříčku. Zařazení této položky mezi nejdůležitější oblasti u obou skupin svědčí o vysoké důležitosti této životní volby pro obě posuzované skupiny.

Obecně můžeme říci, že položky, týkající se především rodinného života, partnerství a souladu v rodině jsou u obou skupin velmi důležité. Můžeme říci, že mezi oběma skupinami jsou nepatrné rozdíly v průměrném bodovém sycení uvedených hodnotových preferencí, také pořadí důležitosti se mezi skupinami trochu liší, ale tyto rozdíly můžeme přiřadit například věkovému rozmezí skupin a jejich životnímu stylu.

Další velmi preferované hodnoty u obou skupin jsou ty, které se týkají tělesného a duševního zdraví. Co se týká hodnoty „**Tělesné zdraví**“, tak tato je na třetím místě hodnotové preference u 1. skupiny s průměrným bodovým sycením 4,68 a rovněž 1. skupina oblast Tělesného zdraví hodnotí velmi vysoko, ve srovnání s 2. skupinou téměř nepatrným rozdílem v průměrném bodovém sycení 4,67, přiřadila jí však místo čtvrté. Z tohoto můžeme usoudit, že hodnota Tělesné zdraví je velmi důležitá pro obě dvě skupiny.

Hodnota „**Duševní zdraví**“ je na třetím místě hodnotové preference u skupiny učitelů s průměrným bodovým sycením 4,70, naproti tomu 2. skupina této hodnotě přiřadila až místo sedmé s průměrným bodovým sycením 4,58. Můžeme mít za to, že hodnota duševního zdraví je pro pedagogy, jejichž povolání je velmi psychicky náročné a vyžaduje velké duševní nasazení, velmi preferovaná.

Pokud se podíváme na poslední sedmé místo důležitosti u 1. skupiny, tak toto je zastoupeno hodnotou „**Životní spokojenost**“, a to s ohodnocením 4,56 v průměru, přičemž 1. skupina z hlediska důležitosti tuto hodnotu klade na 6. místo, a to s číselným ohodnocením 4,60 v průměru.

Položka „**Zabezpečení dětí**“ patří opět mezi nejdůležitější oblasti obou skupin, kdy 1. skupina touto položkou obsadila 6. místo s průměrným sycením 4,59 a 2. skupina pak páté místo s průměrným sycením 4,61. Opět tedy můžeme vidět, že tato položka představuje pro obě skupiny značně významný komponent v hodnotové struktuře.

Na základě analýzy průměrných hodnot umístěných na nejvyšších místech hodnotových preferencí vidíme, že obě skupiny, rozdělené za účelem výzkumu na skupinu

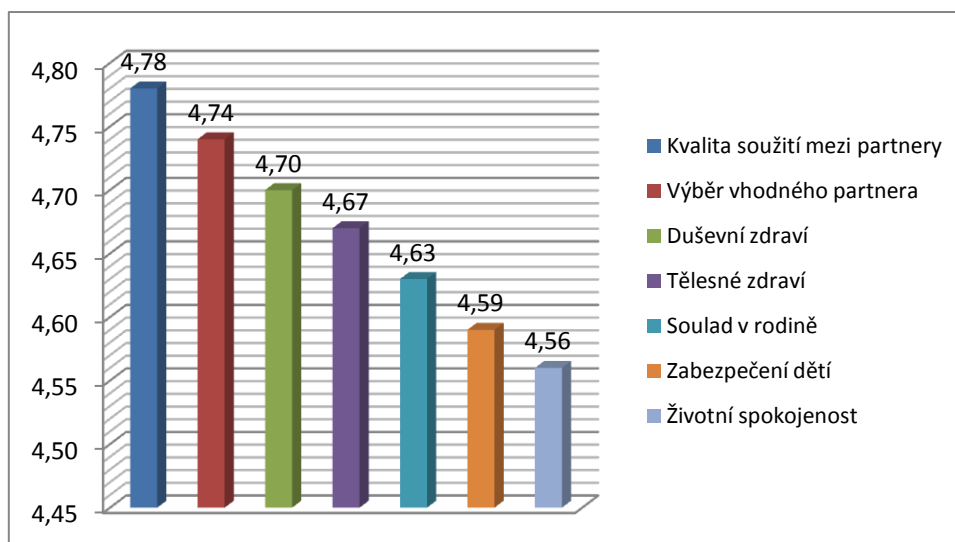
učitelů a skupinu studentů FPE, vykazují velmi podobné výsledky, obě skupiny řadí na nejvyšší místa hodnotové struktury hodnoty orientované do oblasti partnerského a rodinného života. Také se zde objevují hodnoty, které se vztahují k tělesnému a duševnímu zdraví a životní spokojenosti. Naproti tomu, ani jedna skupina nepovažuje za nejdůležitější oblasti hodnoty týkající se pracovních vztahů či ohodnocení práce.

Tabulka 6: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí

Učitelé 1. stupně ZŠ			Studenti Fakulty pedagogické		
Pořadí	Nejdůležitější oblasti	Ø	Pořadí	Nejdůležitější oblasti	Ø
1.	Kvalita soužití mezi partnery	4,78	1.	Kvalita soužití mezi partnery	4,90
2.	Výběr vhodného partnera	4,74	2.	Soulad v rodině	4,81
3.	Duševní zdraví	4,70	3.	Tělesné zdraví	4,68
4.	Tělesné zdraví	4,67	4.	Výběr vhodného partnera	4,62
5.	Soulad v rodině	4,63	5.	Zabezpečení dětí	4,61
6.	Zabezpečení dětí	4,59	6.	Životní spokojenost	4,60
7.	Životní spokojenost	4,56	7.	Duševní zdraví	4,58

Zdroj¹³¹

graf 16: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí u učitelů ZŠ

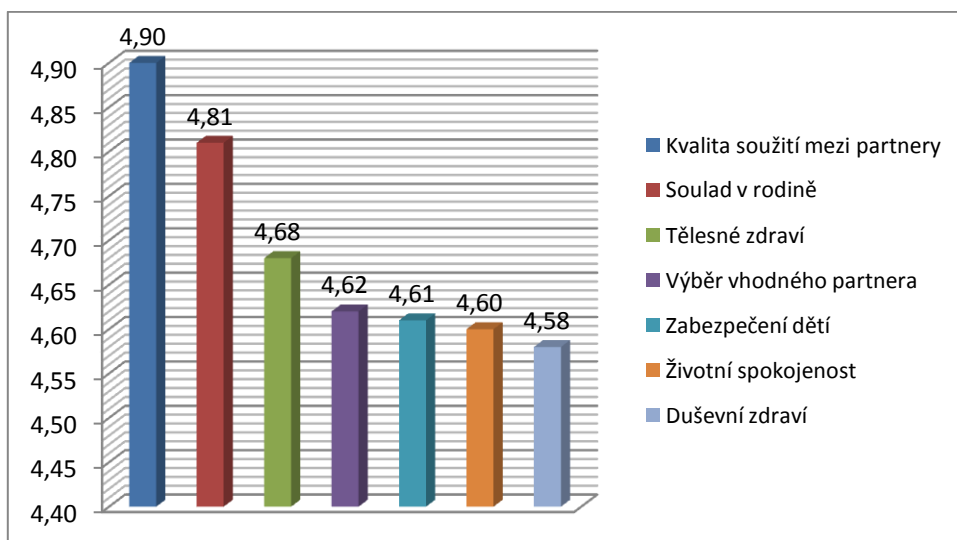

Zdroj¹³²

¹³¹ Autor práce (vlastní výzkum)

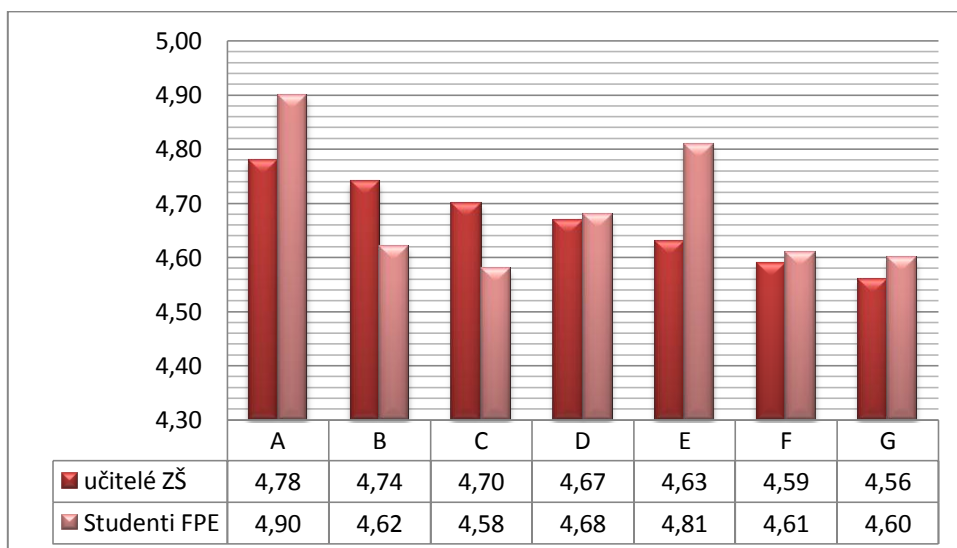
¹³² Autor práce (vlastní výzkum)

graf 17: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí – studenti FPE

Zdroj¹³³

graf 18: Porovnání některých oblastí mezi učiteli ZŠ a studenty FPE

Vysvětlivky: A (Kvalita soužití mezi partnery), B (Výběr vhodného partnera), C (Duševní zdraví),
D (Tělesné zdraví), E (Soulad v rodině), F (Zabezpečení dětí), G (Životní spokojenost)

Zdroj¹³⁴

¹³³ Autor práce (vlastní výzkum)

¹³⁴ Autor práce (vlastní výzkum)

Hodnoty umístěné na nejnižších místech hodnotové preference

U hodnot umístěných na nejnižších místech hodnotové preference jsme zvolili celkem šest pro respondenty nejdůležitějších oblastí, kdy všechny tyto hodnoty jsou vyšší než 3,22 a dosahují nejvýše hodnoty 4,00 v průměru.

Pokud se týká hodnot, které respondenti nejméně preferují, tak můžeme říci, že hodnotové zaměření obou věkových skupin je hodně podobné, čtyři hodnoty se vyskytují u obou skupin, to však s různým průměrným bodovým sycením a někdy na různých místech hodnotové škály. Rozdíl ve výběru nejméně preferovaných hodnot je pak v případech následujících položek: **„Pracovní možnosti“**, **„Perspektiva pracovního růstu“**, **„Kulturní vyžití“** a **„Mobilnost“**.

1. skupina považuje za nejméně důležitou hodnotu **„Kvalita služeb“**, které přiřadila číslo 3,22 v průměru, druhá skupina řadí tuto hodnotu sice na místo druhé, přesto však s vyšším průměrným bodovým sycením 3,44.

„Kvalita sousedských vztahů“ – tato položka opět patří mezi jednu z nejméně důležitých hodnot pro obě skupiny, a to na třetím místě s bodovým sycením 3,85 u první skupiny a na místě prvním u 2. skupiny s průměrným bodovým sycením 3,39.

Vzhledem ke zjištěným výsledkům z předchozí kapitoly u nejvíce preferovaných hodnot, ze kterých plyne, že obě skupiny se hodně orientují na rodinné a partnerské vztahy, není příliš překvapivé, že naopak **„Kvalita sousedských vztahů“** pro ně není příliš důležitá.

Za druhou nejméně důležitou hodnotu považuje 1. skupina **„Životní úroveň“**, kterou charakterizuje údajem 3,74. 2. skupina tuto hodnotu považuje za šestou nejméně důležitou s číselným vyjádřením 3,94.

Kategorii **„Přiměřenost životních nároků“** považuje 1. skupina za šestou nejméně důležitou hodnotu, kdy ji respondenti charakterizovali údajem 3,93. Skupina druhá tuto hodnotu dosadila na třetí až čtvrté místo s průměrným bodovým sycením 3,74. Pravděpodobně ani jedna ze skupin nepocituje, že by něco v životě bylo nad jejich síly, nebo si s něčím respondenti nedokázali poradit.

„**Kulturní vyžití**“ – této položce přiřadila 2. skupina hodnotu 4,00 v průměru, u skupiny první se tato hodnota mezi nejméně preferovanými nevyskytuje.

Z výsledku můžeme usoudit, že důležitost kulturního vyžití je u druhé skupiny utlumená, což může být i z toho důvodu, že studium vysoké školy jim zabývá spoustu volného času a preferují ji před vyžitím kulturním.

„**Mobilnost**“ je kategorií, která je opět jednou z nejméně důležitých pouze pro skupinu druhou, kdy jí obsadila místo třetí s průměrným bodovým sycením 3,74, u skupiny první se tato položka nevyskytuje. Mobilnost představuje mj. určitou dosažitelnost školy, zaměstnání, kultury, koníčků a služeb z místa bydliště. Výzkum byl prováděn u osob, které studují na FPE v Plzni, tedy v jednom z největších měst ČR (Plzeň), kde studenti přes týden bydlí a mají tak v dosahu vše, co potřebují, a i proto můžeme usoudit, že sledovanou hodnotu považují za méně preferovanou.

Posledními sledovanými hodnotami je u 1. skupiny „**Perspektiva pracovního růstu**“, kterou považují za čtvrtou nejméně důležitou hodnotu s průměrným bodovým sycením 3,87, a dále „**Pracovní možnosti**“, kterou považují za pátou nejméně důležitou s průměrným bodovým sycením 3,89, kdy ani jedna tato hodnota se u 2. skupiny vůbec nevyskytuje. Můžeme se domnívat, že vzhledem k tomu, že respondenti z první skupiny již své zaměstnání našli, nedělají si starosti ohledně svých budoucích pracovních možností či pracovního růstu. Naproti tomu studenti zřejmě pociťují určité obavy o svou pracovní budoucnost, proto se u nich v oblasti hodnot nejméně preferovaných tyto položky nenacházejí.

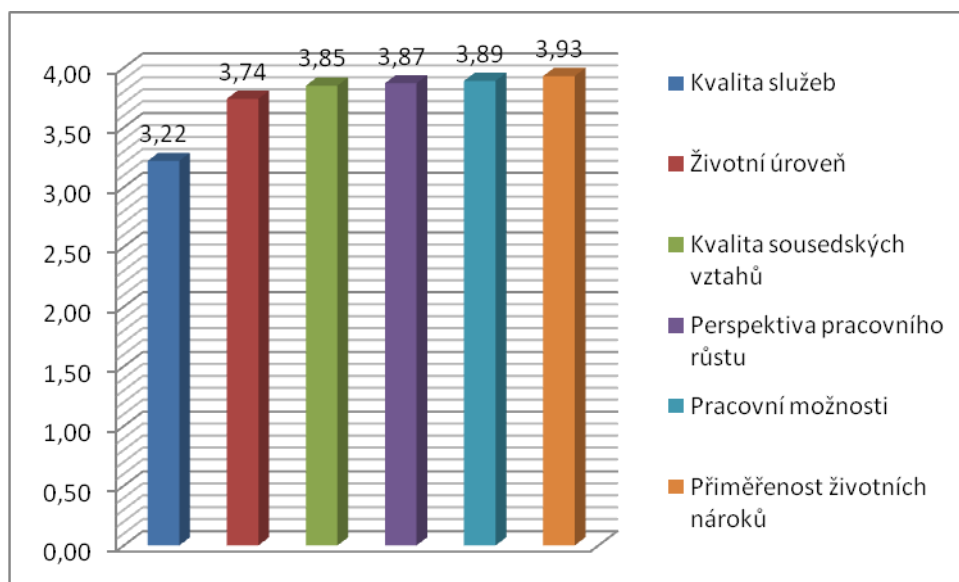
Na základě analýzy průměrných hodnot umístěných na nejnižších místech hodnotových preferencí opět zjišťujeme, že obě skupiny, vykazují velmi podobné výsledky, až na oblast pracovních vztahů, která se vyskytuje pouze u skupiny učitelů.

Tabulka 7: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí

Učitelé 1. stupně ZŠ			Studenti Fakulty pedagogické – FPE		
Pořadí	Nejméně preferované hodnoty	Ø	Pořadí	Nejméně preferované hodnoty	Ø
1.	Kvalita služeb	3,22	1.	Kvalita sousedských vztahů	3,39
2.	Životní úroveň	3,74	2.	Kvalita služeb	3,41
3.	Kvalita sousedských vztahů	3,85	3.- 4.	Mobilnost	3,74
4.	Perspektiva pracovního růstu	3,87	3. - 4.	Přiměřenost životních nároků	3,74
5.	Pracovní možnosti	3,89	5.	Životní úroveň	3,94
6.	Přiměřenost životních nároků	3,93	6.	Kulturní vyžití	4,00

Zdroj¹³⁵

graf 19: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí – učitelé ZŠ

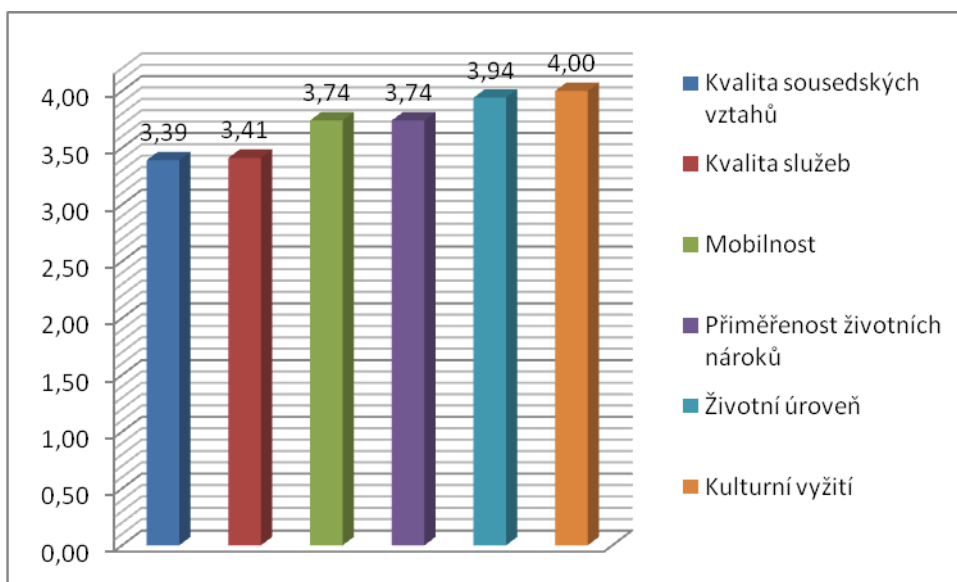

Zdroj¹³⁶

¹³⁵ Autor práce (vlastní výzkum)

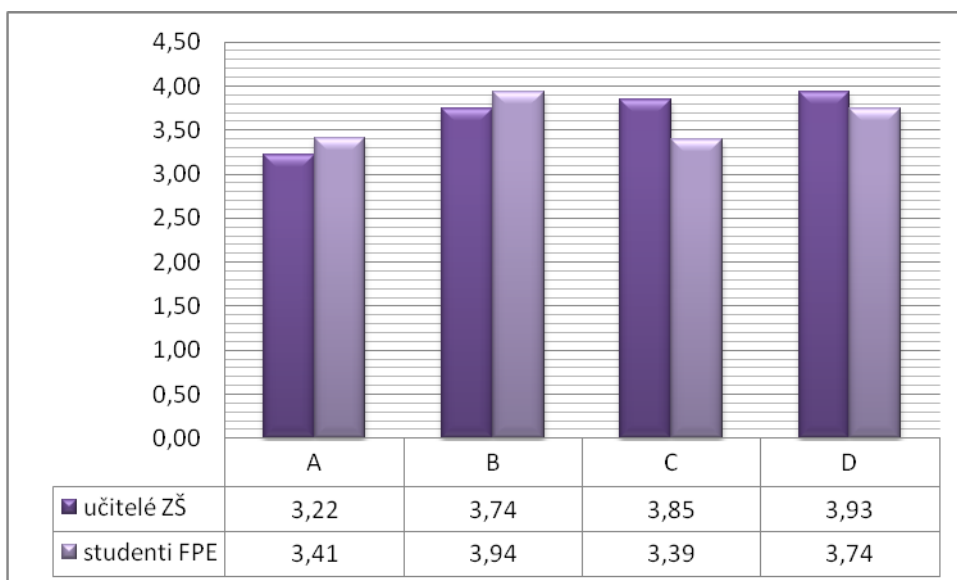
¹³⁶ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 20: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí – studenti FPE

Zdroj¹³⁷

graf 21: Porovnání některých oblastí mezi učiteli ZŠ a studenty FPE

Vysvětlivky: A (Kvalita služeb), B (Životní úroveň), C (Kvalita sousedských vztahů),
D (Přiměřenost životních nároků)

Zdroj¹³⁸

¹³⁷ Autor práce (vlastní výzkum)

¹³⁸ Autor práce (vlastní výzkum)

Hodnoty vykazující nejvyšší míru subjektivní spokojenosti

Pokud se podíváme na tabulku, která obsahuje výčet hodnot, které skupina učitelů a skupina studentů FPE považuje za nejvíce uspokojované, můžeme říci, že celkem tři hodnoty se vyskytují u obou skupin, to však s různým průměrným bodovým sycením a na různých místech hodnotové škály.

Rozdíl ve výběru nejvíce uspokojovaných hodnot je pak v případech následujících položek: „**Kvalita přátelských vztahů**“, „**Základní materiální zabezpečení**“, „**Kulturní vyžití**“ a „**Výběr vhodného partnera**“.

Zhlédnutím tabulky můžeme říci, že obě skupiny jsou nejvíce spokojeny s hodnotami, které spadají do oblasti souladu v rodině a tělesného a duševního zdraví.

1. skupina je nejvíce spokojena s oblastí „**Soulad v rodině**“, kterou obsadila první místo tabulky s průměrným bodovým sycením 4,15. Také skupina studentů FPE tuto hodnotu považuje za jednu z nejvíce uspokojovaných, kdy ji umístila na místo páté s průměrným bodovým sycením 3,90. Můžeme tedy říci, že pro 1. skupinu je porozumění a soulad mezi rodiči a dětmi, nejen obzvláště důležitý, ale respondenti jsou i značně spokojeni s jejím dosahováním. Pro 2. skupinu je pak fungování rodinných vztahů, a vědomí podpory rovněž velmi důležité, a jsou také s uspokojováním této hodnoty spokojeni.

„**Tělesné zdraví**“ – jedná se o oblast, kterou sice skupina studentů umístila na místo druhé, avšak s nižším průměrným bodovým sycením 3,97 než skupina učitelů, která hodnotou obsadila místo třetí s průměrným bodovým sycením 4,06.

„**Duševní zdraví**“ – jedná se o oblast, jejíž uspokojování mimo jiné závisí na pohodovém životě, může být tedy ovlivněna hodnotami, které spadají do oblasti rodinného života, kdy z tabulky je patrné, že tyto hodnoty patří u obou skupin k nejvíce uspokojovaným. Možná z tohoto důvodu umístili obě skupiny tuto hodnotu na stejné čtvrté místo, kdy však skupina učitelů je se svým duševním zdravím přece jenom o trochu více spokojena, kdy ji ohodnotila číslem 4,04, naproti tomu studenti číslem 3,94.

„**Kvalita přátelských vztahů**“ je hodnotou, která se vyskytuje pouze u skupiny učitelů, a to na druhém místě s číselným vyjádřením 4,11. Skupina studentů tuto položku do tabulky nejvíce uspokojených hodnot nezaznamenala.

Můžeme se jen domnívat, že skupina učitelů je již ve věku a postavení, kdy jsou již přátelské vztahy trvalejší a možná i kvalitnější z hlediska životních zkušeností a stejných zájmů. Naproti tomu přátelské vztahy u studentů jsou možná teprve vytvářeny a prověřovány plynoucím časem.

Položka „**Základní materiální zabezpečení**“, kterou respondenti skupiny učitelů umístili na místo páté s průměrným bodovým sycením 4,00, se rovněž nevyskytuje u skupiny studentů FPE, což může být dáno tím, že skupina učitelů je již samostatně výdělečně činná, své příjmy a výdaje si osobně koriguje, kdežto skupina studentů je zatím ve většině plně závislá na příjmu financí od svých rodičů, a vzhledem k tomu, že studium vysoké školy, které mimo jiné zahrnuje i dopravné, stravné, oděvní, ubytování, skripta a další, může být pro leckterou rodinu velmi finančně náročné, mohou tedy cítit menší uspokojení ze svého materiálního zabezpečení.

Oblast zaměřující se na sledování spokojenosti s „**Výběrem vhodného partnera**“ byla prokázána pouze u skupiny studentů FPE, která jí obsadila místo třetí s průměrným bodovým sycením 3,95, tato oblast se nevyskytuje u skupiny učitelů.

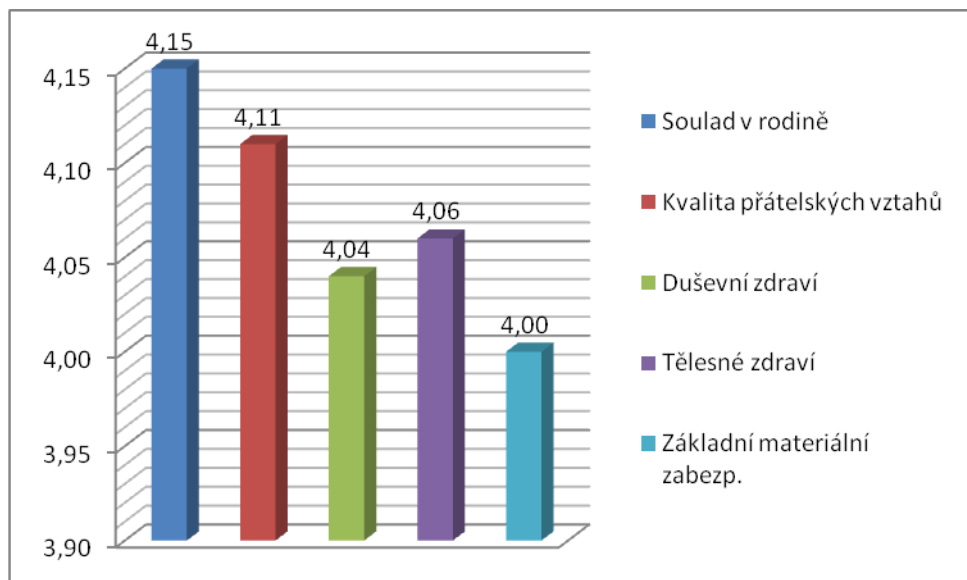
Studenti FPE se cítí být nejvíce spokojeni se svým „**Kulturním vyžitím**“, což dokazuje fakt, že tuto oblast ohodnotili číslem 4,13 a umístili ji na první místo tabulky. Je tedy vidět, že studenti jsou se saturací této hodnoty velmi spokojeni. Je však překvapivé, že v předcházející kapitole hodnot nacházejících se na nejnižších místech hodnotové preference, umístili učitelé „**Kulturní vyžití**“ právě mezi hodnoty nejméně preferované. Sledovaná oblast se nenachází u skupiny učitelů.

Tabulka 8: Oblasti s nejvyšší mírou spokojenosti

Učitelé 1. stupně ZŠ			Studenti Fakulty pedagogické – FPE		
Pořadí	Nejvíce uspokojované oblasti	Ø	Pořadí	Nejvíce uspokojované oblasti	Ø
1.	Soulad v rodině	4,15	1.	Kulturní vyžití	4,13
2.	Kvalita přátelských vztahů	4,11	2.	Tělesné zdraví	3,97
3.	Tělesné zdraví	4,06	3.	Výběr vhodného partnera	3,95
4.	Duševní zdraví	4,04	4.	Duševní zdraví	3,94
5.	Základní materiální zabezp.	4,00	5.	Soulad v rodině	3,90

Zdroj¹³⁹

graf 22: Oblasti s nejvyšší mírou spokojenosti – skupina učitelů ZŠ

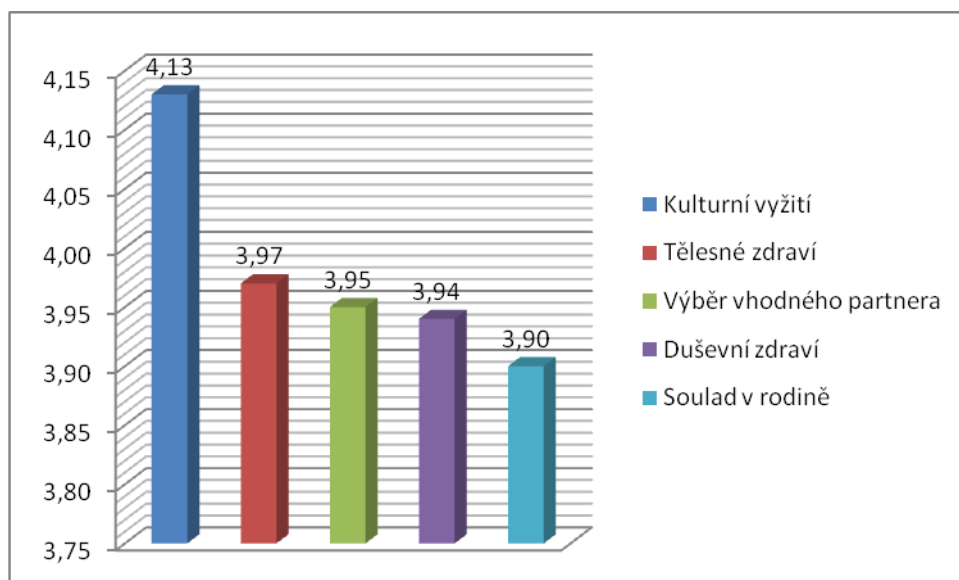

Zdroj¹⁴⁰

¹³⁹ Autor práce (vlastní výzkum)

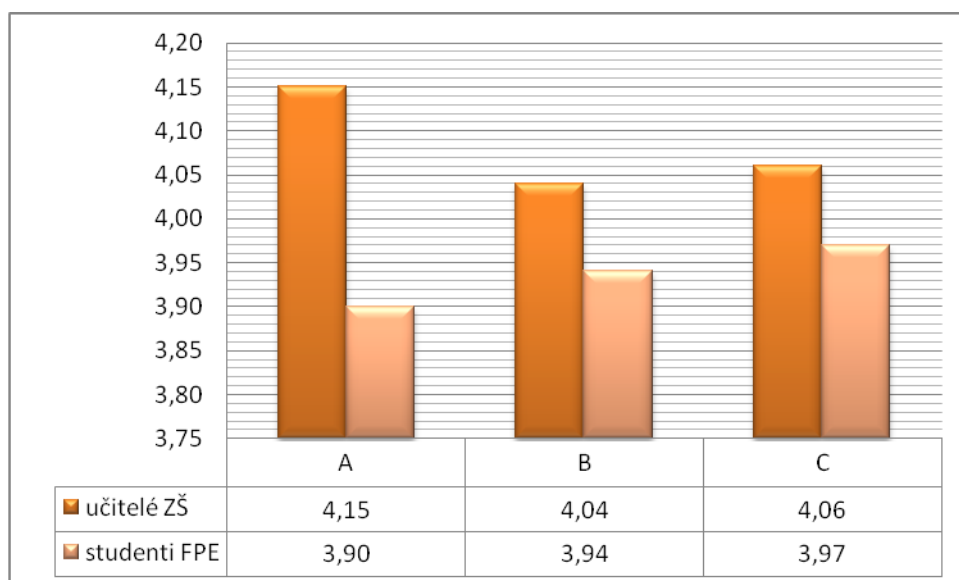
¹⁴⁰ Autor práce (vlastní výzkum)

Graf 23: Oblasti s nejvyšší mírou spokojenosti – skupina studentů FPE

Zdroj:¹⁴¹

graf 24: Porovnání některých hodnot (nejvyšší míra spokojenosti) mezi skupinami učitelů ZŠ a studenty FPE

Vysvětlivky: A (Soulad v rodině), B (Duševní zdraví), C (Tělesné zdraví)

Zdroj:¹⁴²

¹⁴¹ Autor práce (vlastní výzkum)

¹⁴² Autor práce (vlastní výzkum)

Hodnoty vykazující nejmenší míru subjektivní spokojenosti

Pohledem na tabulku a grafy můžeme vidět, že pro obě skupiny jsou především velmi neuspokojivé oblasti, které úzce souvisí s výkonem povolání.

Studenti FPE přičítají „**Pracovním možnostem**“ prvenství v pořadí hodnot. Vyjádřili tuto hodnotu číslem 3,10 a považují ji za nejméně uspokojovanou. Můžeme se tedy domnívat, že studenti mají velmi opodstatněné obavy ohledně své profesní budoucnosti, což může plynout i ze skutečnosti, že pracovní místa učitelů bývají obsazena. Učitelé tuto položku mezi nejméně uspokojované nezahrnuli, což je pravděpodobně v důsledku faktu, že respondenti byli v době vypracování dotazníku zaměstnání.

Naproti tomu skupina učitelů je nejvíce nespokojena s položkou „**Kvalita služeb**“, kterou obsadila první příčku s průměrným bodovým sycením 3,15. U skupiny studentů se tato hodnota mezi nejméně uspokojovanými nenachází.

Další neuspokojovanou oblastí představuje „**Ohodnocení práce**“, kdy tato položka se vyskytuje u obou skupin, a to shodně na druhém místě tabulky a s velmi malým rozdílem v bodovém sycení, tj. u učitelů vyjádřeno číslem 3,22 a u studentů číslem 3,19. Je zřejmé, že jak učitelé, tak i studenti si uvědomují alarmující situaci mezd ve školství. Studenti i učitelé mohou být znepokojeni faktem, že i přes vysokoškolské studium a náročnost učitelského povolání, jim není zaručeno odpovídající finanční ohodnocení.

Můžeme se domnívat, že představa nedostatečně ohodnocené práce má u studentů vliv na „**Optimismus a sebedůvěru**“, kdy tuto položku umístili na třetí místo tabulky s číselným vyjádřením 3,26. U učitelů se tato položka v tabulce nenachází.

Studenti FPE jsou také nespokojeni s hodnotou „**Zabezpečení dětí**“, což opět může mít vazbu na nedostatečné ohodnocení jejich zaměstnání, na které se studiem připravují. Je možné, že budoucí učitelé mají obavu, zda budou schopni dostatečně zajistit svoji budoucí rodinu a děti. U skupiny učitelů opět tato hodnota nefiguruje.

„**Pracovní uspokojení**“ úzce souvisí s pracovními možnostmi, které u studentů FPE zaujímají první místo, takže se můžeme domnívat, že studenti se velmi zabývají otázkami, které se týkají jejich budoucího zaměstnání a nejsou s touto oblastí spokojeni. Pracovní uspokojení se u studentů nachází na místě šestém s číselným vyjádřením 3,42.

Učitelé pravděpodobně cítí větší uspokojení s touto oblastí, neboť v tabulce nejméně uspokojovaných hodnot se tato položka nenachází.

Naproti tomu učitelé se zabývají „**Perspektivou pracovního růstu**“, obsadili jí místo třetí s číselným vyjádřením 3,37. U studentů se tato položka v tabulce nenachází.

Učitelé ZŠ také nejsou příliš spokojeni s „**Úrovní vztahů na pracovišti**“, které bylo přisouzeno šesté místo s průměrným bodovým sycením 3,48.

Další položkou, se kterou je nespokojena pouze 1. skupina, je „**Realizace životních cílů**“, kterou učitelé obsadili místo páté s číselným vyjádřením 3,46.

„**Úroveň sociální a zdravotní péče**“ je kategorií, se kterou nejsou spokojeny obě skupiny, učitelé položkou obsadili místo čtvrté s číselným vyjádřením 3,44 a studenti pak místo páté s číselným vyjádřením 3,32. Obě skupiny tedy nejsou spokojeni s úrovní zdravotnictví ani sociálních služeb. Mezi oběma skupinami je rozdíl ve spokojenosti přes dvě desetiny.

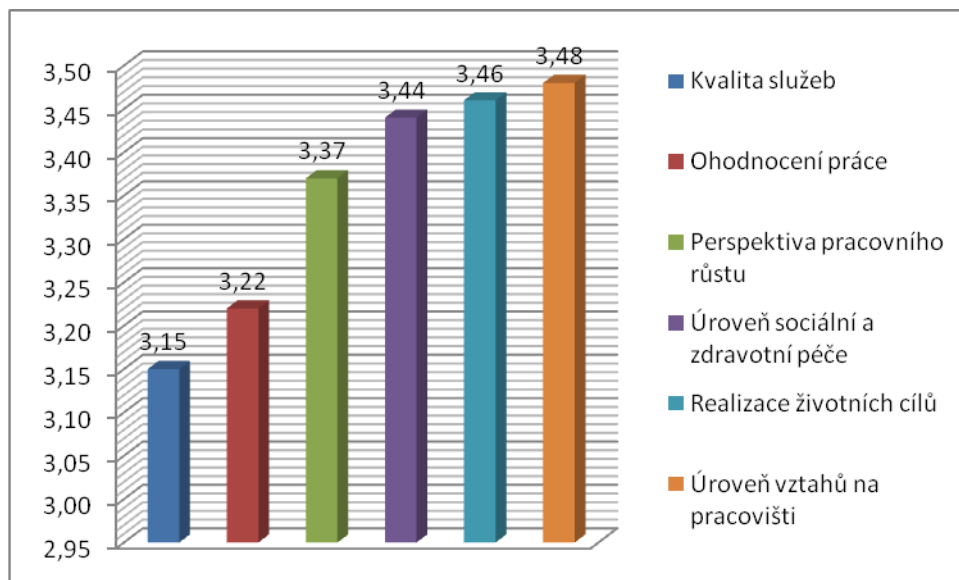
Z výše uvedených údajů je patrné, že skupina učitelů ZŠ se cítí být nespokojena se současným stavem svého zaměstnání, kvalitou služeb a úrovní zdravotnictví a sociálních služeb. Co se týká druhé skupiny, tak je patrné, že studenti FPE se obávají nejen o své budoucí zaměstnání, uspokojení v této práci a její ohodnocení, ale zároveň mají obavu o zabezpečení své a svých dětí, což působí na jejich optimismus a sebedůvěru. Toto zjištění je poměrně alarmující, když vezmeme v potaz fakt, že studenti by se měli bezstarostně připravovat na své budoucí zaměstnání a ne se zabývat otázkami, zda vůbec v budoucnu budu mít práci, zabezpečí ze svého ohodnocení děti apod. Bohužel faktem zůstává, že jisté obavy jsou na místě, a to i z toho důvodu, že finanční ohodnocení především nově příchozích učitelů je velmi malé, rozhodně neodpovídá jejich kvalifikaci a vydanému úsilí, jak při studiu, tak i v průběhu zaměstnání. Také se stává, že noví učitelé jsou přijímáni školami na dobu určitou, tj. pouze do letních prázdnin, kdy v průběhu prázdnin nemají zaměstnání.

Tabulka 9: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti

Učitelé 1. stupně ZŠ			Studenti Fakulty pedagogické – FPE		
Pořadí	Nejméně uspokojované oblasti	Ø	Pořadí	Nejméně uspokojované oblasti	Ø
1.	Kvalita služeb	3,15	1.	Pracovní možnosti	3,10
2.	Ohodnocení práce	3,22	2.	Ohodnocení práce	3,19
3.	Perspektiva pracovního růstu	3,37	3.	Optimismus a sebedůvěra	3,26
4.	Úroveň sociální a zdravotní péče	3,44	4.	Zabezpečení dětí	3,29
5.	Realizace životních cílů	3,46	5.	Úroveň sociální a zdrav.péče	3,32
6.	Úroveň vztahů na pracovišti	3,48	6.	Pracovní uspokojení	3,42

Zdroj¹⁴³

graf 25: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti – učitelé ZŠ

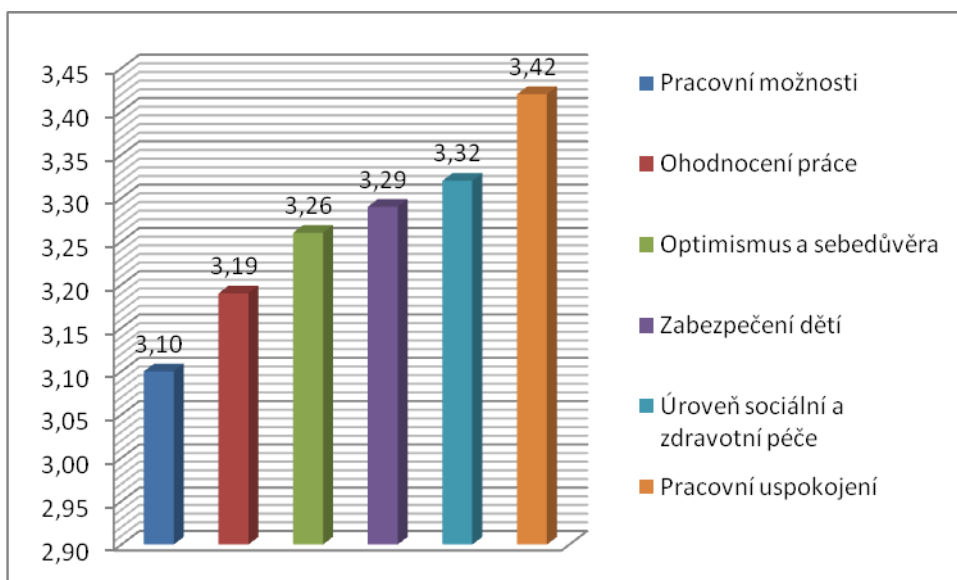

Zdroj¹⁴⁴

¹⁴³ Autor práce (vlastní výzkum)

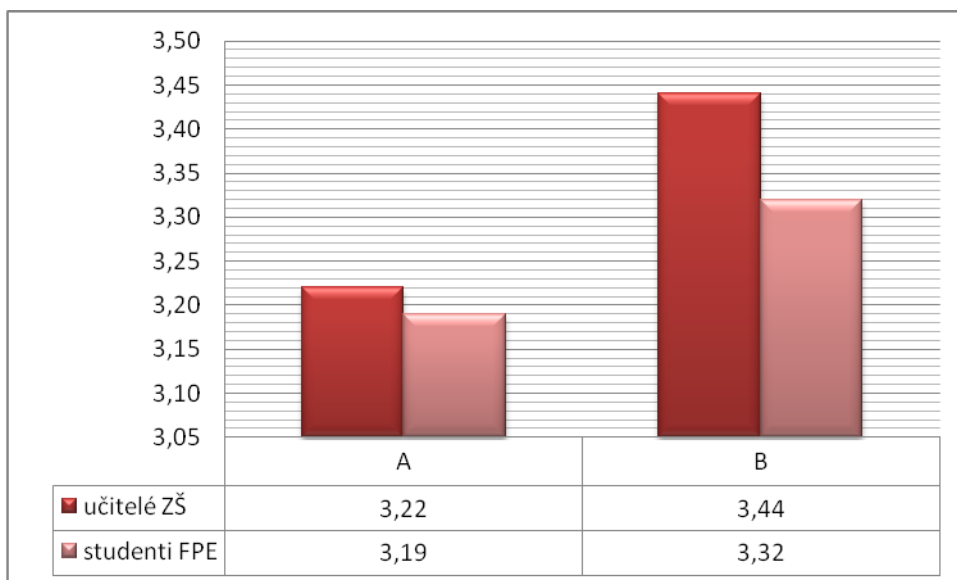
¹⁴⁴ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 26: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti u studentů FPE

Zdroj¹⁴⁵

graf 27: Porovnání vybraných hodnot (nejnižší míra spokojenosti) mezi skupinou učitelů ZŠ a studenty FPE

Vysvětlivky: A (Ohodnocení práce), B (Úroveň sociální a zdravotní péče)

Zdroj¹⁴⁶

¹⁴⁵ Autor práce (vlastní výzkum)

¹⁴⁶ Autor práce (vlastní výzkum)

Hodnoty s nejvyšší úrovní sociální frustrace

Pohledem na tabulku, týkající se oblastí s nejvyšší úrovní sociální frustrace, vidíme, že obsahuje především hodnoty, spadající do oblastí rodinných a dále pracovních vztahů. Můžeme říci, že skupina studentů FPE se cítí být o trochu více frustrována než skupina učitelů, což dokládá fakt, že průměrné hodnoty bodového sycení jsou kromě dvou případů vyšší než -1,00, u učitelů jsou pak tyto hodnoty kromě dvou případů, které přesáhly průměrnou hodnotu -1,00, pouze ve dvou případech, jinak jsou ostatní hodnoty pod touto pomyslnou hranicí.

Obě skupiny se cítí být frustrovány „**Kvalitou soužití mezi partnery**“, kdy skupina učitelů tuto položku umístila na místo první s průměrným bodovým sycením -1,04. Co se týká skupiny studentů, tak tato sice přiřadila hodnotě místo třetí, ale s průměrným bodovým sycením -1,26, což je více než u skupiny učitelů. Obě skupiny tedy pociťují frustraci s touto oblastí, což může být dáno také tím, že se jedná o položku, kterou obě skupiny hodnotí velmi vysoko z hlediska důležitosti pro jejich osoby. Pokud tedy míra důležitosti je vysoká a spokojenost s dosahováním je nižší, dochází k právě oné frustraci z této hodnoty.

S „**Kvalitou soužití mezi partnery**“ úzce souvisí položka „**Výběr vhodného partnera**“, se kterou však cítí frustraci pouze skupina učitelů, která položkou obsadila místo čtvrté s průměrným bodovým sycením -0,86. U skupiny studentů se tato položka v tabulce nevyskytuje, což může být zapříčiněno mimo jiné tím, že se jedná o studenty, kteří ještě mnohdy nemají definitivně vybraného svého životního partnera a nepociťují tedy v této oblasti frustraci.

„**Realizace životních cílů**“, je položkou, která se opět nachází pouze v tabulce učitelů ZŠ, a to na třetím místě s průměrným bodovým sycením -0,89. Učitelé jsou pravděpodobně již ve věku, kdy se zabývají touto hodnotou, přemýšlejí, bilancují, jaké jsou jejich možnosti uskutečňovat své životní cíle a představy o smyslu života a náplni života.

Obě skupiny jsou frustrovány oblastí „**Úroveň vztahů na pracovišti**“, a to s průměrným bodovým sycením u první skupiny -0,85 a u 2. skupiny -0,97. Obě skupiny jsou s dosahováním této potřeby velmi nespokojeny, kdy tato hodnota je skupinami

zmiňována již v oblasti hodnot vykazujících nejmenší míru subjektivní spokojenosti. Můžeme tedy konstatovat, že pro obě skupiny je tato hodnota velice podstatná.

Cítí ji však jako nedostatečně uspokojovanou, čímž vzniká frustrace, vyjádřená výše popsaným bodovým sycením.

1. skupina není spokojena s „**Úrovní sociální a zdravotní péče**“, tato hodnota se u ní nachází na šestém místě s průměrným bodovým sycením -0,81.

U respondentů 2. skupiny se v této oblasti setkáváme také se sociální frustrací, kdy hodnota „**Úroveň sociální a zdravotní péče**“ se s bodovým sycením -1,03 nachází na místě pátém.

„**Zabezpečení dětí**“ je hodnotou, kterou jsou frustrovány obě skupiny, dokonce skupina studentů natolik, že položkou obsadila místo první s průměrným bodovým sycením -1,32, skupina učitelů pak místo sedmé s průměrným bodovým sycením -0,78. Vidíme tedy, že obě skupiny se cítí být frustrována životními možnostmi svých dětí, především 2. skupina cítí velkou frustraci, můžeme snad říci i obavy z toho, jak zabezpečí v budoucnu své děti, obě skupiny by si pro svoje děti představovaly větší životní zabezpečení a možnosti.

Se zabezpečením dětí velmi úzce souvisí položka „**Ohodnocení práce**“, kterou jsou opět frustrovány obě skupiny, první skupina položkou obsadila místo druhé s průměrným bodovým sycením -1,00, skupina studentů pak místo šesté se stejným průměrným bodovým sycením -1,00. Důvodem frustrace obou skupin v této oblasti je zřejmě skutečnost, že učitelé a potažmo i budoucí učitelé se cítí být nedoceněni nejen finančně, ale i možná i lidsky. Přestože většina z nich vykonává a v případě skupiny studentů se připravuje na výkon učitelského povolání, s nadšením, z vlastního přesvědčení, a to bez ohledu na to, že se jedná o zaměstnání velmi psychicky, ale i fyzicky náročné, kdy se učitelé starají o budoucnost našich dětí, tj. budoucí generace, jsou vysokoškolsky vzdělaní a velmi obětavě plní svoje poslání, jsou stále učitelé placeni s ohledem na ostatní profese podprůměrně a zároveň jsou mnohdy vystaveni kritice ze strany veřejnosti, že mají placené prázdniny, mají krátkou pracovní dobu, apod.

Za další s předchozími související položkou je „**Základní materiální zabezpečení**“, které skupina učitelů přiřadila osmé místo s průměrným bodovým sycením -0,67. Co se týká hodnoty „**Základní materiální zabezpečení**“, tak tato se u 2. skupiny

vůbec nevyskytuje. 2. skupina je tedy s touto hodnotou spokojena, což může být dáno faktem, že zatím nejsou nuceni si své finanční prostředky obstarávat samotní, ale jsou podporováni rodiči.

Naproti tomu skupina studentů se cítí být velmi frustrována hodnotou „**Optimismus a sebedůvěra**“, které přisoudila místo druhé s průměrným bodovým sycením -1,29. S tímto může mimo jiné souviset i další frustrující položka „**Pracovní možnosti**“, které studenti přisoudili místo osmé s průměrným bodovým sycením -0,95, kdy studenti cítí obavy, zda po absolvování studia dostanou optimální práci, což mimo jiné může působit na jejich sebedůvěru. Studenti mohou být také frustrováni důvěrou ve vlastní schopnosti či zvládnutí dalších úkolů, což může souviset i s náročností vysokoškolského studia a požadavky, které jsou na ně kladeny.

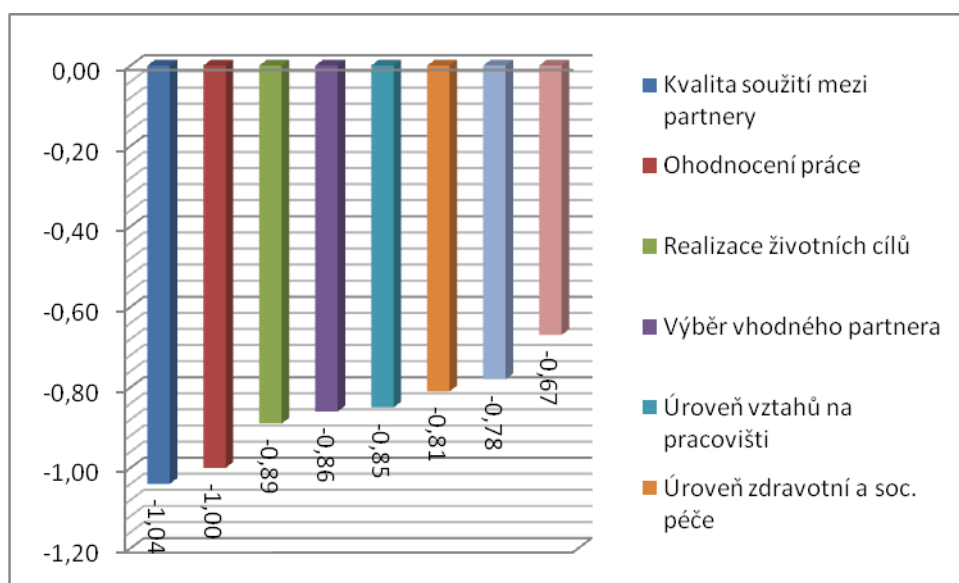
Tabulka 10: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace

Učitelé 1. stupně ZŠ			Studenti FPE		
Pořadí	Sociální frustrace	Ø	Pořadí	Sociální frustrace	Ø
1.	Kvalita soužití mezi partnery	-1,04	1.	Zabezpečení dětí	-1,32
2.	Ohodnocení práce	-1,00	2.	Optimismus a sebedůvěra	-1,29
3.	Realizace životních cílů	-0,89	3.	Kvalita soužití mezi partnery	-1,26
4.	Výběr vhodného partnera	-0,86	4.	Pracovní uspokojení	-1,15
5.	Úroveň vztahů na pracovišti	-0,85	5.	Úroveň zdrav. a soc. péče	-1,03
6.	Úroveň zdravotní a soc. péče	-0,81	6.	Ohodnocení práce	-1,00
7.	Zabezpečení dětí	-0,78	7.	Úroveň vztahů na pracovišti	-0,97
8.	Základní mater. zabezp.	-0,67	8.	Pracovní možnosti	-0,95

Zdroj:¹⁴⁷

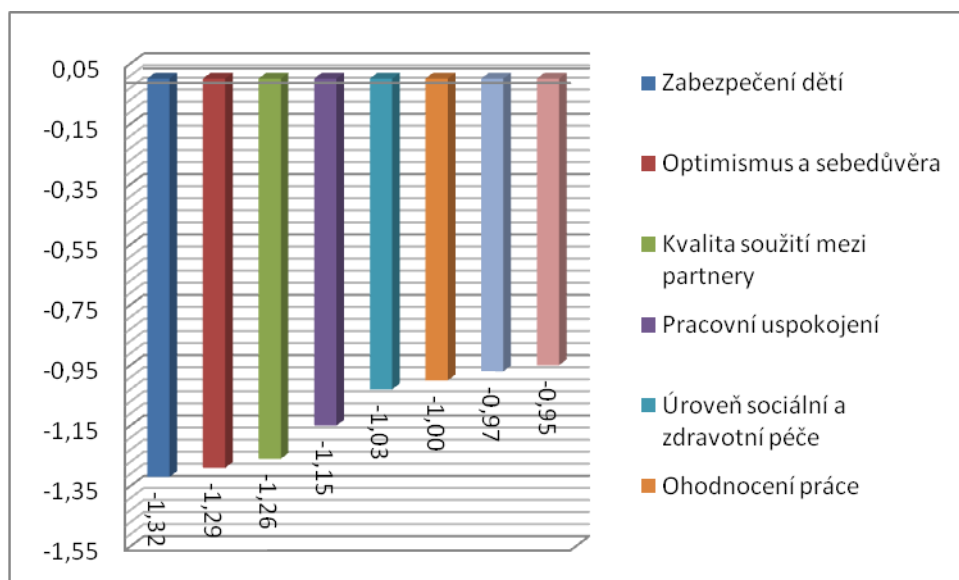
¹⁴⁷ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 28: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace – učitelé ZŠ

Zdroj¹⁴⁸

graf 29: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace – studenti FPE

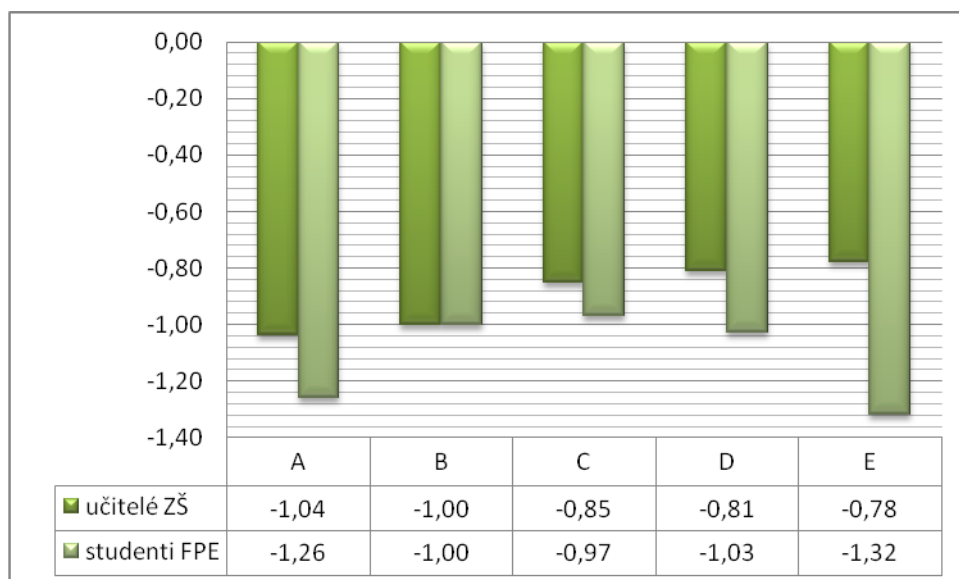

Zdroj¹⁴⁹

¹⁴⁸ Autor práce (vlastní výzkum)

¹⁴⁹ Autor práce (vlastní výzkum)

graf 30: Porovnání vybraných hodnot mezi skupinou učitelů ZŠ a studenty FPE

Vysvětlivky: A (Kvalita soužití mezi partnery), B (Ohodnocení práce), C (Úroveň vztahů na pracovišti), D (Úroveň zdravotní a sociální péče), E (zabezpečení dětí)

Zdroj:¹⁵⁰

¹⁵⁰ Autor práce (vlastní výzkum)

3.5 Analýza výsledků dotazníku I-P-H

3.5.1 Analýza průměrných hodnot učitelů ZŠ ve srovnání s běžnou populací

Průměrné hodnoty v dotazníku interpersonálních hodnot u učitelů ZŠ byly porovnány s průměrnými hodnotami běžné populace, a to z hlediska pohybu vypočtených průměrných hodnot v pásmu průměru. Pásmo průměru bylo stanoveno na základě přičtení a odečtení směrodatné odchylky (S) příslušné ke každé interpersonální hodnotě.¹⁵¹

Analýzou získaných dat bylo zjištěno, že se průměrné hodnoty pohybují v pásmu průměru, což naznačuje, že žádný ze sledovaných hodnotových faktorů se patrně výrazněji nepodílí na působení testovaných osob v jejich profesním zařazení. Vzhledem k tomu, že skupina učitelů ZŠ je poměrně specifická skupina, je zjištěná skutečnost překvapující.

„Potřeba porozumění“ vykazuje u skupiny učitelů ZŠ (dále jen 1. skupina) průměrné bodové sycení 16,26, kdy tato hodnota se pohybuje v pásmu průměru, které je u skupiny běžné populace (dále jen 2. skupina) zastoupeno hodnotou 16,29 při směrodatné odchylce 4,60. Učitelé tedy mají poměrně vysokou potřebu podpory, laskavosti a porozumění, neboť průměrná hodnota bodového sycení se nachází téměř ve středu pásma průměru. Ženy všeobecně lze považovat za osoby, které vykazují vyšší předpoklady v oblasti porozumění, mají schopnost empatie a zvýšenou citlivost na sociální klima. Opět se zde můžeme přesvědčit, že učitelé jsou orientováni na vztahovou oblast.¹⁵²

¹⁵¹ Blíže: Tabulka – kde (Norma plus) znamená, že k interpersonální hodnotě byla přičtena příslušná směrodatná odchylka a (Norma minus) znamená, že od interpersonální hodnoty byla odečtena příslušná směrodatná odchylka.

¹⁵² Vzhledem k tomu, že učitelé se v případě položky Potřeba porozumění nacházejí ve středu průměru, tj. mají téměř stejnou potřebu porozumění jako běžná populace, předkládáme výsledek této položky na základě předchozího vlastního výzkumu, kde testovanou skupinou byli příslušníci kriminální policie. Potřeba porozumění dosáhla v tomto případě hodnoty 13,14, což je mnohem méně než u učitelů v této práci. Policie ČR je specifická samostatná organizace s vlastními vnitřními pravidly, kdy se můžeme domnívat, že policisté jsou spíše vychovávaní a směřováni k tomu, aby potřeba podpory od druhých lidí pro ně nebyla příliš důležitá. Policisté často jednají proti odporu občanů, a při výkonu své práce si potřebují věřit, dokázat rozhodnout i přesto, že nejsou ze strany veřejnosti pochopeni a podporováni.

„Konformnost“ nebo také potřebu dodržovat určitá společenská a morální pravidla, vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 11,23, kdy tato hodnota inklinuje spíše ke spodní hranici pásma průměru, které je u 2. skupiny zastoupeno hodnotou 15,11 při směrodatné odchylce 5,31. Mohli bychom se domnívat, že výsledek bude spíše vyšší, jelikož právě učitelé, kteří předpokládají dodržování pravidel od svých žáků, by měli jít svým svěřencům vzorem a příkladem. Nízká sycenost faktoru konformnosti však může i naznačit, že testovaný soubor respondentů by patrně rád žil tak "trochu po svém" bez striktně zaběhnutých společenských konvencí. To může souviset i s tím, že testovaný soubor tvořila skupina učitelů právě pro 1. stupeň ZŠ. Tito učitelé musí být velmi flexibilní, adaptovat se při výuce na různorodé situace. Jejich práce je velmi tvůrčí a přestože vyučují podle určitých norem daných státem, zároveň působí v dětském kolektivu jako individualita, která si vyučovací metody může přizpůsobit prostředí. Nemusí se tedy zcela přizpůsobovat dominantním názorům nějaké skupiny či potlačovat vlastní projevy a individualitu, tak jak by se mohla vyznačovat vysoká míra konformnosti. Učitele bychom mohli tedy považovat za osoby, které jednájí s ohledem na normy společnosti, ale podle vlastního rozumu.

„Touha po uznání“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 12,32, kdy tato hodnota se pohybuje v pásmu průměru, které je u 2. skupiny zastoupeno hodnotou 12,27 při směrodatné odchylce 4,29. Hodnota 1. skupiny je tedy v samém středu pásma průměru. Můžeme se domnívat, že učitelé skutečně vykonávají své povolání z vlastního přesvědčení, netouží po vysokém společenském statusu či vedoucím postavení, jejich potřeba být uznáván či obdivován je přiměřená běžné populaci.

„Potřeba nezávislosti“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 18,87, kdy tato hodnota spíše inklinuje k horní hranici pásma průměru které je u 2. skupiny zastoupeno hodnotou 17,46 při směrodatné odchylce 5,52. Vidíme tedy, že učitelé jsou sice vázáni určitými společenskými omezeními, neboť jsou občany chápáni jako pomyslný vzor příkladnosti pro jejich děti, ale přesto si do určité míry chtějí žít podle svých vlastních představ, být pány svého vlastního života. Tento faktor můžeme dát i do souvislosti s relativně nízkou syceností konformnosti, jak bylo uvedeno výše. Učitelé zřejmě pociťují zvýšenou potřebu mít právo dělat věci podle svých vlastních představ.

„Benevolence“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 17,32, kdy tato hodnota se pohybuje spíše v horní hranici pásma průměru, které je u 2. skupiny

zastoupeno hodnotou 16,73 při směrodatné odchylce 5,48. Benevolence představuje určitou potřebu shovívavosti, laskavosti ke druhým, ochotu pomáhat druhým, není tedy vzhledem k učitelskému povolání respondentů překvapivé, že tato potřeba je u učitelů vyšší než u běžné populace.

„Potřeba vést druhé“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 13,39, kdy tato hodnota se pohybuje v pásmu průměru, které je u 2. skupiny zastoupeno hodnotou 12,08 při směrodatné odchylce 5,26. Hodnota 1. skupiny se pohybuje spíše v horní části pásma průměru. Spíše bychom mohli očekávat, že potřeba vést druhé bude u učitelů nižší, neboť ve školství mají nad sebou pouze ředitele školy a spíše mezi sebou kolektiv učitelů kooperuje, než vede jeden druhého. Vyšší sycení je však dáno pravděpodobně potřebou vést svoji třídu, být pro žáky autoritou, usměrňovat jejich činnost, vést je k řádnému životu, apod.

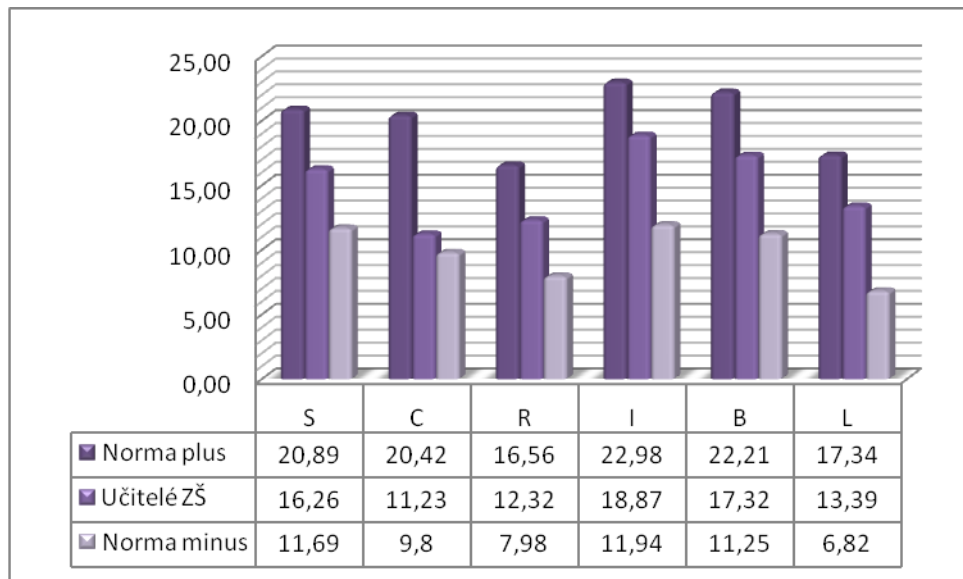
Tabulka 11: Výsledné hodnoty dotazníku I-P-H

Učitelé ČR - celá skupina		Ø	Běžná populace	Ø	S
S	Potřeba porozumění	16,26	Potřeba porozumění	16,29	4,60
C	Konformnost	11,23	Konformnost	15,11	5,31
R	Touha po uznání	12,32	Touha po uznání	12,27	4,29
I	Potřeba nezávislosti	18,87	Potřeba nezávislosti	17,46	5,52
B	Benevolence	17,32	Benevolence	16,73	5,48
L	Potřeba vést druhé	13,39	Potřeba vést druhé	12,08	5,26

Zdroj:¹⁵³

¹⁵³ Autor práce (vlastní výzkum)

Graf 31: Porovnání hodnot dotazníku I-P-H mezi učiteli a běžnou normou

Vysvětlivky: S (Potřeba porozumění), C (Konformnost), R (Touha po uznání),

I (Potřeba nezávislosti), B (Benevolence), L (Potřeba vést druhé)

Zdroj¹⁵⁴

¹⁵⁴ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace)

3.5.2 Analýza průměrných hodnot učitelů pro 1. stupeň ZŠ a studentů FPE

Výsledky získané dotazníkem I-P-H, zaměřeným na zjišťování interpersonálních hodnot, byly rovněž porovnány mezi skupinou učitelů 1. stupně ZŠ (dále 1. skupina) a studenty Fakulty pedagogické, Učitelství pro 1. stupeň ZŠ (dále jen 2. skupina).

Analýzou získaných dat bylo zjištěno, že hodnoty u obou skupin se jednak pohybují v pásmu průměru běžné populace, a jednak obě skupiny vykazují velmi podobné průměrné hodnoty. Tato skutečnost by mohla vypovídat o tom, že studenti pedagogické fakulty mají již v průběhu vybraného oboru studia svoje interpersonální hodnoty nasměrovány podobným směrem jako učitelé, kteří jsou už zaměstnání.

„Potřeba porozumění“ vykazuje u skupiny učitelů ZŠ (dále jen 1. skupina) průměrné bodové sycení 16,26, u skupiny studentů FPE (dále jen 2. skupina) je stejný faktor zastoupen hodnotou 17,59. Je zřejmé, že studenti mají vyšší potřebu porozumění, ohleduplnosti, shovívavosti než učitelé. Tento rozdíl v průměrném bodovém sycení bychom mohli přisoudit především věku a životnímu nadhledu.

„Konformnost“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 11,23, u druhé se pak jedná o hodnotu 11,81. Rozdíl v konformnosti je tedy velmi malý. Obě skupiny tedy pociťují určitou touhu žít po svém, na základě vlastní individuality. Sycenost faktoru konformnosti je u obou skupin spíše nižší než je u běžné populace, jak již bylo zjištěno v kapitole 4.5.1.

„Touha po uznání“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 12,32, u druhé je to pak 12,86. Obě skupiny tedy mají velmi podobnou potřebu společenského uznání či statusu.

„Potřeba nezávislosti“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 18,87, u druhé skupiny je tato potřeba zastoupena hodnotou 17,26. Z výsledku můžeme usoudit, že učitelé mají přece jen vyšší potřebu nezávislosti než je to u studentů. Můžeme se domnívat, že učitelé jsou již díky svému věku a zaměstnání spíše pány svého vlastního života, kdežto respondenti z druhé skupiny jsoupo dobu studia většinou závislí na příjmu financí od rodičů. Takže zatím jejich touha po nezávislosti není tak markantní.

„**Benevolence**“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 17,32, u druhé pak je výsledná hodnota 17,11. Výsledky jsou u obou skupin velmi podobné, rozdíl je spíše zanedbatelný, je tedy zřejmé, že obě skupiny mají obdobnou potřebu benevolence.

„**Potřeba vést druhé**“ vykazuje u 1. skupiny průměrné bodové sycení 13,39, u skupiny druhé je výsledek 11,29. Skupina studentů má tedy nižší potřebu vést druhé než skupina učitelů. Studenti tedy mají z hlediska sycení tohoto faktoru nižší potřebu zaujímat vedoucí pozice. S ohledem na vývojové období studentů FPE je zřejmé, že nepreferují hodnotu být na důležitých funkcích či mít možnost ovládat druhé.

Tabulka 12: Výsledné hodnoty dotazníku I-P-H

Učitelé ČR - celá skupina		Ø	Studenti FPE	Ø
S	Potřeba porozumění	16,26	Potřeba porozumění	17,59
C	Konformnost	11,23	Konformnost	11,81
R	Touha po uznání	12,32	Touha po uznání	12,86
I	Potřeba nezávislosti	18,87	Potřeba nezávislosti	17,26
B	Benevolence	17,32	Benevolence	17,11
L	Potřeba vést druhé	13,39	Potřeba vést druhé	11,29

Zdroj¹⁵⁵

¹⁵⁵ Autor práce (vlastní výzkum)

3.6 Analýza výsledků dotazníku HODOR

Analýzou dotazníku HODOR byly zjištěny následující výsledky v tabulce. Jsou zaznamenány nejen dosažené průměrné hodnoty v jednotlivých hodnotových kategoriích, ale tyto hodnoty jsou převedeny na standardizované T-skóry. Dále je uvedeno, kolik respondentů se nachází v pásmu průměru dané kategorie a směrodatná odchylka. V dotazníku bylo možné v každé hodnotové kategorii dosáhnout maximálního počtu 25 bodů.

3.6.1 Analýza průměrných hodnot učitelů ZŠ ve srovnání s běžnou populací

U dotazníku HODOR budeme porovnávat výsledky skupiny učitelů pro 1. stupeň ZŠ se standardizovanými normami pro běžnou populaci.

AK (Aktivita – Kontemplace) - O skupině učitelů jako celku můžeme říci, že vykazují jak přiměřenou aktivitu, tak i určitou rozvážnost, schopnost odpoutat se od problémů a klidnost, o čemž svědčí následující hodnoty

Skupina testovaných učitelů ZŠ dosáhla průměrné hodnoty 10,86, což odpovídá 45 T-skórum. Skupina se tedy nachází ve střední části pásma průměru, které zahrnuje hodnoty v rozmezí 9 – 15 bodů. Celkem bylo testováno 164 učitelů, kdy do pásma průměru spadá 130 učitelů.

AH (Askeze – Hedonismus) – Z následujících výsledných hodnot můžeme usoudit, že skupina učitelů spíše směřuje k větší potřebě hedonismu a dopřávání si slasti a radostí života.

Skupina všech učitelů dosáhla průměrné hodnoty 6,27, což odpovídá 46 T-skórum. Skupina se tedy nachází blíže ke spodní hranici pásma průměru, které zahrnuje hodnoty 4 – 13. Do pásma průměru spadá celkem 102 učitelů.

BR (Boj s překážkami – Pokojná rezignace) - Respondenti skupiny všech učitelů ZŠ jsou tedy přiměřeně aktivní, dokážou konstruktivně řešit problémy a čelit životním nástrahám a nesnaží se ponechat život náhodě nebo se vyhýbat problémům či konfliktům.

Skupina všech učitelů dosáhla průměrné hodnoty 13,14, což odpovídá 48 T-skórum. Skupina se tedy nachází okolo střední hranice pásma průměru, které zahrnuje hodnoty 9 – 19 bodů. Do pásma průměru spadá celkem 138 učitelů.

PF (Pořádek – Flexibilita) – skupina všech učitelů se nacházejí v pásmu průměru, můžeme tedy říci, že mají přiměřený vztah k pořádku, milovnosti, systematickosti ve svém životě, projevují však i přiměřenou dávku flexibility, tvořivosti a pohotovosti.

Skupina všech učitelů ZŠ dosáhla průměrné hodnoty 10,14, což odpovídá 45 T-skórum. Skupina se tedy nachází v okolí střední části pásma průměru, které zahrnuje hodnoty mezi 7 – 16 body. Do pásma průměru spadá celkem 128 učitelů. Skupina se nachází v okolí střední části průměru.

Tabulka 13: Výsledné hodnoty dotazníku HODOR u skupiny učitelů ZŠ

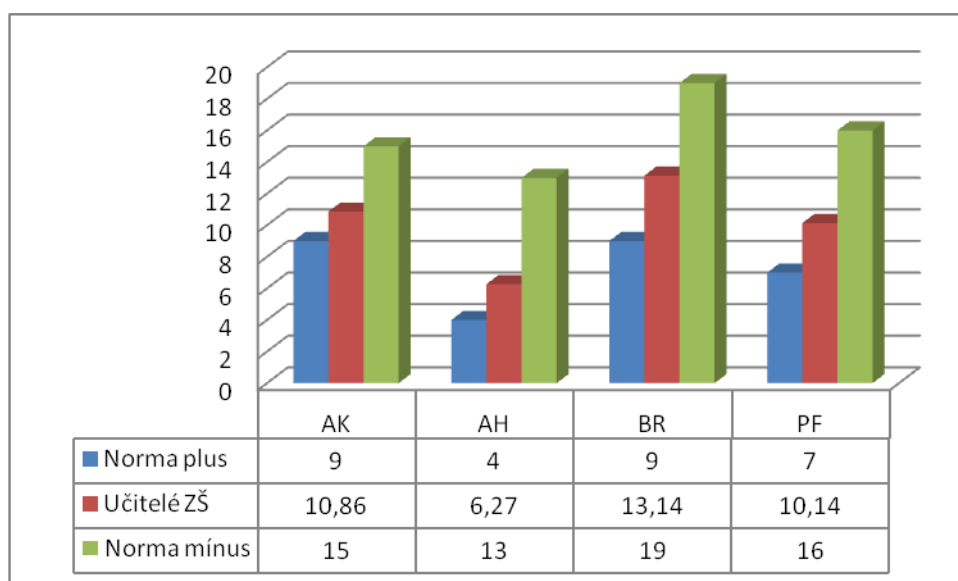
Učitelé ZŠ - celá skupina (164)			
Kategorie	ø	T-skóry	Počet učitelů v pásmu průměru
AK - Aktivita / Kontemplace	10,86	45	130
AH - Askeze / Hedonismus	6,27	46	102
BR - Boj s překážkami / Pokojná rezignace	13,14	48	138
PF - Pořádek / Flexibilita	10,14	45	128

Zdroj:¹⁵⁶

¹⁵⁶ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace)

graf 32: Porovnání hodnot dotazníku HODOR mezi učiteli ZŠ a běžnou normou

Vysvětlivky: AK (Aktivita - Kontemplace), AH (Askeze - Hedonismus),
BR (Boj s překážkami - Pokojná rezignace), PF (Pořádek - Flexibilita)

Zdroj¹⁵⁷

¹⁵⁷ Autor práce (vlastní výzkum - výsledky v případě skupiny učitelů 1. stupně ZŠ),

PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002. ISBN 80-7177-710-2. (výsledky běžné populace)

4 ZÁVĚR

Tato rigorózní práce byla směřována k teoretickému vymezení problematiky hodnot, popisu základních pojmů, jako je hodnota, hodnotová orientace, hodnotový systém, transformace hodnot a související kategorie, ke kterým patří pojem potřeba, postoj, norma či zájem. Z hlediska obsahu výzkumu je teoretické vymezení pojmu hodnota také pojato z hlediska psychologického a pedagogického. Rovněž je zmíněna charakteristika osobnosti učitele tak, jak ji popisuje dostupná literatura.

Cílem praktické části rigorózní práce bylo zjistit, jaký je rozdíl v hodnotových preferencích a hodnotových orientacích mezi vysokoškolsky vzdělanými učiteli 1. stupně ZŠ a:

- běžnou populací – skupina žen v dotazníku D-S-F
- běžnou populací – norma v dotazníku HODOR a I-P-H

Jaký je rozdíl v hodnotových preferencích a hodnotových orientacích mezi skupinou učitelů 1. stupně ZŠ a studentkami FPE, obor Učitelství 1. stupně ZŠ. V tomto případě u dotazníku D-S-F a I-P-H.

Dotazníkem D-S-F bylo při srovnání skupiny všech učitelů s běžnou populací – skupina žen zjištěno, že obě skupiny považují za nejdůležitější oblast intimního a rodinného života a oblast zdraví. Obě skupiny se také nejvíce cítí spokojeny v oblastech tělesného i duševního zdraví, souladu v rodině a kvalitě přátelských vztahů. Soubor učitelek považuje za nejméně uspokojivé oblasti, které se týkají jejich zaměstnání a ohodnocení práce. S mírou ohodnocení nejsou spokojeny ani ženy z běžné populace. Můžeme se domnívat, že je to tím, že převládá trend nižších mezd pro ženy, které jsou na stejné pozici jako muži. Vzhledem k tabulkovým platům pro učitele, kdy tedy je zákonem stanoveno obdobné platové ohodnocení mužů i žen, může jejich nespokojenost s ohodnocením práce pramenit z důvodů relativně nízkých mezd v primárním školství. Sociálně frustrující jsou pro obě skupiny především hodnoty, které spadají do oblasti rodinných a intimních vztahů, jako je kvalita soužití, výběr vhodného partnera či zabezpečení dětí, ale také oblasti týkající se vztahů na pracovišti či ohodnocení práce. Přestože obě skupiny jsou frustrovány podobnými oblastmi, průměrné bodové sycení i

pořadí hodnot se odlišuje. . Můžeme říci, že nepatrně více jsou frustrovány ženy z běžné populace než kantorky.

Dotazníkem D-S-F byl dále zjišťován případný rozdíl v hodnotových preferencích již zaměstnaných učitelek pro 1. stupeň ZŠ a studentek FPE, tedy žen, které se připravují na své budoucí povolání. Analýzou dat bylo zjištěno, že umístění hodnotových preferencí se liší, ale bodové sycení není příliš zásadní. Co se týká nejdůležitějších oblastí, tak obě skupiny vykazují podobné výsledky co do výběru hodnot. Rozdílly jsou spíše dány odlišným pořadím hodnot a průměrným bodovým sycením. Co se týká nejméně preferovaných hodnot, tak výběr hodnot je také podobný, až na oblast pracovních vztahů, která se vyskytuje pouze u skupiny učitelek. Obdobná situace je i z hlediska největší a nejmenší spokojenosti s dosahováním hodnot. Obě sledované skupiny jsou nejvíce spokojeny s hodnotami, které spadají do oblasti souladu v rodině a tělesného a duševního zdraví. Skupina učitelek je také spokojena s kvalitou přátelských vztahů a základním materiálním zabezpečením. Obě skupiny jsou shodně nejméně spokojeny s ohodnocením své práce a úrovní sociální a zdravotní péče. Nejvyšší míra sociální frustrace se objevuje u obou skupiny v oblastech rodinných a pracovních vztahů.

Analýzou získaných dat dotazníku I-P-H jsme zjistili, že se průměrné hodnoty skupiny všech učitelů i studentek pohybují v pásmu průměru, což naznačuje, že žádný ze sledovaných hodnotových faktorů se patrně výrazněji nepodílí na působení testovaných osob v jejich profesním zařazení. U skupiny učitelek bylo zjištěno, že jsou spíše orientovány na vztahovou oblast, jejich potřeba být uznáván či obdivován je přiměřená běžné populaci. Za poměrně překvapující lze považovat, že potřeba konformnosti je u učitelek spíše na spodní hranici pásma průměru. Také potřeba nezávislosti je u učitelek spíše vyšší. Z obou těchto ukazatelů bychom mohli usoudit, že učitelky si chtějí žít tak trochu podle svých vlastních představ, být pány svého života. Při porovnání dat mezi skupinou učitelek a studentek bylo zjištěno, že hodnoty u obou skupin vykazují velmi podobné průměrné hodnoty. Tato skutečnost by mohla vypovídat o tom, že studenti pedagogické fakulty mají již v průběhu vybraného oboru studia svoje interpersonální hodnoty nasměrovány podobným směrem jako učitelé, kteří jsou už zaměstnáni.

Analýzou dat dotazníku HODOR bylo zjištěno, že všechny zjištěné průměrné hodnoty skupiny učitelů se u sledovaných kategorií nacházejí v pásmu průměru běžné

populace. Respondenti vykazují přiměřenou aktivitu i určitou rozvážnost – **AK**. Mají spíše sklon k hedonismu a dopřívání si slasti a radostí života – **AH**.

Učitelky jsou přiměřeně aktivní, dokážou řešit problémy a životní nástrahy - **BR** a mají přiměřený vztah k určité systematickosti v životě - **PF**.

Na závěr si můžeme položit otázku, zda hodnotová orientace učitelek 1. stupně ZŠ a studentek FPE ovlivnila výběr jejich povolání, nebo zda se naopak výkon jejich profese podílí na vzniku určité hodnotové orientace. Být učitelem není jednoduché, vyžaduje vysokou míru odpovědnosti i tolerance. Učitelé se starají o vzdělání a částečně i výchovu našich dětí. Jejich práce je často velmi psychicky náročná a v některých případech veřejností i nedocenená. Výsledná data této rigorózní práce však poukazují na fakt, že učitelé, ať už zaměstnaní nebo se teprve připravující pro svoje budoucí zaměstnání, se nijak výrazně neodlišují ve svých hodnotových preferencích od běžné populace, nejsou odlišnou sociální skupinou. Odlišují se snad jen faktem, že setrvávají ve školství a připravují naše děti na další cestu životem i přesto, že nejsou spokojeni s ohodnocením své práce, perspektivou a úrovní vztahů na pracovišti.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4.

ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85765-70-5.

ČÁP, J., J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. SPN 46-00-13/3.7

DOBROVOLSKÁ, D., J. DUPLINSKÝ. *Hodnotová orientace vysokoškolačka z hlediska současné koncepce hodnot*. Praha: Pedagogická fakulta v Ostravě ve SPN, 1981.

DOROTÍKOVÁ, S. *Profesní etika učitelství*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-102-8.

DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1998. ISBN 80-86039-79-X.

DVOŘÁK, D. *Česká základní škola: vícepřípadová studie*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1896-8.

DVOŘÁKOVÁ, J. *Morální usuzování: vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4751-8.

FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. 2.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-64-8.

GÖBELOVÁ, T., A. SEBEROVÁ. *Profesiografické otázky učitelství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-197-8.

HARTL, P., H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAVLÍK, R., J. KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788026200420.

HELUS, Z. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973.

- HOGENOVÁ, A., N. PELCOVÁ. *Hodnoty ve výchově, umění a sportu: sborník z mezinárodní konference konané na Univerzitě Karlově v Praze Pedagogické fakultě dne 3.5.2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008. ISBN 80-7290-272-5.
- HUDEČEK, J. Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti. *Rozpravy Československé akademie věd. Řada společenských věd*. Praha: Academia, 1986. ISSN 0069-2298.
- MIŇHOVÁ, J., P. PRUNNER. *Kapitoly ze sociální psychologie pro právníky*. 2. upr. vyd. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2000. ISBN 80-902627-9-1.
- NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. 2. podst. rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2013. ISBN 978-80-7439-056-2.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.
- NOVOTNÁ, E. *Základy sociologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2396-9.
- NYTROVÁ, O., M. PIKÁLKOVÁ. *Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-014-3.
- PRUDKÝ, L. a kol., *Inventura hodnot. Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*.
- PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech: studijní text pro učitele občanské výchovy*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004. ISBN 80-7204-358-7.
- PRUDKÝ, L. *Rozvoj osobnosti vysokoškoláků jako součást kvality výuky: témata a otázky k pojetí vysokoškolského studia jako učení se svobodě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. ISBN 978-80-7325-352-3.
- PRUDKÝ, Libor. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-266-0.
- PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

- PRUNNER, P. *Výzkum hodnot*. Plzeň: Euroverlag, 2002. ISBN 80-7177-710-2.
- PRUNNER, P., J. MIŇHOVÁ a A. KUBÍKOVÁ. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie pro učitele*. V Plzni: Pedagogická fakulta ZČU, 1993. ISBN 80-7043-098-2.
- RABUŠIC, L., J. HAMANOVÁ. *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2008*. *Pedagogika: časopis pro pedagogickou teorii a praxi*, 2011, roč. 60.
- ROKEACH, M. *Beliefs, Attitudes, and Values: A Theory of Organization and Change*. San Francisco: Jossey-Bass, 1968.
- ROKEACH, M. *The nature of human values*. New York: Free press, 1973.
- ROSENZWEIG, M. *Životní hodnoty: příručka pro učitele občanské nauky : učební pomůcka pro základní školy, zvláštní školy a střední školy*. Praha: Komenium, 1991. ISBN 80-85426-07-2.
- RYBÁŘ, R. *Člověk - společnost a výchova k hodnotám*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5713-5.
- SEKERA, J., *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994. ISBN 80-7042-072-3.
- VACÍNOVÁ, M., M. LANGOVÁ. *Vybrané kapitoly z psychologie: učebnice psychologie zejména pro gymnázia a střední školy s pedagogickým zaměřením*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-011-0.
- VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.
- VÁŽANSKÝ, M., V. SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.
- VELEHRADSKÝ, A. a kol. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978.

6 PŘÍLOHY:

DOTAZNÍK D-S-F – Příloha č. 1

D O T A Z N Í K

D – S – F

Instrukce k vyplňování dotazníku:

V dotazníku jsou uvedeny některé základní podmínky a okolnosti života.

Každou z nich pozorně přečtěte a označte:

- a) za jak důležitou ji pro sebe sama považujete
- b) jak jste spokojen (a) s úrovní jejího dosahování

Toto označení provádějte zakroužkováním příslušných číslic a sice:

u škály důležitosti:

0 = zcela nedůležité

1 = málo důležité

2 = podprůměrně důležité

3 = průměrně důležité

4 = značně důležité

5 = obzvláště důležité

u škály spokojenosti:

0 = zcela nespokojen

1 = velmi málo spokojen

2 = podprůměrně spokojen

3 = průměrně spokojen

4 = značně spokojen

5 = plně spokojen

Podmínky či okolnosti života	důležitost pro vás	spokojenost s dosahováním	
ZÁKLADNÍ MATERIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ (základní prostředky k životu, jako bydlení, ošacení, jídlo apod.)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	1.
ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ (dostupnost vyššího životního standartu, uspokojování potřeb a zálib)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	2.

KULTURNÍ VYŽITÍ (možnost návštěvy kulturních podniků, dostupnost literatury, hudby...)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	3.
KVALITA SLUŽEB (obchodů, restaurací, prádelen, opravárenských zařízení a jiných služeb)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	4.
MOBILNOST (snadná dosažitelnost potřeb kultury, služeb A zaměstnání z místa bydliště)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	5.
PRACOVNÍ MOŽNOSTI (možnost přiměřené práce v blízkosti místa bydliště)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	6.
ÚROVEŇ VZTAHŮ NA PRACOVIŠTI (vztahy mezi spolupracovníky, vztah nadřízeného, podřízených apod.)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	7.
PERSPEKTIVA PRACOVNÍHO RUSTU (možnost vyššího pracovního zařazení, dalšího vzdělávání, prohloubení specializace apod.)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	8.
PRACOVNÍ USPOKOJENÍ (zajímavá práce, zařazení odpovídá schopnostem)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	9.
OHODNOCENÍ PRÁCE (pracovní ohodnocení odpovídá kvalifikačním Nárokům a pracovní námaze)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	10.
USPOKOJENÍ ZÁJMU A KONÍČKU (dostatek volného času a možnosti věnovat Se přiměřeně svým mimopracovním zájmům)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	11.
VÝBĚR VHODNÉHO PARTNERA (výběr partnera v souladu s představami)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	12.

KVALITA SOUŽITÍ MEZI PARTNERY (vzájemné porozumění, soulad, přiměřený čas věnovat se partnerovi)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	13.
SOULAD V RODINĚ (porozumění a soulad mezi rodiči a dětmi)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	14.
ZABEZPEČENÍ DĚTÍ (přiměřené prostředí života dětí, budoucí Možnost uplatnit se)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	15.
KVALITA SOUSEDSKÝCH VZTAHU (vycházení se sousedy, spolubydlicími aj.)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	16.
KVALITA PŘÁTELSKÝCH VZTAHU (nalezení vhodných přátel, u nichž lze najít Porozumění, pomoc, apod..)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	17.
PŘIMĚŘENOST ŽIVOTNÍCH NÁROKU (zvládnutelnost úkolů, požadavků a povinností v práci i mimo ní)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	18.
OPTIMISMUS A SEBEDUVĚRA (důvěra ve vlastní síly a schopnosti, Zvládnutí dalších úkolů)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	19.
REALIZACE ŽIVOTNÍCH CÍLU (možnost uskutečňovat své životní cíle a představy o smyslu a náplni života)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	20.
DUŠEVNÍ ZDRAVÍ (bez vážnějších psychických potíží)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	21.
TĚLESNÉ ZDRAVÍ (bez vážnějších tělesných obtíží)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	22.

ÚROVEŇ SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ PÉČE (dostupnost kvalitní zdravotní a sociální péče)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	23.
ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST (pocit spokojenosti s průběhem vlastního života)	0 1 2 3 4 5	0 1 2 3 4 5	24.

DOTAZNÍK HODOR - Příloha č. 2

AK =

AH =

BR =

PF =

Návod k vyplnění dotazníku:

Na následujících pěti stranách jsou dvojice vět, které se podobají této dvojici:

- Schovávat staré šatstvo pro případ potřeby
- Dávat pryč staré šatstvo, aby nepřekáželo

Vaším úkolem je označit u každé dvojice vět jednu z obou možností, a to tu, kterou považujete pro sebe za správnější, vhodnější způsob života. Nejde tedy o to, jak skutečně žijete a jednáte, nýbrž o to, jakým způsobem byste si přál v určitých situacích žít a jednat. Lidé jsou různí a přejí si žít různým způsobem. Proto si v tomto dotazníku můžete vybrat vždy tu z obou vět, která je bližší Vaší představě správného života. Někdy se vám bude zdát těžké rozhodnout se pro jednu z obou vět. Ani v takovém případě však dvojici nevynechávejte a označte laskavě tu z obou vět, která alespoň o trochu více vyhovuje Vašemu názoru na správný osobní život.

Svou volbu vždy označte křížkem umístěným do závorek nalevo () od zvolené věty (buď horní nebo dolní). Například takto:

- Schovávat staré šatstvo pro případ potřeby
- Dávat pryč staré šatstvo, aby nepřekáželo

DOTAZNÍK:

1. Jíst skromně a málo
 Dopřát si dobrého jídla podle chuti

2. Odpočinout si o dovolené od plánovaného života
 Udělat si plán pro užití dovolené

3. Strávit čas ve vlaku pozorováním krajiny
 Využít čas ve vlaku k prostudování něčeho

4. Vést si zápisy o výdejích
 Vydávat peníze bez zapisování

5. Nerozčilovat se debatami s příbuznými
 Snažit se přesvědčit příbuzné o svém názoru

6. Být připraven změnit svůj názor podle nových zkušeností
 Mít na každou otázku pevný, neměnný názor

7. Číst spíše knihy, nad kterými si odpočinu
 Číst raději knihy, nad kterými se musím namáhat, abych rozuměl

8. Brát si za vzor lidi, kteří dokázali hodně vykonat
 Brát si za vzor lidi, kteří se dovedou moudře zamyslet

9. Odpočinout si po práci od přemýšlení
 Bystřit si hlavu křížovkami či jinými hvalolamy

10. Prosazovat své nápady i přes nepochopení druhých
 Nestěžovat si život pracovními nápady, jež lidé nechápou

11. Po práci něco doma pro potěšení tvořit
 Po práci si něco doma přečíst či poslechnout

12. Přečíst si i knihy, které hodně dráždivě píší o pohlavním životě
 Nečíst knihy, které hodně dráždivě líčí pohlavní život

13. () Utrhnout si občas chvíli na nečinné zadumání
() Mít každou den naplněný činností od rána do večera
14. () Dělat si předem program na soboru i na neděli
() Soboty a neděle užít spíše podle okamžitého nápadu
15. () Zařídít si život tak, abych si nemusil nic odříkat
() Umět si každý den odříct nějakou choutku
16. () Odpočinout si od práce tím, že si v klidu přemýšlím, čtu apod.
() Odpočinout si po práci tím, že si vymyslím práci jiného druhu
17. () Vyhýbat se lenošení o dovolené
() O dovolené si klidně zalenošit
18. () Nestarat se v zimě příliš o to, co budu dělat v létě
() Vědět už v zimě, co chci dělat v létě
19. () Dopřát si černou kávu, když je chuť
() Vyhýbat se pokud možno černé kávě
20. () Volit si záliby, při kterých se nemusí zápasit s překážkami
() Volit si záliby, při kterých se musí překonávat nesnáze
21. () Považovat jídlo v dražší restauraci za zbytečnost
() Zajít si občas na jídlo do dražší restaurace
22. () Umět se spřátelit s lidmi nejružnějšího typu
() Vybrat si přátele podle určitých pevných měřítek

23. () Hledět, abych při práci co nejvíce udělal
() Zamýšlet se nad smyslem své práce
24. () Nechat své dny otevřené nečekaným událostem
() Mít vždy předem naplánováno, co budu dělat
25. () Umět vyjednávat i s velmi nepříjemnými lidmi
() Vyhýbat se raději jednání s velmi nepříjemnými lidmi
26. () Než něco začnu dělat, naplánovat si předem všechny podrobnosti práce
() Pouštět se do práce bez plánování všech podrobností předem
27. () Jít za svou věcí i když to vypadá skoro beznadějně
() Nebýt tvrdohlavý a umět se vzdát toho, co má malou naději
28. () Občas se odpoutat od denního shonu a jen tak se zasnít
() Využít každé chvílky pro určitou činnost
29. () Shánět po obchodech dokud nenajdu přesně to, co chci
() Nehonit se po obchodech a vzít to, co mají
30. () Když něco založeného hledám, vytrvat vždy doku to nenajdu
() Když něco nemohu dlouho najít, zkusit počkat, zda se to samo neobjeví
31. () Bavit se mezi lidmi tím, že pozoruji co druzí dělají
() Bavit se mezi lidmi tím, že zorganizuje společnou činnost
32. () Spát i déle než 8 hodin, když je čas a chuť
() Omezit spánek na 7 až 8 hodin denně

33. () Po neúspěchu se pohroužit do sebe a uvažovat
() Po neúspěchu se hned dát do nového podnikání
34. () Číst převážně knihy a časopisy určitého zaměření
() Číst nejrozmanitější druhy četby
35. () Vidět životní moudrost v tom, že si umím leccos odříci
() Vidět životní moudrost v tom, že umím života užívat
36. () Umět si udělat čas na poznávání různých stránek života
() Všechn čas věnovat nějaké cílevědomé činnosti
37. () Umět si odepřít teplo v místnosti
() Postarat se vždy o příjemné teplo v místnosti
38. () Setkávat se s přáteli podle okolností a náhody
() Stýkat se s přáteli na pravidelných schůzkách
39. () Chodit za zábavou (např. do kina) nejvýše jednou dvakrát týdně
() Dopřát si návštěvu nějaké zábavy tak často jak je chuť
40. () Neplahočit se za cíli, které jsou trochu nad moje síly
() Pustit se i za cílem, který je trochu nad mé síly
41. () Dávat si hodně záležet na výběru dobrého jídla
() Hledět málo na to, co jím
42. () Stanovit si, kolik se vydá za jídlo, šatstvo, zábavu apod.
() Vydávat za jídlo, šatstvo, zábavu apod. podle okolností

43. () Říci svůj názor, když se debatuje
() Spíše mlčet a poučit se z názoru druhých, když se debatuje
44. () Uspořádat si život tak, aby každý večer byl docela jiný
() Uspořádat si život tak, aby večery měly trochu pravidelný průběh
45. () Raději se vzdát svého názoru než se dlouho potýkat s úřady
() Porvat se s úřady o všechno, na co mám nárok
46. () Dbát, aby nábytek byl doma rozestaven přesně, jak má být
() Nechat doma nábytek jak si ho kdo postaví
47. () Dokázat se naučit i věci, pro které nemám nadání
() Smířit se s tím, že některé věci mi nejdou do hlavy
48. () Když sport, tak ho pěstovat aktivně
() Věnovat se spíše sledování sportovních výkonů
49. () Vidět na cestách raději méně, ale za to v klidu
() Na cestách hodně vidět i za cenu námahy a nepohodlí
50. () Mít koníčka, který nevyžaduje shánění věcí
() Udělat si koníčka ze shánění něčeho vzácného
51. () Při práci se častěji zastavit a rozmyslet, zda pracuji dobře
() Když pracuji, tak se moc nezastavovat
52. () Považovat nošení jemného prádla za zhýčkanost
() Opatřit si jemné prádlo kvůli příjemnému nošení

53. () Mít koníčka, při kterém je člověk stále v činnosti
() Mít koníčka, při kterém člověk může v klidu přemýšlet
54. () Mít stálý pořádek na střídání prádla a šatstva
() Brát si prádlo a šatstvo podle potřeby a situace
55. () Koupit si občas na sebe lepší oblečení, i když ho nutně nepotřebuji
() Kupovat na sebe jen věci, které nutně potřebuji
56. () Spokojit se hudbou či zpěvem v podání hudebníků
() Sám si občas zazpívat nebo na něco zahrát
57. () Zařídit si byt tak, abych příliš nezpohodlněl
() Dbát při zařizování bytu na co největší míru pohodlí
58. () Stýkat se s příbuznými, jak to přinese náhoda
() Dodržovat trochu pravidelnosti v příbuzenských návštěvách
59. () I ve dnech volna vstávat spíše jako v pracovní den
() Ve dnech volna si ráno přispat zcela podle chuti
60. () V horách se snažit zdolat okolní vrcholy
() Neplahočit se v horách vystupováním na vrcholy
61. () Vyhýbat se společnosti, kde se hodně nevázaně žertuje
() Umět se rozveselit mezi lidmi, kteří hodně nevázaně žertují
62. () Provádět tělesnou očistu v pravidelné dny a hodiny
() Mýt se a koupat se podle okolností

63. () O dovolené co nejvíce cestovat, sportovat nebo pracovat
() O dovolené spíše v klidu pozorovat přírodu
64. () Dodržovat pravidelnost doby jídla
() Najíst se v dobu, kdy přijde chuť a hodí se to
65. () Když nerozumím nějakému návodu, snažit se na věc přijít sám
() Zeptat se zkušenějšího, když nemohu pochopit nějaký návod
66. () Co nejméně se vázat hodinovým rozvrhem dne
() Udělat si přibližný rozvrh činnosti pro každý den
67. () Když sportovat, tak se snažit zvyšovat svůj výkon
() Když sportovat, tak nehledět na výkon
68. () Být stále v činnosti a moc o sobě nepřemýšlet
() Denně se zamyslet sám nad sebou
69. () Dělat raději věci, ke kterým se nemusí shánět vzácný materiál
() Když něco chci dělat, shánět usilovně i vzácný materiál
70. () Šachy, dámu apod. hrát hlavně se silnějšími než jsem sám
() Nepouštět se moc často do hry šachů, dámy apod. se silnějšími
71. () Být tam, kde mohu uplatňovat své pracovní nápady
() Být tam, kde se mohu učit pozorováním druhých
72. () Trávit čas v čalouněném křesle, když mě to láká
() Vyhýbat se dlouhému sezení v čalouněném křesle

73. () Pomáhat přátelům spíše tak, že pro ně něco udělám či zařídím
() Pomáhat přátelům spíše tím, že se snažím je vyslechnout a pochopit
74. () Mít doma pro každý předmět místo, kam ta věc přesně patří
() Nesvazovat se doma nějakým tuhým pořádkem
75. () Být v pohlavním životě spíše zdrženlivý
() Užít radostí pohlavního života podle možností
76. () Snažit se sám něco pěkného vytvořit
() Spokojit se tím, že krásné věci pozoruji a obdivuji
77. () Nekouřit nebo se snažit omezit kouření
() Zakouřit si podle chuti
78. () Udělat si přibližný plán kulturních návštěv (divadla spod.)
() Chodit na kulturu podle okamžitého zájmu
79. () Kupovat si občas pro potěšení i méně potřebné věci
() Když mně láká koupit si něco méně potřebného, jít raději dál
80. () Když na úřadě není den návštěv, přesto se tam dostat
() Když na úřadě není den návštěv, tak se nevnucovat
81. () Pobavit se častěji s pohlednými osobami druhého pohlaví
() Vyhýbat se častějším zábavám s pohlednými osobami druhého pohlaví
82. () Když mám někde promluvit, nechat to průběhu věcí
() Když mám někde promluvit, připravit si, co budu říkat

83. () Snažit se pochopit, proč lidé jednají tak, jak jsou zvyklí
() Snažit se druhým lidem ukázat, jak mají jednat
84. () Dopřát si pohodlí, že na stůl dávám věci jak mě napadne
() Mít vždy na stole věci přesně srovnané
85. () Vybírat si práci, která znamená boj s překážkami
() Vybírat si klidnou práci, když to jde
86. () Promyslet si vždy dopředu, co se bude nakupovat
() Nakupovat podle situace a okamžité potřeby
87. () Snažit se vždy získat pro své názory i nedůvěřivé
() Vzdát se přesvědčování lidí, kteří mým názorům nedůvěřují
88. () O dovolené něco většího podnikat
() O dovolené pozorovat přírodu, číst
89. () Nepouštět se do náročnějších prací z cizího oboru
() Zkusit doma zvládnout i náročnější práce z cizího oboru
90. () Vzdát se známosti se zajímavým člověkem, když o mě nejeví zájem
() Dokázat se seznámit se zajímavým člověkem, který o mě nejeví zájem
91. () Věnovat se cele tomu, co dělám a neohlížet se moc kolem sebe
() Udělat si dost času na poznávání prostředí, kde žiji
92. () Spát v pohodlné posteli
() Spát spíše na tvrdším lůžku

93. () Umět si vždycky najít něco na práci
() Umět pozorovat život kolem sebe
94. () Říci si přibližně za jak dlouho asi přečtu knihu
() Nemyslet vůbec na to, jak dlouho budu číst kterou knihu
95. () Dopřát si vždycky posezení u televize, když mě program láká
() Umět občas vypnout televizi, i když mě program láká
96. () Odpočívat tak, že procvičím tělo pohybem
() Odpočívat v tělesném klidu pozorováním života kolem sebe
97. () Dopřát si popovídání s přáteli jen tu a tam
() Popovídat si s přáteli tak často, jak mám chuť
98. () Neděli mít zcela volnou pro to, co mně právě napadne dělat
() Dodržovat o nedělích trochu pravidelnosti v tom, co dělám
99. () Udělat si pohodlí při práci
() Umět si odepřít pohodlí, když pracuji
100. () Když vařit, tak se spokojit s něčím hodně jednoduchým
() Když vařit, tak se pustit do něčeho pořádného

DOTAZNÍK I-P-H - Příloha č. 3

Výzkum hodnot – DOTAZNÍK (I – P – H)

Instrukce:

Tento sešit obsahuje řadu názorů, které jsou sestaveny do 30 trojic vět (**označené písmeny a, b, c**). Vaším úkolem je určit v každé trojici **pořadí důležitosti**, to znamená, ten názor, který je pro Vás osobně ze zobrazené trojice **nejdůležitější označíte číslicí 1**, dále **méně důležitý** názor pro vás **označíte číslicí 2** a pro Vás **nejméně důležitý** názor **označíte číslicí 3**. Pořadí důležitosti se musí vztahovat k Vaší osobě. Příslušné pořadí zaznamenejte číslicemi 1 až 3 v záznamovém archu, který je na každé stránce dotazníku pod příslušným pořadovým číslem trojice. V každé trojici musíte tudíž vždy udělit každé větě buď první, druhé nebo třetí místo.

- Příklad:**
1.
 - a) Dobře se vyspat
 - b) Sníst dobrý oběd
 - c) Pobývat hodně na čerstvém vzduchu

Předpokládejme, že na první místo z této trojice kladete názor **c) Pobývat hodně na čerstvém vzduchu** – přiřadíte tedy **číslici 1**, názor **a) Dobře se vyspat** kladete na místo druhé – přiřadíte tedy **číslici 2** a na místo poslední pak řadíte názor **b) Sníst dobrý oběd** – přiřadíte tedy **číslici 3**. Pořadí pak zapíšete do záznamového archu následovně.

	1.	2.	
a	2		
b	3		
c	1		

V některých případech Vám může být zatěžko toto pořadí stanovit. Přesto je vždy určete s tím, že obtížnost volby pořadí současně poznamenáte tečkou u pořadového čísla dané trojice. **Nevynechejte žádnou skupinu a v žádném případě nepřidělujte dvěma větám stejné pořadí!**

1.
 - a) Aby se mnou lidé jednali ohleduplně
 - b) Dodržovat základní mravní zásady
 - c) Občas se před ostatními něčím „blýsknout“
2.
 - a) Jednat s lidmi podle vlastního uvážení
 - b) Podporovat lidi, kteří toho potřebují
 - c) Zaujímat významné společenské postavení
3.
 - a) Dělat věci zavedeným a osvědčeným způsobem
 - b) Spoléhat se na vlastní rozum
 - c) Mít přátele, kteří mi dobře rozumí
4.
 - a) Aby se druzí zajímali o to, jak se mi vede
 - b) Být ke každému velmi laskavý
 - c) Svědomitě plnit příkazy
5.
 - a) Mít kolem sebe lidi, kteří by mne povzbudili a podpořili
 - b) Chovat se vždy tak, abych „nenarazil“
 - c) Být dobrým a uznávaným vedoucím
6.
 - a) Nemusit se řídit směrnici a předpisy
 - b) Aby byla moje činnost vysoce hodnocena
 - c) Dosáhnout převahy nad ostatními
7.
 - a) Obětavě pomáhat slabým a potřebným
 - b) Být u druhých oblíben
 - c) Projevovat potřebnou důvěru vedoucím pracovníkům
8.
 - a) Být středem pozornosti
 - b) Striktně plnit své povinnosti
 - c) Moci si dělat co se mi zlíbí
9.
 - a) Projevovat úctu kantorům
 - b) Být v zaměstnání zcela nezávislým
 - c) Zastávat se aktivně ukřivděných
10.
 - a) Aby mě lidé obdivovali
 - b) Být svým vlastním pánem
 - c) Moci se spolehnout na pomoc od druhých
11.
 - a) Plně uplatnit při rozhodování ve skupině svůj vliv
 - b) Mít správné a korektní společenské chování
 - c) Přátelit se s významnými lidmi

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
a)											
b)											
c)											

12. a) Pracovat pro dobro a štěstí druhých
b) Aby se se mnou laskavě jednalo
c) Získat si obdiv u druhých
13. a) Plně dodržovat předpisy a nařízení
b) Být v takovém postavení, abych nemusel nikoho poslouchat
c) Mít rozhodující hlas v kolektivních rozhodováních
14. a) Aby mne druzí nesráželi a nepodkopávali
b) Dělat na ostatní dobrý dojem
c) Aby byly mé názory respektovány a ostatní se jimi řídili
15. a) Být kladně posuzován
b) Mít plnou svobodu projevu a chování
c) Angažovat se pro druhé
16. a) Spoléhat vždy jen sám na sebe
b) Být uznávaným mluvčím svého kolektivu
c) Aby mi lidé ochotně poskytovali pomoc
17. a) Přísně se řídit společenskými pravidly chování
b) Projevovat vysokou toleranci k slabostem druhých
c) Účinně ovlivňovat činnost ostatních
18. a) Zastávat zodpovědné postavení
b) Aby pro mne měli druzí pochopení
c) Pomáhat druhým řešit jejich problémy
19. a) Být přítelem těch, kteří žádných přátel nemají
b) Řešit rozpory a konflikty mezi spolupracovníky
c) Aby se znaly a ocenily mé úspěchy
20. a) Ponechat si vlastní mínění bez ohledu na názory druhých
b) Aby mě měli lidé rádi
c) Udělat něco prospěšného pro blaho druhých
21. a) Nebýt spoután společenskými zvyklostmi
b) Vědět, že jsou lidé na mé straně
c) Mít vliv na veřejné mínění
22. a) Aby o mně měli lidé dobré mínění
b) Přátelit se nešťastnými
c) Mít naprostou osobní svobodu

	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
a)											
b)											
c)											

23. a) Mít ve skupině k níž patřím přirozenou autoritu
 b) Dělat to co je obecně uznávané
 c) Moci žít zcela po svém
24. a) Být shovívavý i k těm, kteří stojí proti mně
 b) Respektovat autoritativní osoby
 c) Aby na mne lidé hleděli s úctou
25. a) Abych se u druhých setkával s porozuměním
 b) Sjednocovat chování té skupiny, v níž žiji a studuji
 c) Pomáhat účinně řešit základní problémy dneška
26. a) Být druhým dáván za příklad
 b) Plně projevit názor na věci a události
 c) Trpělivě snášet svůj „osud“
27. a) Být v postavení, v němž mohu určovat, co mají druzí dělat
 b) Kriticky zvažovat názory druhých
 c) Aby se o mně druzí příznivě vyjadřovali
28. a) Přísně respektovat v chování společenskou morálku
 b) Aby ke mně byli druzí tolerantní
 c) Uznávat a prosazovat práva a nároky druhých i ve svůj neprospěch
29. a) Mít dostatečnou moc k účinnému ovlivňování činnosti druhých
 b) Dělat vždy jen to, co je obecně schvalováno
 c) Aby e mnou lidé projevovali v případě potřeby solidárnost
30. a) Projevovat aktivní pomoc druhým
 b) Aby se mnou lidé sympatizovali
 c) Aby si mne lidé vážili

	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.
a)								
b)								
c)								

7 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí	55
Tabulka 2: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí	58
Tabulka 3: Oblasti s nejvyšší mírou subjektivní spokojenosti	62
Tabulka 4: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti.....	66
Tabulka 5: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace.....	70
Tabulka 7: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí	74
Tabulka 9: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí	78
Tabulka 11: Oblasti s nejvyšší mírou spokojenosti	82
Tabulka 13: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti.....	86
Tabulka 15: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace.....	90
Tabulka 17: Výsledné hodnoty dotazníku I-P-H.....	95
Tabulka 17: Výsledné hodnoty dotazníku I-P-H.....	98
Tabulka 18: Výsledné hodnoty dotazníku HODOR u skupiny učitelů ZŠ.....	101

8 SEZNAM GRAFŮ

graf 1: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí u skupiny učitelů 1. stupně ZŠ	55
graf 2: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí u běžné populace – skupina žen	56
graf 3: Porovnání vybraných oblastí mezi skupinou učitelů ZŠ a běžnou populací	56
graf 4: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí u učitelů ZŠ	58
graf 5: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí u běžné populace – skupina žen.....	59
graf 6: Porovnání vybraných oblastí u učitelů ZŠ a běžnou populací – skupina žen	59
graf 7: Oblasti s nejvyšší mírou subjektivní spokojenosti u učitelů ZŠ	62
graf 8: Oblasti s nejvyšší mírou subjektivní spokojenosti u běžné populace – skupina žen.....	63
graf 9: Porovnání vybraných oblastí mezi učiteli a běžnou populací.....	63
graf 10: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti u učitelů ZŠ.....	66
graf 11: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti u běžné populace	67
graf 12: Porovnání vybraných oblastí učiteli a běžnou populací.....	67
graf 13: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace u učitelů ZŠ.....	70

graf 14: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace u běžné populace.....	71
graf 15: Porovnání vybraných oblastí u učitelů ZŠ a běžnou populací – skupina žen.....	71
graf 16: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí u učitelů ZŠ.....	74
graf 17: Oblasti s nejvyšší hodnotovou preferencí – studenti FPE.....	75
graf 18: Porovnání některých oblastí mezi učiteli ZŠ a studenty FPE	75
graf 19: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí – učitelé ZŠ	78
graf 20: Oblasti s nejnižší hodnotovou preferencí – studenti FPE	79
graf 21: Porovnání některých oblastí mezi učiteli ZŠ a studenty FPE	79
graf 22: Oblasti s nejvyšší mírou spokojenosti – skupina učitelů ZŠ.....	82
Graf 23: Oblasti s nejvyšší mírou spokojenosti – skupina studentů FPE	83
graf 24: Porovnání některých hodnot mezi učiteli a studentkami	83
graf 25: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti – učitelé ZŠ	86
graf 26: Oblasti s nejnižší mírou subjektivní spokojenosti u studentů FPE	87
graf 27: Porovnání vybraných hodnot mezi učiteli a studentkami	87
graf 28: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace – učitelé ZŠ	91
graf 29: Oblasti s nejvyšší mírou sociální frustrace – studenti FPE.....	91
graf 30: Porovnání vybraných hodnot mezi skupinou učitelů ZŠ a studenty FPE	92
Graf 31: Porovnání hodnot dotazníku I-P-H mezi učiteli a běžnou normou.....	96
graf 32: Porovnání hodnot dotazníku HODOR mezi učiteli ZŠ a běžnou normou	102